หนังสือ

สมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน

แบบโบราณ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ)

วัดบรมนิวาส

ผู้รวบรวมต้นฉบับเดิม

แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

าณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ)

เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

๘ มิถุนายน ๒๕๐๖

หนังสือ
สมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน
แบบโบราณ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ)

วัดบรมนิวาส

ผู้รวบรวมต้นฉบับเดิม

แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

๘ มิถุนายน ๒๕๐๖

คำนำ

ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ) ในสมัยยังมีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญประโยชน์ ทั้งที่เป็นอัตตัตถะประโยชน์ตน และปรัตถะประโยชน์ผู้อื่น อันสมควรถือเป็นทิฏฐานุคติของอนุชนคนรุ่นหลังได้รูปหนึ่ง ดังปรากฏในประวัติของท่านแล้วนั้น จึงเป็นที่นิยมเคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนเป็นอันมาก เมื่อมาถึงมรณภาพจากโลกนี้ไป จึงเป็นอันสูญเสียพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกำลังของวัด ของคณะและพระศาสนาไปอีกรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้เศร้าสลดและระลึกถึงไม่วาย และในโอกาสนี้ต่างก็ได้แสดงปฏิการความดีของท่าน ด้วยการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายตามพิธีแห่งพระศาสนาตลอดมาโดยลำดับ นับว่าเป็นการทำความเบาใจให้แก่เจ้าภาพ และเป็นที่ชื่นชมยินดีของผู้รู้เห็นอยู่โดยทั่วกัน

บัดนี้ถึงกำหนดการพระราชทานเพลิงศพ ผู้เป็นเจ้าภาพในการนี้ได้มอบให้เจ้าหน้าที่นำหนังสือสมถวิปัสสนาแบบโบราณ ที่ท่านได้รวบรวมไว้ตั้งแต่ครั้งยังเป็นเปรียญนั้น ซึ่งยังเหลืออยู่ นำไปเย็บทำเป็นปกแข็งรวม ๔๐ เล่ม เพื่อปฏิการแก่ผู้สนใจในธรรมปฏิบัติตามควร แต่หนังสือนี้ยังเหลืออยู่น้อย ไม่สามารถจะปฏิการแก่ผู้มาร่วมงานได้โดยทั่วถึง จึงได้ให้คัดเลือกแบบเจริญกรรมฐานเฉพาะบางตอนในเล่มที่ท่านรวบรวมไว้นั้น มาตีพิมพ์เป็นเล่มเพื่อเป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านผู้มาในงานโดยทั่วถึงกัน หวังว่าหนังสือนี้คงจักอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้ได้รับแจกโดยทั่วกัน

ขออำนาจกุศลอันเนื่องด้วยอามิสพลีและธรรมพลี ที่สหธรรมิกทั้งหลายพร้อมด้วยท่านสาธุชน ผู้ได้ร่วมบำเพ็ญอุทิศถวายตลอดมาโดยลำดับนี้ จงเป็นพลวปัจจัยอำนวยวิบากสมบัติอิฐวิบุลมนุญผล แด่ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณวิสิฏฐ์ โดยควรแก่ฐานะและคติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ

สมประสงค์โดยสมบูรณ์ทุกประการ ขอผลอันเนื่องด้วยเมตตาอารีและกตัญญูกตเวทีเป็นต้น ที่ทุกท่านได้แสดงออกนี้ จงปฏิการตอบสนองให้ทุกท่านสมบูรณ์พูนสุขและเจริญงอกงามไพบูลย์ ตามธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาลนาน.

พระธรรมดิลก

วัดบรมนิวาส
๘ มิถุนายน ๒๕๐๖

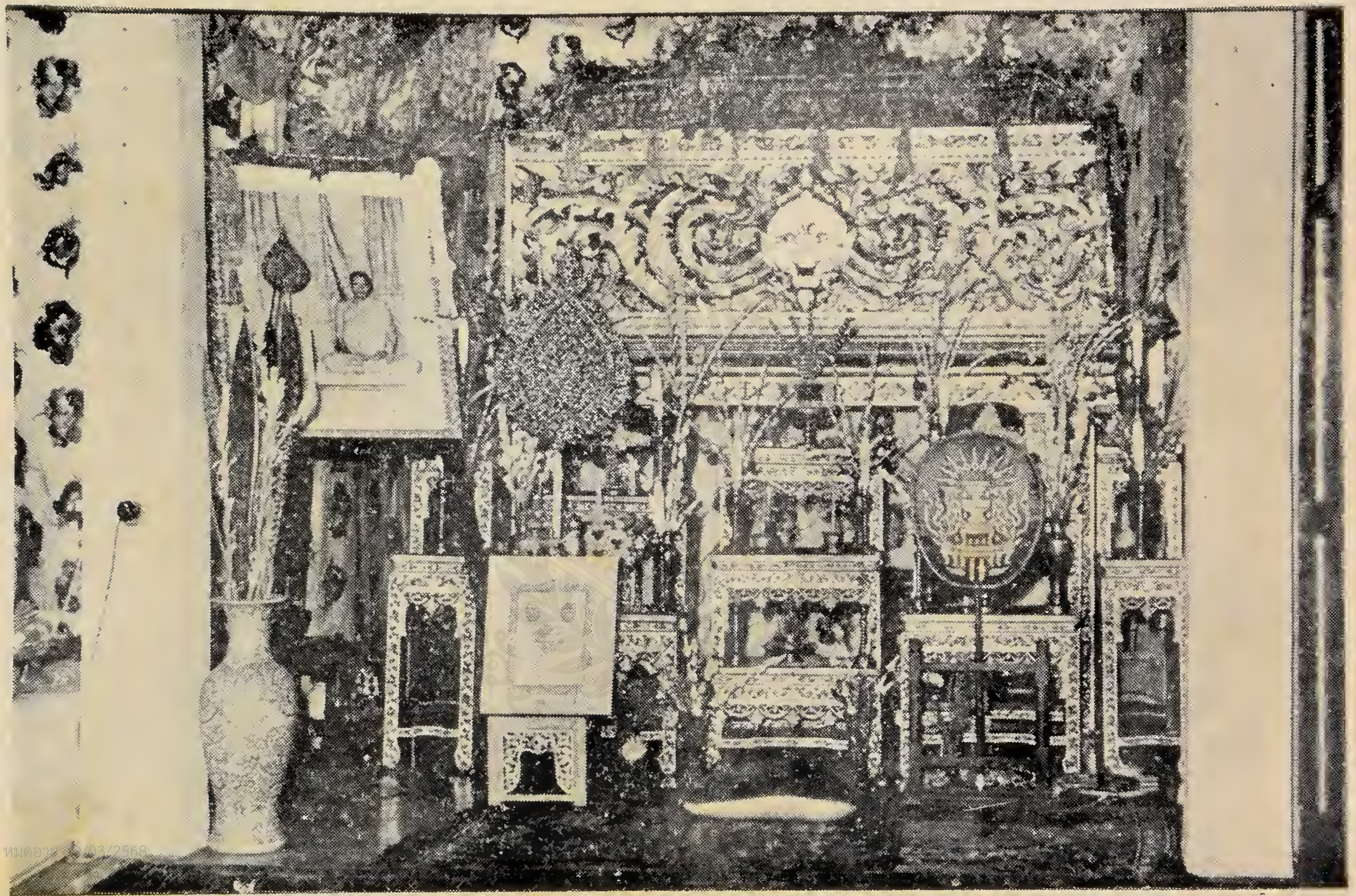

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (โชติปญฺโญ ใจ)

ชาตะ วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๔๐

มตะ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

ประวัติย่อ ตระกูลวงศ์

ของ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (ใจ ยโสธรรัตน์)

วัดบรมนิวาส

ฝ่ายบิดา	ฝ่ายมารดา
เจ้าราชวงศ์ พระธำรงค์ภูบาล (ท้าวฝ่ายมหานาม)	กวนเมืองแพนพลแสน กรรมการเมือง
นางปี่ ฝ่ายวงศ์จันทร์	นางอบ สุนทรา
|	|
นายหัมม์ ฝ่ายวงศ์จันทร์	นางดอกแก้ว สุนทรา

นายหัมม์ และนางดอกแก้ว ฝ่ายวงศ์จันทร์ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๘ คน ยังมีชีวิตอยู่ ๓ คน มรณภาพไปแล้ว ๕ คน ดังนี้ —

๑. พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (ใจ ยโสธรรัตน์)
วัดบรมนิวาส มรณภาพแล้ว

๒. เด็กหญิงผิน ยโสธรรัตน์ (ตาย)

๓. เด็กหญิงทองมาก ยโสธรรัตน์ (ตาย)

๔. นางอรดี ยโสธรรัตน์

๕. นายบุญรอด ยโสธรรัตน์ (ตาย)

๖. นางเพ็ง ฝ่ายวงศ์จันทร์

๗. นางอินตา เทพมณี

๘. นายวิฑูรย์ ฝ่ายวงศ์จันทร์ (ตาย)

ประวัติสังเขป

ของ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ นามเดิมชื่อ ใจ นามสกุล ยโสธรรัตน์ ฉายา โชติปญฺโญ เกิด ณ วัน ๓ ๑๕ ๗ ๑ ค่ำ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ที่ตำบลในเมือง อำเภอยะโสธร จังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อเยาว์วัย บิดาได้นำไปฝากเป็นศิษย์เพื่อศึกษาเล่าเรียนในสำนักท่านพระครูจิตตวิโสธนาจารย์ (ทองพูน โสภโน) ณ วัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) เจ้าคณะแขวงอำเภอยะโสธร ถุ พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดศรีธรรมาราม. เมื่อบรรพชาแล้วได้อยู่ในสำนักของพระอุปัชฌายะ และศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอยู่ในสำนักของท่าน พ.ศ. ๒๔๖๐ อุปสมบท ณ

อุทกุกเขปสีมาลำน้ำชี หน้าวัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) พระครูจิตตวิโสธนาจารย์ (ทองพูน โสภโณ) เป็นพระอุปัชฌายะ พระมหาพุฒ ฐิตปญฺโญ เปรียญโท เป็นกรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทเป็นภิกษุภาวะแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมของคณะธรรมยุต จนพระอุปัชฌายะเห็นว่ามีความรู้พอสมควรแล้วจึงได้นำไปฝากถวายเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระราชมุนี เจ้าคณะมณฑลอิสาน ณ วัดสุปัฏนาราม เมืองอุบล ฯ และได้อยู่ศึกษาเล่าเรียน ณ วัดสุปัฏนาราม จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ เจ้าคณะมณฑลจึงได้ส่งเข้ามาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพ ฯ โดยฝากถวายแด่เจ้าพระคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ครั้นได้มาอยู่ในวัดบรมนิวาสแล้ว เจ้าพระคุณเจ้าอาวาสได้เมตตาจัดให้ไปอยู่คณะวัดพระยายัง สมัยนั้น วัดพระยายังเป็นคณะหนึ่งของวัดบรมนิวาส ภายหลังเมื่อ

เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป พ.ศ. ๒๔๖๕ จึงได้กลับมาอยู่วัดบรมนิวาสอีกตามเดิม.

การศึกษา

สามัญศึกษา สอบได้ชั้นประโยคประถมบริบูรณ์ และสอบไล่ได้วิชาครูประโยคประถม ได้รับประกาศนียบัตร จังหวัดอุบลราชธานี ได้เป็นครูสอนที่โรงเรียนยะโสธรวิทยาศาสตร์ ภายหลังได้ลาออกจากครู.

ศาสนศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๐ สอบนักธรรมชั้นตรีได้

พ.ศ. ๒๔๖๓ สอบนักธรรมชั้นโทได้

พ.ศ. ๒๔๖๖ สอบเปรียญ ๓ ประโยคได้

พ.ศ. ๒๔๖๙ สอบเปรียญ ๔ ประโยคได้

พ.ศ. ๒๔๗๐ สอบเปรียญ ๕ ประโยคได้

พ.ศ. ๒๔๗๒ สอบนักธรรมชั้น เอก ได้

พ.ศ. ๒๔๘๑ สอบเปรียญ ๖ ประโยคได้.

หน้าที่การงาน

๑. สมัยเจ้าพระคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) เป็นเจ้าอาวาส เป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดบรมนิวาสทั้งแผนกนักธรรมและบาลีและเป็นกรรมการสงฆ์วัดบรมนิวาส

๒. สมัยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน แสนทวีสุข) เป็นเจ้าอาวาส เป็นอาจารย์พระปริยัติ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสทั้งฝ่ายการปกครองและการศึกษา

๓. สมัยปัจจุบันเจ้าคุณพระธรรมดิลก (ทองดำ จนฺทูปโม) เป็นเจ้าอาวาส เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นกรรมการช่วยการปกครอง แสดงธรรมประจำวันธัมมัสสวนะ และเป็นหัวหน้าอบรมสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อรักษาขนบธรรมเนียม อนุวัตรตามปฏิปทาของพระมหาบูรพาจารย์แต่ปางก่อนในระหว่างไตรมาสทุก ๆ ปี

๔. พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นกรรมการตรวจสอบธรรมสนามหลวง จนตลอดชีวิต

๕. พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง จนตลอดชีวิต

๖. เป็นกรรมการนำข้อสอบของสนามหลวงทั้งนักธรรมและบาลีไปเปิดสอบต่างจังหวัดหลายจังหวัด

๗. พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นกรรมการสงฆ์อำเภอปทุมวันและป้อมปราบศัตรูพ่ายในหน้าที่องค์การศึกษา ในสมัยพระญาณรักขิต (บียธโร หรั่ง) เป็นเจ้าคณะอำเภอ เมื่อเจ้าคณะอำเภอถึงมรณภาพลง ได้เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอปทุมวัน – ป้อมปราบ ฯ

๘. พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอปทุมวัน – ป้อมปราบ ฯ

๙. พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นเจ้าคณะธรรมยุตอำเภอพระนคร – สัมพันธวงศ์ – ป้อมปราบ ฯ จนตลอดชีวิต

๑๐. พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌายะในคณะธรรมยุต

๑๑. สมัยเมื่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) เป็นสังฆนายก คณะสังฆมนตรีได้มีมติตั้งคณะกรรมการปรับปรุงและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดภาคเหนือ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการร่วมงานด้วยรูปหนึ่ง ต่อมามีบัญชาให้ไปทำการแทนเจ้าคณะตรวจการช่วยภาค ๔ เป็นการชั่วคราว

๑๒. ได้รับภารกิจกรณีพิเศษเป็นกรรมการพิจารณาระงับอธิกรณ์หลายเรื่องหลายครั้ง และก็ได้ลุล่วงไปด้วยดีทุกเรื่อง

๑๓. พ.ศ. ๒๔๘๖ ในสมัยรัฐบาลได้ขอความร่วมมือกับ ทางการ คณะสงฆ์ให้ อบรม ศีลธรรม ข้าราชการและประชาชนทั่วราชอาณาจักร ก็ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการให้ไปอบรมแก่ข้าราชการและประชาชนหลายจังหวัด เช่น จังหวัดพระนคร – เชียงใหม่ และ ปราจีนบุรี เป็นต้น

๑๔. พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นกรรมการบริหารส่วนท้องถิ่นประจำจังหวัดพระนคร – ธนบุรี ตามโครงการเชิดชูและบำรุงพระพุทธศาสนา ในด้านพัฒนาการบำรุงรักษาวัด.

กิจกรรมพิเศษที่ควรรู้

๑. ได้ช่วยเป็นกำลังท่านพระครูจิตตวิโสธนาจารย์ เจ้าอาวาสวัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) สร้างพระอุโบสถจนสำเร็จ ดังปรากฏอยู่บัดนี้

๒. เป็นหัวหน้าทางข้าราชการ พ่อค้าประชาชน และฝ่ายสงฆ์ ไปขุดและเชิญใบสีมาชนิดใหญ่ เป็นโบราณวัตถุ แกะสลักด้วยศิลาแลงเป็นภาพเรื่องพระพุทธ-ประวัติ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือของขอมรุ่นแรกจำนวน ๑๖ แผ่น จากตำบลบ้านตาดทอง ได้มาแล้วจัดฝังเป็นเขตแดนผูกพัทธสีมา ณ วัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) ดังปรากฏเห็นอยู่ทุกวันนี้ ส่วนอีก ๓ แผ่น ได้นำไปถวายเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺโส อ้วน) ณ วัดสุปัฏนาราม

จังหวัดอุบลราชธานี ดังปรากฏอยู่ที่หน้าพระอุโบสถ วัดสุปัฏนารามนั้นแล้ว

๓. พ.ศ. ๒๔๘๔ เชิญรองพระพุทธบาทศิลาแลงเป็นของโบราณและสลักงดงามมาก คาดคเนว่าน่าจะมีอายุประมาณ ๘๐๐ ปี เห็นเป็นฝีมือขอมชั้นเก่าจากวัดร้างสร้างหอประดิษฐานไว้ ณ วัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก)

๔. พ.ศ. ๒๕๐๐ จัดการหล่อรอยพระพุทธบาทจำลองแบบสุโขทัยชนิดพระพุทธบาทห้ารอย มีพระอสีติมหาสาวกนั่งประนมมือรอบขอบพระพุทธบาท ยาว ๒ เมตรครึ่ง กว้าง ๑ เมตร สูงครึ่งเมตร เป็นที่ระลึก ๒๕ พุทธศตวรรษ พระยาเลขวณิชธรรมพิทักษ์ และคุณหญิง เลขวณิชธรรมพิทักษ์ บริจาคเป็นจำนวนเงิน ๑๒,๐๐๐.๐๐ บาท เป็นค่าแรงงาน แล้วเชิญไปประดิษฐาน ณ วัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) อำเภอยะโสธร จังหวัดอุบลราชธานี

๕. เป็นรองประธานกรรมการจัดสร้างโรงเรียนศรีธรรมวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) เวลานี้มีเปิดทำการสอนตั้งแต่ ม. ๑ ถึง ม. ๖

ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการศึกษาตามนโยบายของรัฐบาล และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรตามชนบทให้ได้ศึกษาเล่าเรียนกว้างขวาง เมื่อทางรัฐบาลทราบกุศลเจตนาแล้วได้ถวายพัดรูปราชสีห์คู่ เพื่อเป็นเกียรติในการจัดสร้างโรงเรียนสำเร็จ และปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลได้ให้ทุนอุดหนุนและกระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาลแล้ว และโรงเรียนศรีธรรมวิทยาหลังนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘

๖. สร้างศาลาการเปรียญยาว ๓๐ เมตร กว้าง ๑๕ เมตร ๒ ชั้น สิ้นทุนทรัพย์เป็นจำนวนเงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาทเศษ พลตรี หลวงชำนาญยุทธศิลป์ และคุณนายชุ่ม ชำนาญยุทธศิลป์ คุณพระดุลยนัยบัญชาราษฎร์ และคุณนายประนอ ดุลยนัยบัญชาราษฎร์ ได้มีจิตศรัทธาให้ทุนสร้างสำเร็จเรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ และได้สร้างถังปูนซีเมนต์เพื่อเก็บน้ำฝนอีก

๗. สร้างพระประธานประดิษฐานในพระอุโบสถวัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) ๔ องค์ สร้างพระประธาน

สำเนา

แจ้งความสภากาชาดไทย

เรื่อง รับเงินทุนสร้างและบำรุงเตียง ตึกสามัคคีพยาบาร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

ด้วยพระญาณรักขิต ได้ศรัทธาบริจาคเงิน ๕,๐๐๐ บาท ให้สภากาชาดไทยตั้งเป็นทุนสร้างและบำรุงเตียง ตึกสามัคคีพยาบารโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทยได้รับเงินจำนวนดังกล่าวไว้จัดตั้งเป็นเงินทุนสร้างและบำรุงเตียงตึกสามัคคีพยาบาร ตามความจำนง กับได้ต้อนรับพระญาณรักขิต ไว้ในตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสภากาชาดไทย สืบไปแล้ว

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สภานายิกา สภากาชาดไทย ทรงพระโสมนัสอนุโมทนาด้วยเป็นอันมาก และทรงอธิษฐานขออำนาจ

ประดิษฐานในอำเภอต่าง ๆ ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ๖ องค์ นอกจากนี้ยังได้เป็นกำลังพาสร้างพระประธานไปประดิษฐานไว้ตามวัดในจังหวัดอื่น ๆ อีกหลายจังหวัด มีจังหวัดอุดรธานีและประจวบคีรีขันธ์เป็นต้น

๘. สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพ็ชรรัตน์ราชสุดา ฯ กับสมเด็จพระนางเจ้าสุวัฒนา ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นผู้จัดสร้างพระพุทธรูปจำลองจากพระพุทธชินราช หน้าตัก ๑ เมตรครึ่ง สูง ๓ เมตรเศษ สิ้นค่าแรงงานและโลหะ ๗๕,๐๐๐ บาท ได้จัดการฉลองพระเดชพระคุณและเชิญไปประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดสิริจันทรนิมิตร (วัดเขาพระงาม) พระอารามหลวงชั้นตรี จังหวัดลพบุรี แต่ พ.ศ. ๒๕๐๓

๙. ได้บริจาคทุนสร้างเตียงพยาบาลเป็นจำนวน ๕๐๐๐ บาท และบริจาคบำรุงเตียงอีก ๕,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาทถ้วน มอบไว้ ณ ตึกสามัคคีพยาบารจุฬาลงกรณ์ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสภากาชาดไทย ตามสำเนาหนังสือข้างล่างนี้

แห่งกุศลทานที่ได้บำเพ็ญเพื่อสาธารณะประโยชน์ทั้งนี้ ช่วยดลบันดาลให้พระญาณรักษิตปราศจากสรรพโรคาพาธ พิบัติอุปัทวันตราย ประสบแต่ความเจริญรุ่งเรืองในพระบวรพุทธศาสนาตลอดไป.

แจ้งความ ณ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๙๗

(ลงพระนาม) จุมภฏพงษ์

อุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทย

เป็นสำเนาอันถูกต้อง

สังเวียน อุ่นตระกูล

๓๐ มิ.ย. ๙๗

(๑๓)

ที่ ๒๖๗๕/๒๔๙๗ สำนักงานกลาง

๒๘ มิถุนายน ๒๔๙๗

เรื่อง การรับเงินทุนสร้างและบำรุงเตียง ตึกสามัคคี-พยาบาร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

กราบนมัสการมายัง พระญาณรักขิต สมาชิกกิตติมศักดิ์ สภากาชาดไทย

ตามที่พระคุณเจ้าได้ศรัทธาบริจาคเงิน ๕,๐๐๐ บาท ให้สภากาชาดไทยตั้งเป็นทุนสร้างและบำรุงเตียง ตึกสามัคคีพยาบาร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์นั้น สภากาชาดไทยได้รับเงินจำนวนดังกล่าวไว้แล้วด้วยความปีติยินดีเป็นอันมาก และจะจัดการให้เป็นไปตามความประสงค์ทุกประการ

สภากาชาดไทยขอขอบพระคุณและอนุโมทนาในการกุศลสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งพระคุณเจ้าได้บำเพ็ญในครั้งนี้ด้วย และพร้อมหนังสือนี้ได้ส่งแจ้งความอนุโมทนามาด้วยแล้ว ส่วนเข็มเครื่องหมายและประกาศนียบัตรสมาชิก

กิตติมศักดิ์ เมื่อทำสำเร็จเรียบร้อยแล้วจะได้จัดส่งมาให้ภายหลัง.

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระตีรณสารวิศวกรรม

(พระตีรณสารวิศวกรรม)

ผู้ช่วยเลขาธิการ

ลงนามแทน เลขาธิการสภากาชาดไทย

แจ้งความอนุโมทนา ๑

๑๐ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้บริจาคทุนจำนวน ๑๐,๗๑๕ บาท นำไปฝากที่มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อจัดหาดอกผลบำรุงวัดศรีธรรมาราม (ศร่างโศก) อำเภอยะโสธร จังหวัดอุบลราชธานี ให้ชื่อทุนว่า "ทุนนิธิ ๒๕ ศตวรรษ"

๑๑. นอกจากนี้ยังได้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือขึ้นหลายเรื่อง ที่นับว่าสำคัญ คือหนังสือ สมถวิปัสสนากรรมฐาน

สมณศักดิ์

วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ "พระญาณรักขิต"

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ เสมอชั้นราชในนามเดิม

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นเทพ ที่ (พระเทพญาณวิสิฏฐ์" จิตตวิโสธนคุณาลังการศาสนภารธุราทรยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดบรมนิวาส ราชวรวิหาร

การอาพาธ – มรณภาพ

อาพาธ เนื่องด้วยโรคมะเร็งกามช้างที่คอ เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่ออายุ ๔๓ ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้ทำการผ่าตัดและฝังแร่เรเดียม ที่โรงพยาบาลศิริราช นายแพทย์ได้ทำการรักษาพยาบาลจนโรคนั้นหายเป็นปกติตลอดมา ครั้งหลังโรคนี้เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงได้ให้นายแพทย์โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าทำการรักษา ต่อมาอาการของโรคก็ปรากฏกำเริบหนักขึ้น นายแพทย์จึงทำการผ่าตัดเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๐๕ และได้พักรักษาอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้านั้น อาการมีแต่ทรงกับทรุด สุดที่นายแพทย์จะเยียวยาแก้ไขได้ ครั้นวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๖ เวลา ๑๒.๑๕ น. ท่านก็ได้จากไปในท่ามกลางนายแพทย์ สหธรรมิก และญาติมิตรผู้เคารพนับถือโดยอาการอันสงบ รวมอายุได้ ๖๖ ปี ๒ เดือนเศษ พรรษา ๔๖ ฯ

กรรมฐานแบบเก่า

(คัดโดยเอกเทสี่)

ในกรรมฐานทั้งมวลนี้ มีธรรมคติ ๔ ประการ คือ ปุพฺพาภิสงฺขาร ๑ ธมฺมยาจนา ๑ ธมฺมววตฺถาน ๑ ธมฺมวิกุพฺพนา ๑ ฯ

ปุพพาภิสังขารมี ๗ ประการ คือ

สีลวิโสธนา ๑ อจฺจยเทสนา ๑ ปลฺลงฺกาภุชนา ๑ อตฺตสนฺนิยาตนา ๑ ตปฺปรายนตา ๑ จตุรงฺคาธิฏฺฐานา ๑ ตทธิมุตฺตา ๑ ฯ

สีลวิโสธนา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวจรเจ้าชำระศีล ๔ ประการ มีปาฏิโมกขสังวรศีลเป็นต้น(ให้หมดจด) ฯ อจฺจยเทสนา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวจรเจ้า แต่งเครื่องสัมมา ๕ โกฏฐาสแล้ว สัมมาคารวะแด่พระแก้วเจ้าทั้ง ๕ ฯ ปลฺลงฺกาภุชนา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวจรเจ้านั่งพับพะแนงเชิง ฯ อตฺตสนฺนิยาตนา ได้แก่กิริยาอัน

พระโยคาวรเจ้ามอบเวรตนให้แก่พระแก้วเจ้าทั้ง ๕ ฯ ตป-ปรายนตา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวรเจ้า เอาพระแก้วทั้ง ๕ เป็นที่พึ่ง ฯ จตุรงฺคาธิฏฺฐานา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวจรเจ้า อธิษฐานยังองค์พยาน ๔ ประการ ฯ ตทธิ-มุตฺตา ได้แก่กิริยาอันพระโยคาวรเจ้า ให้จิตใจน้อมลงในคุณพระแก้วเจ้าทั้ง๕ ด้วยสามารถบริกรรมและมนสิการ ฯ

อนึ่งสีลวิโสธนานั้น ได้แก่ปาริสุทธิศีล ๔ ประการ คือ ปาฏิโมกขสังวรศีล อินทรียสังวรศีล อาชีว-ปาริสุทธิศีล ปัจจัยสันนิสสิตศีล ฯ เมื่อว่าปาฏิโมกข-สังวรศีล ๒ ประการคือ จาริตฺตศีล ๑ วาริตฺตศีล ๑ จาริตฺตศีล นั้น ได้แก่ศีลทั้งหลายอันเหลือจากปฏิโมกขสังวรศีล คือได้แก่ขุททานุขุททกวัตรน้อยใหญ่ สมดังคำอันพระเจ้าเทศนาว่า "อิทํ กตฺตพฺพํ อิทํ การิตพฺพํ" ดังนี้ ฯ วาริตฺตสีลนั้น ได้แก่อาบัติกขันธ์ ๕ และอาบัติ-ติกขันธ์ ๗ อันพระเจ้าเทศนาในปาฏิโมกข์ทั้ง ๒ ว่า "อิทํ น กตฺตพฺพํ อิทํ น การิตพฺพํ" ดังนี้ ฯ ส่วนอินทรีย-

สังวรศีลนั้น ได้แก่กิริยาอันภิกษุรักษาอินทรีย์ทั้ง ๖ มี จักษุเป็นต้น สมด้วยคำอันพระเจ้าเทศนาว่า "ฉยิเม ภิกฺ-ขเว ผสฺสายตนา สุทนฺตา สุคุตฺตา" ดังนี้เป็นต้นแล ฯ อาชีวปาริสุทธิศีล นั้น ได้แก่โยนิโสมนสิการ อันภิกษุแสวงหาปัจจัยชาตทั้ง ๔ ประการ ด้วยกำลังเพียรอันชอบแล้ว และบริโภคแล ฯ ปัจจยสันนิสสิตศีล นั้น ได้แก่กิริยาอันภิกษุรับเอาปัจจัยชาตทั้ง ๔ ประการ อันชอบแล้ว พึงพิจารณาโดยโยนิโสมนสิการก่อนแล้วจึงบริโภค สมด้วยคำอันพระเจ้าเทศนามาใน ฉกังคสูตร และ จันทูปม-สูตร และวินัยปิฎกอันมีในเสนาสนขันธ์โพ้นแล ฯ

ขึ้นสูตรพรหมวิหารบั้นต้น

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อุกาส วนฺทิตฺวา สิรสา พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆญฺจ อุตฺตมํ เทยฺยภาสาย ปวกฺขามิ กมฺมฏฺฐานํ ทวิทุกนฺติ ฯ

อุกาส ยุตฺติโอกาส อหํ อันว่าข้า วนฺทิตฺวา มักว่า อภิอาทเรน วนฺทิตฺวา ข้าพเจ้ากราบไหว้ด้วย สกฺกจฺจํ เคารพโดยเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งในกาลบัดนี้ พุทฺธํ มักว่า สพฺพญฺญุตญฺญาณํ ซึ่งพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ซึ่งเญยยธรรมทั้งปวง อุตฺตมํ อันอุดม อนุตฺตรํ อันหาบุคคลและเทวดาทั้งหลายจักยอดเยี่ยมไปกว่ามิได้ ฯ อหํ อันว่าข้าพเจ้า วนฺทามิ ย่อมกราบไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โสด สิรสา ด้วยเศียรเกล้า เม แห่งข้าพเจ้าในกาลนี้ ฯ จ มักว่า น เกวลเมว พุทฺธํ อภิวนฺทิยามิ

ใช่ว่า ข้าพเจ้าจักกราบไหว้เฉพาะพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นจักเสร็จกิจ ฯ อหํ อันว่าข้าพเจ้า วนฺทิตฺวา มักว่า อภิอาทเรน วนฺทิตฺวา ข้าพเจ้ากราบไหว้ด้วยสักกัจจะเคารพโดยเอื้อเฟื้ออย่างยิ่ง ธมฺมํ มักว่า ธมฺมํ นวโลกุตฺตรํ ธมฺมํ ทสวิธํ ปริยตฺติยา สห ซึ่งพระนวโลกุตตรธรรมเจ้าเก้าประการ ๑๐ กับทั้งพระไตรปิฎกเจ้าทั้ง ๓ อันเกิดแต่พระโอษฐ์ของพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ฯ สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม และพระธรรมเจ้านั้นโสด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงดีแล้ว ข้าพเจ้าย่อมกราบไหว้ซึ่งพระธรรมเจ้านั้น สิรสา ด้วยเศียรเกล้า ฯ เม แห่งข้าพเจ้าในกาลบัดนี้ ฯ จ มักว่า น เกวลเมว พุทฺธํ จ ธมฺมํ จ อภิวนฺทิยามิ, มิใช่ว่าข้าพเจ้าจักไหว้แต่พระพุทธเจ้าและพระธรรมเจ้า เท่านั้นและจักสำเร็จเป็นอันดี ฯ อหํ อันว่าข้าพเจ้า วนฺทิตฺวา มักว่า อภิอาทเรน วนฺทิตฺวา ข้าพเจ้ากราบไหว้ด้วยสักกัจจะเคารพโดยความเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งในกาลบัดนี้ ฯ สงฺฆํ

มักว่า อฏฺฐนฺนํ อริยปุคฺคลานํ สมุหํ ซึ่งอันชุมนุมแห่งพระอริยบุคคลเจ้าทั้งหลายแปดจำพวก ฯ สุปฏิปนฺโน ผู้ปฏิบัติดีแล้ว อุชุปฏิปนฺโน ผู้ปฏิบัติตรงแล้ว ญาย-ปฏิปนฺโน ผู้ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง สามีจิปฏิปนฺโน ผู้ปฏิบัติชอบ พระอริยบุคคลเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นโสด อุตฺตโม อันอุดมเป็นผู้บรรเทาเสียซึ่งความมืดมนท์อนธการ กล่าวคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ได้ขาดแล้ว ฯ อหํ อันว่าข้าพเจ้าย่อมกราบไหว้ซึ่งพระอริยบุคคลเจ้าทั้งหลายแปดจำพวกนั้นโสด สิรสา ด้วยเศียรเกล้า ฯ เม แห่งข้าพเจ้าในกาลบัดนี้ ฯ

ตทนนฺตรํ ถัดนั้นไปภายหน้า ข้าพเจ้าจักกระทำมนะอันอ่อนน้อมนมัสการ อุทิศต่อพระพุทธรตนะ พระธรรมรตนะ พระสังฆรตนะทั้งสามประการด้วยดี ฯ อหํ อันว่าข้าพเจ้า ปกฺวขามิ มักว่า ปริยิสฺสามิ จักเรียนเอาซึ่งพระกัมมัฏฐาน ทฺวิทุกํ มักว่า สมถวิปสฺสนาสงฺขาตํ ทฺวิทุกํ อันมีหมวดสองประการ กล่าวคือสมถะกัมมัฏฐาน

และวิปัสสนากัมมัฏฐาน และพระกัมมัฏฐานเจ้าเหล่านั้นโสด พุทฺธํ มักว่า ปเจจฺกสมฺปตฺติ ยังเป็นศรีอริยสมบัติของพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า จตฺตฺถอริยสมฺปตฺติ ยังเป็นอริยสมบัติอันพึงพอใจแห่งพระอริยสาวกเจ้าคู่คำรบสี่ ๆ อนึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นนักปราชญ์ทั้งหลายปริยายไว้โดยภาษาบาลี ในที่นี้จักกล่าวเทยฺยภาสาย ด้วยภาษาคำไทย เพื่อจักได้จำทรงไว้ด้วยง่าย คำสอนของพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ทุก ๆ ประเภทก็เพื่อจักหักเสียจักทำลายเสียซึ่งขันธ์ทั้งห้าคือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ทรงชี้ของจริงทั้งสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ตงในขันธ์ทั้งห้านี้ เมื่อรู้แจ้งแทงตลอดด้วยวิปัสสนาญาณของตนเป็นอริยธรรมแล้วก็จักนำตนให้วิมุติหลุดพ้นไปจากอวิชชา, ตัณหา, อุปาทาน, กรรม, นำตนเข้าสู่เมืองแก้วอันนักปราชญ์กล่าวแล้วคือพระนิพพาน ตามโบราณพระขีณาสพเจ้าทั้งหลายแต่ในกาลปางก่อนโพ้นแล ฯ

อุกาส ยุตติ (ยติ) โอกาสนี้ ข้าแต่พระแก้วทั้งมวล มีพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นเป็นปฐม มีพระบรม-สัพพัญญูโคดมเจ้าเป็นปัจจุบัน อันเป็นดวงประทีปแก้วส่องโลกทั้งสามให้สว่างกระจ่างแจ้งโดยทางธรรม ข้าพเจ้าทั้งหลายผู้ที่มาประชุมในที่นี้ก็ดี มิได้มาก็ดี แต่มีกุศล-เจตนาฉันทะเป็นอันเดียวกัน กระทำสักการะบูชาคารวะ ทั้งภายในและภายนอก ส่วนที่เป็นภายในมีขันธ์ทั้งห้าพร้อมทั้งสัมมาปฏิบัติในธรรมานุธรรมะ สีลาจาริยวัตร ๆ ภายนอกมีข้าวตอกดอกไม้และธูปเทียนเป็นต้น ฝูงข้าพเจ้าทั้งหลายที่ได้ขวนขวายมาถวายอุทิศ เฉพาะไญยยธรรมโดยชอบ จึงนอบน้อมนำมาสู่สถานที่นี้ ได้มีศรัทธามาลาการอธิษฐานไว้ในใจ กระทำไว้ให้เป็นสองโกฏฐาส คือปฐมโกฏฐาสนั้น จักขอบูชาสัมมาซึ่ง สีลาทิคุณ สมาธิ-คุณ ปัญญาทิคุณ วิมุตติคุณ ซึ่งเป็นอริยธรรมนำสรรพ-สัตว์ให้พ้นจากสังขารธรรม สังขารโลกโอฆะสงสารดังสัจจะปฏิญาณนี้ ขอจงเป็นเหตุเป็นผลวปัจจัยให้ได้สำเร็จแด่

พระนิพพาน โดยสมควรแก่บารมีธรรมในอัตตภาพชาตินี้ เทอญ ฯ แม้ยติเจ้าตนใดตนหนึ่งพึงปรารถนาเอายังพระโพธิญาณนั้นก็ดี ขอจงให้เป็นเหตุเป็นปัจจัย ช่วยอุปถัมภ์บำรุงให้ถึง ยอดปัญญาอันชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ อันจักนำสรรพสัตว์ เข้าสู่พระนฤพาน ตามโบราณ ประเพณี แห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้นเทอญ ฯ ทุติยโกฏฐาสคำรบสองนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายจักน้อมนำมาประดิษฐานไว้ในที่เฉพาะพระพักตร์ แห่งพระพุทธรูปพระสถูปพระเจดีย์และไม้พระศรีมหาโพธิ์ ขอบูชาสัมมาคารวะซึ่งพระนวโลกุตตรธรรมนามบัญญัติทั้งมวล ข้าพเจ้าทั้งหลายซึ่งมิได้รู้จักและได้ประมาทพลาดพลั้งต่อพระนวโลกุตตรธรรมเจ้านั้น มิได้มีสัมมาคารวะ ด้วยทวารทั้งสามและอิริยาบถ ทั้งสี่อันใดอันหนึ่งก็ดี จำเดิมแต่ชาติถอยกลับไปหนหลังตั้งอนันตชาติสงสารอันหาเค้ามูลบ่มิได้ ฝูงข้าพเจ้าทั้งหลายก็รู้แก่ใจในบัดนี้ว่าเป็นบาปเป็นโทษเป็นอันมาก และโทษทั้งหลาย

เหล่านั้น คือ โมโห อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ อุทฺธจฺจํ ราโค ทิฏฺฐิ มาโน โทโส อิจฺฉา มจฺฉริยํ ถีนมิทฺธํ กุกฺกุจฺจํ วิจิกิจฺฉา อวิชฺชา ตณฺหา ๆ

เพราะบาปธรรม ๑๔ ตัวนี้หากมาบันดาลให้มืดมนท์อนธการด้วยอำนาจ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม หากมาครอบงำจิตในสันดานมิให้รู้จักของจริงทั้งสี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นของประจักษ์ในเบญจขันธ์แห่งอาตมะนี้ จึ่งได้มีจิตเป็นมิจฉาไม่รู้ละอายต่อบาป ไม่สดุ้งกลัวต่อบาป ไม่ยินดีต่อสาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ขอพระพุทธเจ้าทั้งหลายจงได้มีพระหฤหัยอัจจโยโทษให้ด้วยพระกรุณาธิคุณโดยทางสมมติธรรม แล้วรับเอาเครื่องสักการะอามิสบูชา อันเป็นส่วน ธรรมบรรณาการแห่งข้าพเจ้าทั้งหลายในกาลบัดนี้ ๆ อีกประการหนึ่งขอพระคุณทั้งสาม คือพระกรุณาคุณ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ ซึ่งเป็นธรรมอันบริสุทธิ์ดุจพระอาทิตย์อันทรงกลด และพระจันทร์ในวันเพ็ญ จงส่องแสงสว่าง

กระจ่างแจ้ง ช่วยกำจัดโทษและความมืดออกจากจิตต สันดานกระทำให้เป็นอโหสิกรรม กำจัดเสียล้างเสีย เผาเสีย นำเสียซึ่งบาปให้เสื่อมสูญ ด้วยตทังคปหาน วิขัมภนปหาน และสมุจเฉทปหาน ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายนี้ เป็นผู้บริสุทธิ์ พ้นจากโทษทั้งมวล ประดุจเงินเลียงและทองคำเลียงอันสุก ใสจากมลทินราคีโทษ จากตะกั่วและทองซืนเป็นต้น ๆ อีกประการหนึ่ง ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้บริสุทธิ์จากโทษนั้นดังพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเสด็จขึ้นมาเหนือจอมเขายุคันธร เขาพระสุเมรุราช อันปราศจากเมฆหมอก และมีสีอันเลื่อมประภัสสรฉันนั้นเทอญ ขออย่าให้เป็นนิวรณธรรมฝ่ายสัคคาวรณ์ มรรคาวรณ์ อันจักห้ามภูมิทั้งสาม คือกามาวจรกุศลภูมิ รูปาวจรกุศลภูมิ อรูปาวจร-กุศลภูมิ และโลกุตตรภูมิ ซึ่งยอดเยี่ยมกว่าภูมิทั้งปวงๆ อีกประการหนึ่งข้าพเจ้าทั้งหลายจักปรารถนาภาวนาพระสมถะกัมมัฏฐานเจ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ดี ตั้งต้นแต่พระพุทธกาปิติและมีพระอสุภกัมมัฏฐานเจ้าเป็นปริโยสาน ขอให้ได้สำเร็จ

พระอุคคหนิมิตร พระปฏิภาคนิมิตร(พระอนิมิตรนิมิตรเจ้า) จงมาสถิตย์อยู่ในจิตสันดาน ตลอดทุกสรรพทิพาราตรีกาล อย่าได้ขาด ๆ ประการหนึ่งขอให้ได้พระอุปจารสมาธิ พระอัปปนาสมาธิเจ้าจงทุกอักขระทุกพยัญชนะ อย่าให้เหลืออย่าให้ขาด แม้จักปรารถนาภาวนาวิปัสสนาปัญญา แห่งพระสัพพัญญูโคดมเจ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ดี ตั้งต้นแต่พระสีลวิสุทธิ์เป็นประธาน พระอโลมิกญาณเจ้าเป็นปริโยสาน ขอให้ได้สติ ธัมมวิจยะสัมโพชฌงค์ อันจักเป็นองค์ดำเนินขึ้นสู่อธิสีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา อันอุปมาด้วยดาบอันคมกล้า จักได้เป็นเครื่องประหารกิเลสมาร และอาสวธรรมทั้งปวงให้ขาดไป ได้ญาณทัสสนะสอดส่องดูพระลักษณะ มนสิการในรูปธรรม นามธรรม เป็นส่วนอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาให้เสื่อมสูญไป ได้เห็นสันติ-ธรรม วิสุทธิธรรม วิมุติธรรม มรรคธรรม ผลธรรม นิพพานธรรม นำตนให้พ้นไปจากวัฏฏสังสาร สมดังมโน-รถจงทุกประการเทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ๆ

ขึ้นขมาพระไตรรัตน์แบบพิสดาร

อุกาส อจฺจโย โน ภนฺเต อจฺจคมา ยถาพาเล ยถามุฬฺเห ยถาอกุสเล เย มยํ ภนฺเต ทุฏฺจิตฺตา ปมาทจิตฺตา อคารวา อสมฺปตฺติโย เต ตีสุ พุทฺธาทีสุ รตนตฺตเยสุ กาเยน วา วาจาย วา มนสา วา ปมาทํ อกริมฺหา ตสฺส เม ภนฺเต พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ อายตึ สํวเรยฺยาม กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมํ สพฺพปาปํ วินสฺสตุ ฯ

คำปฏิญาณสัตย์ต่อพระรัตนตรัย

อุกาส ยุตติโอกาส ข้าพเจ้าจักปฏิบัติบูชาตามคำสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า อันประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ จำเดิมแต่วันนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐานมอบถวายกายวาจาจิตต์อุทิศให้เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชาสังฆบูชา ตลอดชีวิต จะขอตั้งอยู่ในพระไตรสรณาคมน์

ด้วยหลักธรรมทั้งห้าประการคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นหลักของใจ กล่าวโดยเฉพาะ จักดำเนินในพระปาฏิโมกขสังวรศีล อินทรียสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล ปัจจยสันนิสฺสิตศีล อันนี้ให้เป็นนิตย์ ตราบเท่าสิ้นชีวิตแห่งอาตมา (สำหรับฆราวาสให้ว่าศีลห้าหรือศีลแปดหรือกรรมบถสิบ ตัวเป็นสามเณรให้ประกาศศีลสิบตามเพศของตนนั้นเทอญ) โดยสัตยาธิษฐาน นิจจํ วุฑฺฒิ จงทุกประการ เทอญ ฯ

คำสมาทานธรรม

บัดนี้ข้าพเจ้าจักตั้งห้องพระสมถะอันบัณฑิตนับว่าเป็นเรือนแก้วคือเสกฺขธรรมห้าประการ สทฺธา ความเชื่อ ๑ หิริ ความละอายต่อบาป ๑ โอตปฺป ความสะดุ้งกลัวต่อบาป ๑ วิริยะ ความเพียร ๑ ปญฺญา ความรอบรู้ ๑ พระธรรมห้าประการนี้ให้เป็นกำลังของใจ ได้นามว่าสมถะพลธรรม แล้วจักตั้งใจภาวนาในพรหมวิหารเจ้า ๔

ประการ มีเมตตาเป็นต้น กรุณาคำรบ ๒ มุทิตาคำรบ ๓ อุเบกขาคำรบ ๔ เพื่อจะขอเอาพระอุปจารสมาธิ อปฺปนาสมาธิธรรมเจ้านี้ให้เป็นที่พึ่งของใจ ขอพระธรรมเจ้าทั้งหลายจงมาประดิษฐานอยู่ในจิตสันดานแห่งข้าพเจ้าโดยเร็วพลัน ขอพระอริยสังฆคุณเจ้าทั้งหลาย จำเดิมแต่พระมหาอัญญาโกญฑัญญเถรเจ้า จนถึงสังฆสมมติสงฆ์ จงมาบันดาลเป็นกำแพงแก้ว ๗ ชั้น ป้องกันสรรพอุปัทวันตราย อย่าให้มากล้ำกรายในกายทวาร วจีทวาร มโนทวาร ขอคุณพระอาจารย์เจ้าผู้สั่งสอนพระกัมมัฏฐาน และขอองค์พระคุณพระกัมมัฏฐานเจ้า จงมาเป็นดวงประทีปแก้ว ส่องจิตต์ให้ผ่องแผ้วปราศจากมลทินทุกเมื่อเทอญ ฯ

อุกาส ยุตติโอกาส ในบัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนของพระสัพพัญญูเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเอาพระอุปจารสมาธิ พระอปฺปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องเมตตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้บังเกิดแก่ข้าพเจ้า

ด้วยคำว่า อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ พุทฺโธ ภควาติ สมฺมา อรหํ ๓ ที สมฺมา ๓ ที ฯ

จบห้องที่ ๑

ขึ้นห้อง ๒

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเอาพระอุปจาร-สมาธิ และพระอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องเมตตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้บังเกิดแก่ข้าพเจ้า ด้วยคำว่า อหํ สุขิโต โหมิ ๓ ที สุขิโต โหมิ ๓ ที สุขี ๓ ที ฯ ข้าพเจ้าจักขอแผ่กุศลผลบุญให้สำเร็จผลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย จนถึงอเวจีอนันตจักรวาฬ อกนิฏฐ-พรหม ขอจงมาช่วยเพิ่มเติมยังกุศลบุญให้เต็มเปี่ยมในห้องบารมีธรรมสำเร็จดังมโนรถทุกประการเทอญ อหํ สุขิโต โหมิ ๓ ที ฯ ข้าพเจ้าจักอุทิศเฉพาะยังกุศลผลสุจริตธรรม คือให้ข้าพเจ้ามีความสุขเสมอด้วยสรรพสัตว์ทั้งหลาย และให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพ้นเสียจากทุกข์ทั้งปวง

จำเดิมแต่อเวจีอนันตจักรวาฬ อกนิฏฐพรหม จงมีความสุขทุกตน ๆ เทอญ สุขิโต โหมิ ๓ ที ๆ ข้าพเจ้ามีความปรารถนาใคร่ต่อกุศลผลสุจริตธรรม นำความสุขให้เกิดขึ้นแก่ตน ในมนุษยโลก เทวโลก และนิพพานด้วยอาการฉันใด ขอให้สัตว์ทั้งหลายจงเป็นผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยบุญและกุศลในมนุษยโลก เทวโลก และพระนิพพานฉันนั้น ทุกรูป ทุกนาม ด้วยคำว่า สพฺเพ สตฺตา สุขิตา โหนฺตุ ๓ ที ๆ จำเดิมแต่สัตว์ทั้งหลายอันมีในสกลกาย มีหนอนเป็นต้น ขอให้มีความสุขทุกตน ๆ เทอญ สุขี ๓ ที ๆ

จบห้องที่ ๒

ขึ้นห้อง ๓

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า จักขอเอาพระอุปจารสมาธิพระอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องเมตตาพรหมวิหารจงมาประดิษฐานอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร

ในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนา และยังมิได้บรรลุสมาธิสองประการในห้องเมตตาพรหมวิหาร แม้เนื้อข้าบก (จักเหี่ยว) เลือดข้าจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังค่อม หนังปกกระดูกก็ดี ถ้าว่าชีวิตแห่งข้าพเจ้านี้ยังจักดำรงเป็นไปอยู่ ข้าพเจ้าจักเพียรพยายามเจริญสมณธรรม ยึดเอาสมาธิทั้งสองประการนี้ให้จงได้ และในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนาด้วยคำสัตย์อันได้ตั้งไว้แล้วนี้ ข้าพเจ้าจักบริกรรมต่อไปว่า **อตฺตสุขี ๓ ที** จนถึงร้อยที่ พันที่ ๆ ข้าพเจ้าจักทอดสติไว้ในหทัยวัตถุ แล้วจักเพียรพยายามพิจารณาดูยังธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในขันธ์ทั้งห้าแห่งข้าพเจ้าคือ **อาวชฺชนวสี** การชำนาญในความเพ่ง **สมาปชฺชนวสี** ความชำนาญในการเข้า **อธิฏฺฐานวสี** ความชำนาญในการตั้งจิตต์มั่น **วุฏฺฐานวสี** ความชำนาญในการออก **ปจฺจเวกฺขณวสี** ความชำนาญในการพิจารณาเหตุผล และจักพยายามพิจารณาดูลักษณะรส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน อันว่าพระอุปจารสมาธิ

ในห้องเมตตาพรหมวิหารในกาลบัดนี้ ข้าพเจ้าจักภาวนา ขอเอายังธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันแคว้นสุขุมาล (อันสูงสุด) ขอคุณพระสัพพัญญุตญาณเจ้า จงปรากฏแก่ใจในกาลบัดนี้ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

จบห้องที่ ๓

ขึ้นห้อง ๔

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนของพระสัพพัญญูโคดมเจ้า จักขอเอาพระปฐมฌานอัปปนาสมาธิในห้องเมตตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้เกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร ในขณะเมื่อนั่งเจริญภาวนา ถ้ายังมิได้ปฐมฌานอัปปนาสมาธิ ในห้องเมตตาพรหมวิหารนี้ ถ้าเนื้อเหี่ยวเลือดแห้ง เอ็นขาดสันหลังค่อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้ามีชีวิตดำรงเป็นไปอยู่ ข้าพเจ้าจักพยายามยึดเอาปฐมฌานอัปปนาสมาธิในห้องเมตตาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ด้วยคำสัตย์นี้ ข้าพเจ้าจักพยายามบริกรรมไปว่า อตฺตสุขี ๓ ที่ จนถึงร้อยที่

พันที่ และจักพิจารณาดูยังธรรมานุธรรมปฏิบัติ อัน ประดิษฐานอยู่ในขันธสันดานทั้งห้า คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐานวสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺขณ-วสี แล้วจักพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานปัฏฐาน-ธรรม คือรูปาพจรปฐมฌาน ในห้องเมตตาพรหมวิหาร มีองค์ห้า คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนา ยึดเอาธรรมานุธรรมปฏิบัติ อัน ปราณีตสุขุมาล ขอจงมาบันดาลให้เอกสัญญาณแก่ ข้าพเจ้าให้รู้โดยพลัน เทอญ ฯ

จบห้องที่ ๔

ขึ้นห้อง ๕

ต่อนี้ไปให้ขึ้น อุกาส ฯ เป ฯ นิพพานปัจจโย โหตุ เหมือนกัน ตั้งแต่ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน มีโองการเช่นเดียวกันกับปฐมฌานที่ขึ้นมานี้ เป็นแต่ให้ เปลี่ยนว่า ทุติยฌานมีองค์ ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา ฯ ตติยฌานมีองค์ ๓ คือ ปีติ สุข

เอกคฺคตาฯ จตุตถฌานมีองค์ ๒ คือ สุข เอกคฺคตาฯ ปัญจมฌานมีองค์ ๒ คือ เอกคฺคตา อุเบกขา ฯ

จบห้องที่ ๕

ขึ้นห้อง ๖

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักเข้าอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิในห้องเมตตาพรหมวิหาร จงมาเกิดในจิตตสันดาน เมื่อได้แล้วจักเข้าเอกคฺคตา ขบวนต้นที่สอง ขบวนต้นที่สาม ขบวนต้นที่สี่ เมื่อได้เข้าชำนาญแล้ว จักเข้าลำดับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าสับให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าคืบให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าวัตรให้เป็นอนุโลมปฏิโลม เมื่อชำนาญดีแล้วจักเข้าสัตตบัญญัติให้เป็นอารมณ์ว่า สตฺโต สัตว์ๆ ๑ ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๒ ปจฺฉิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๓ อุตฺตราย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๔ ทกฺขิณาย

ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๕ ปุรตฺ-
ถิมาย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุฯ
๖ ปจฺฉิมาย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา
โหนฺตุ ฯ ๗ อุตฺตราย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา
อเวรา โหนฺตุ ฯ ๘ ทกฺขิณาย อนุทิสาย สพฺเพ
สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๙ เหฏฺฐิมาย ทิสาย
สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ๑๐ อุปริมาย
ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ ฯ ปุรตฺถิ-
มาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ
ให้ว่าลำดับกันไปจนครบ ๑๐ ทิศ ฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย
สพฺเพ สตฺตา อนีฆา โหนฺตุ ให้ว่าลำดับไปจนครบ
๑๐ ทิศ ฯ ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา สุขี
อตฺตานํ ปริหรนฺตุ ให้ว่าลำดับไปจนครบ ๑๐ ทิศ ฯ

ข้าพเจ้าจักขอเข้าพระอุปจารสมาธิ และพระอัปปนา-
สมาธิ ในห้องเมตตาพรหมวิหาร จงมาผุดขึ้นในจิตต-
สันดานแห่งข้าพเจ้า เมื่อได้แล้วจักเข้าวัตรไว้ในกาย จัก

เข้าเอกคฺคตา ขบวนต้นที่ ๒ ขบวนต้นที่ ๓ ขบวนต้นที่ ๔ เมื่อได้แล้วจักเข้าลำดับให้เป็นอนุโลม และปฏิโลม ๆ จักเข้าสฬับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ๆ จักเข้าคืบให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ๆ จักเข้ารวบให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ๆ

แผนที่ภาวนา

ฉากต้น

๑	อเวรา	อเวรา
๒	อพฺยาปชฺฌา	อพฺยาปชฺฌา
๓	สพฺเพ สตฺตา โหนฺตุ	สพฺเพ ปาณา โหนฺตุ
๔	อนีฆา	อนีฆา
๕	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

ฉากสอง

๑	อเวรา	อเวรา
๒	อพฺยาปชฺฌา	อพฺยาปชฺฌา
๓	สพฺเพ สตฺตา โหนฺตุ	สพฺเพ ปุคฺคลา โหนฺตุ
๔	อนีฆา	อนีฆา
๕	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

ฉากสาม

๑	อเวรา	อเวรา
๒	อพฺยาปชฺฌา	อพฺยาปชฺฌา
๓	สพฺเพ อตฺตภาวปริยา– ปนฺนา โหนฺตุ	สพฺพา อิตฺถิโย โหนฺตุ
๔	อนีฆา	อนีฆา
๕	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

ฉากสี่

๑	อเวรา	อเวรา
๒	อพฺยาปชฺฌา	อพฺยาปชฺฌา
๓	สพฺเพ ปุริสา โหนฺตุ	สพฺเพ อริยา โหนฺตุ
๔	อนีฆา	อนีฆา
๕	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

ฉากห้า

๑	อเวรา	อเวรา
๒	อพฺยาปชฺฌา	อพฺยาปชฺฌา

๓ สพฺเพ อนริยา โหนฺตุ　　สพฺเพ เทวา โหนฺตุ
๔ อนีฆา　　อนีฆา
๕ สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ　　สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

ฉากหก

๑ อเวรา　　อเวรา
๒ อพฺยาปชฺฌา　　อพฺยาปชฺฌา
๓ สพฺเพ มนุสฺสา โหนฺตุ　　สพฺเพ วินิปาติกา โหนฺตุ
๔ อนีฆา　　อนีฆา
๕ สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ　　สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ

นิพฺพาน ปจฺจโย โหตุ

ขึ้นโองการที่สอง กรุณา

บัดนี้ ข้าพเจ้าภาวนาพรหมวิหารเจ้า ๔ ประการ คือ เมตฺตา กรุณา มุทิตา อุเบกฺขาเพื่อจักขอเอาพระอุปจาร-สมาธิ และพระอัปปนาสมาธิ ขอพระพุทธคุณพระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และองค์พระกัมมัฏฐาน จงเป็นสรณะ

ของข้าพเจ้า อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชาตาม
คำสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า จักขอเข้าอุปจารสมาธิและ
อัปปนาสมาธิในห้องกรุณาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้
เกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า อิติปิ โส ภควา ฯลฯ พุทฺโธ
ภควาติ ฯ สมฺมา อรหํ ๓ ที ฯ อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจัก
กระทำปฏิบัติบูชาตามคำสอนของพระสัพพัญญูโคดมเจ้า
จักขอเข้าอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ ในห้องกรุณา
พรหมวิหาร จงบันดาลให้เกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า อหํ
ทุกฺขิโต ปมุญฺจามิ ๓ ที อหํ ปมุญฺจามิ ๓ ที
ปมุญฺจามิ ๓ ที ฯ ข้าพเจ้าจักขอแผ่ส่วนกุศลผลสุจริตอัน
ข้าพเจ้าได้พ้นจากทุกข์ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย จนถึง
อเวจีอนันตจักรวาฬ อกนิฏฐ์พรหม ให้มาเพิ่มเติมกุศลผล
สุจริตแห่งข้าพเจ้า และขอให้สัตว์ทั้งมวลจงเป็นผู้พ้นจาก
ทุกข์ ทุกรูปทุกนามเทอญ ฯ อหํ ทุกฺขิโต ปมุญฺจามิ
๓ ที ข้าพเจ้ามีความปรารถนาในกองการกุศลผลสุจริต
เพื่อความสุขในมนุสสโลก เทวโลกและพระนิพพาน ด้วย

อาการฉันใด ข้าพเจ้าขอให้สรรพสัตว์ทั้งมวลมีส่วนกุศล ทำตนให้พ้นจากทุกข์ เพื่อได้เสวยความสุข ในมนุสสโลก เทวโลก และพระนิพพาน ด้วยอาการฉันนั้น ทุกรูปทุกนาม ด้วยคำสัตย์ว่า :— สพฺเพ สตฺตา ทุกฺขา ปมุญฺจนฺตุ ๓ ที่ จำเดิมแต่สัตว์ทั้งหลายอันมีในสกลกาย เป็นต้นว่า หนอนก็ดี ขอให้มีส่วนกุศล ทำตนให้พ้นจากทุกข์ทั้งมวล เทอญ ปมุญฺจามิ ๓ ที่ ฯ อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำ ปฏิบัติบูชา ตามคำสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้า จักเข้าอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ในห้องกรุณาพรหม วิหาร จงบันดาลให้เกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กาย- ทวาร ในขณะเมื่อนั่งภาวนา ถ้าข้าพเจ้ายังมิได้อุปจาร- สมาธิและอัปปนาสมาธิ ในห้องกรุณาพรหมวิหารนี้ แม้ ว่าเนื้อจักเหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังค่อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี เมื่อชีวิตยังดำรงอยู่จักเพียรพยายาม กระทำอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ในห้องกรุณา- พรหมวิหารนี้ให้จงได้ ด้วยอำนาจสัจจวาจานี้ ข้าพเจ้า

จักตั้งใจบริกรรมไปว่า อหํ ปมุญฺจามิ ๓ ที่ จนถึงร้อยที่ พันที่ และจักตั้งสติไว้ในหทัยวัตถุ กระทำมนสิการในธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในขันธ์ทั้งห้า คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐานวสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี แล้วจะพิจารณาดูลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม สำหรับอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิในห้องกรุณาพรหมวิหาร ฯ บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนา ธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันประณีตสุขุมาลนี้ จงบันดาลให้สัญญาณ ให้รู้แจ้งในกาลบัดนี้เทอญ นิพฺพาน ปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า จักเข้าปฐมฌานอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมาบันดาลให้เกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะที่นั่งภาวนานี้ ข้าพเจ้ายังมิได้ปฐมอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องกรุณาพรหมวิหารนี้ แม้ว่าเนื้อจะเหี่ยว

เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังจักค่อม หนังขาปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้ายังมีชีวิตดำรงอยู่ ข้าพเจ้าจักเพียรพยายามยึดเอาปฐมอัปปนาสมาธิเจ้าในห้องกรุณาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ด้วยอำนาจแห่งคำสัตย์นี้ แล้วจักตั้งบริกรรมไปว่า "**อหํ ปมุญฺจามิ**" ๓ ที ร้อยที พันที เสร็จแล้ว ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ที่กลางหทัยวัตถุให้เที่ยงด้วยดี แล้วจักพิจารณาดูยังธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันเกิดตั้งอยู่ในขันธ์ทั้ง ๕ **อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐานวสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี** เสร็จแล้วจักตั้งใจพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม อันว่ารูปาวจรปฐมฌานในห้องกรุณาพรหมวิหารนี้ ประกอบด้วยองค์ทั้ง ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนาน้อมเอาธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมนี้จงมาสัญญาณให้ข้าพเจ้ารู้แจ้งเทอญ **นิพฺพานปจฺจโย โหตุ** ฯ

อุกาส ในบัดนี้ ข้าพเจ้าจะทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนของพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักเข้าทุติย-

ฌาน อัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหาร เจ้า จงมาเกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนา และยังมิได้ บรรลุทุติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องกรุณาพรหมวิหาร นี้ แม้ว่าเนื้อจักเหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด หลัง จักค่อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้าชีวิตยังดำรงอยู่ จักเพียร พยายามยึดเอาทุติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องกรุณานี้ ให้จงได้ ในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนา ด้วยคำสัตย์อันนี้ จักบริกรรมไปว่า "อหํ ปมุญฺจามิ" ๓ ที ร้อยที พันที แล้วข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ในท่ามกลางหทัยวัตถุ แล้วจัก พยายามพิจารณาดูแห่งธรรมานุธรรมปฏิบัติอันอยู่ในขันธ์ ทั้ง ๕ แห่งข้าพเจ้า คือ อาวชฺชน สมาปชฺชน อธิฏฺฐาน วุฏฺฐาน ปจฺจเวกฺขณวสี แล้วจักพิจารณาดูลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม รูปาวจร ปฐมฌาน ใน ห้องกรุณาพรหมวิหารนี้ ประกอบด้วยวิตก พระอาจารย์ กล่าวไว้ว่า ยังหยาบนักชื่อว่าเป็นโลกิยธรรม รู้ฉิบหาย รู้ตายรู้เกิด ฯ

บัดนี้ ข้าพเจ้าจักกำหนดภาวนาเอาทุติยฌานอัน ประกอบด้วยองค์ทั้ง ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา บัดนี้ข้าพเจ้าภาวนายึดเอาธรรมานุธรรมปฏิบัติอันประณีต สุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอเจ้ากูจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้ รู้แจ้งเทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอน พระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักเข้าติยฌาณอัปปนา สมาธิธรรมเจ้าในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมา บันดาลให้เกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร ในขณะ เมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนา ถ้ายังมิได้บรรลุติยอัปปนาสมาธิ-ธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ แม้ว่าเนื้อจัก เหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังจักค่อม หนัง ขาปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้าว่าชีวิตยังดำรงอยู่ จักเพียรพยายาม เข้าติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหาร เจ้านี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนา ด้วยคำสัตย์ อันนี้ ข้าพเจ้าจักตั้งใจบริกรรมไปว่า อหํ ปมุญฺจามิ

๓ ที่ และร้อยที่ พันที่ แล้วจักตั้งสติไว้ในท่ามกลางหทัยวัตถุ แล้วจักพยายามพิจารณาดูธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในขันธ์ ๕ แห่งข้าพเจ้า คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐานวสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี สำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจักพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐาน-ธรรมเจ้า อันว่ารูปาวจรทุติยฌานในห้องกรุณาพรหม-วิหารเจ้านี้ ประกอบด้วยวิจาร พระอาจารย์เจ้ากล่าวว่า ยังหยาบนัก ชื่อว่ายังเป็นโลกิยธรรม รู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้เกิด บัดนี้ข้าพเจ้าจักกำหนดหมายด้วยความตั้งใจจริง แล้วจักภาวนาขอเอาตติยฌาน อันประกอบด้วยองค์ทั้ง ๓ คือ ปีติ สุข เอกคฺคตา ฯ บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนาขอเอาธรรมานุธรรมปฏิบัติ อันประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้แจ้งในบัดนี้ เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนของพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักเข้าจตุตถะอัปปนา

สมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมาเกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะเมื่อนั่งภาวนานี้ ถ้าข้าพเจ้ายังมิได้จตุตถะอัปปนา-สมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ แม้ว่าเนื้อจักเหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังจักค่อมหนังปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้าชีวิตยังดำรงอยู่ ข้าพเจ้าจักเพียรพยายามเข้าจตุตถะอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อข้าพเจ้านั่งภาวนาด้วยคำสัตย์นี้ ข้าพเจ้าจักตั้งใจบริกรรมไปว่า "อหํ ปมุญฺจามิ" ๓ ที ร้อยที พันที เสร็จเรียบร้อยดีแล้วข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ ณ ท่ามกลางหทัยวัตถุ แล้วจักพยายามดูธรรมานุธรรมปฏิบัติอันเกิดอยู่ในขันธ์ทั้ง ๕ แห่งข้าพเจ้าคือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฐานวสี วุฏฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี สำเร็จเรียบร้อยดีแล้วจักพิจารณาดูลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรมอันว่ารูปาวจรตติยฌาน ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านั้น

ประกอบด้วยปีติ บัดนี้อาจารย์เจ้ากล่าวว่ายังหยาบนัก ชื่อว่าเป็นโลกิยธรรม รู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้เกิด บัดนี้ข้าพเจ้าจักกำหนดหมายตั้งใจจริง ภาวนาเข้าจตุตถฌานอันประกอบด้วยองค์ทั้ง ๒ คือ สุข เอกคฺคตา ฯ

บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนาขอเอา ธรรมานุธรรมปฏิบัติอันประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้แจ้งในบัดนี้เทอญ นิพฺพาน-ปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าพระอุปจารสมาธิและพระอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมาบันดาลให้เกิด เมื่อได้เจ้ากูแล้วจะขอเข้าพระเอกัคคตาเจ้า กระบวนต้นที่ ๒ กระบวนต้นที่ ๓ กระบวนต้นที่ ๔ เมื่อเข้าเจ้ากูได้แล้วจักเข้าลำดับให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าสลับให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าคืบให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้ารวบให้เป็นอนุโลมปฏิโลม

จักเข้าวัดรให้เป็นอนุโลมปฏิโลม ข้าพเจ้าจักขอเข้าสัตต-บัญญัติเป็นอารมณ์ว่า "สตฺโต" สัตว์ ๆ ๆ ๆ ๆ

๑. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ปจฺฉิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

อุตฺตราย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ทกฺขิณาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ปจฺฉิมาย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

อุตฺตราย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ทกฺขิณาย อนุทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา ปมุญฺจนฺตุ ฯ

เหฏฺฐิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา
ปมุญฺจนฺตุ ฯ

อุปริมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อลาภา
ปมุญฺจนฺตุ ฯ

๒. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา อพฺยาปชฺฌา
ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ให้เข้าไปโดยลำดับจนครบสิบทิศ ฯ

๓. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา นินฺทา
ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ให้ว่าไปโดยลำดับจนครบสิบทิศ ฯ

ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา ทุกฺขา
ปมุญฺจนฺตุ ฯ

ให้ว่าไปโดยลำดับจนครบสิบทิศ แล้วภาวนาว่า
สัตว์ ๆ ๆ ๆ ๓ หน ฯ

ข้าพเจ้าจักขอเข้าพระอุปจารสมาธิและพระอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมา

บังเกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูจักขอเข้าวัตร เจ้ากูไว้ในสกลกายแล้วจักขอเอาพระเอกัคคตาเจ้า กระบวนต้นที่ ๒ กระบวนต้นที่ ๓ กระบวนต้นที่ ๔ เมื่อได้เจ้ากูเรียบร้อยคงที่ดีแล้ว จักเข้าลำดับให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าสลับให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าคืบให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้ารวบให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จักเข้าวัตรให้เป็นอนุโลมปฏิโลม เมื่อเสร็จเรียบร้อยคงที่ดีแล้ว จักภาวนาว่าสัตว์ ๆ ๆ ๓ ที ฯ

แผนที่ห้องกรุณา

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ สตฺตา	สพฺเพ ปาณา
ปมุญฺจนฺตุ	ปมุญฺจนฺตุ
๔. นินฺทา	นินฺทา
๕ ทุกฺขา	ทุกฺขา

หลักฉากที่ ๒

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ ภูตา	สพฺเพ ปุคฺคลา
ปมุญฺจนฺตุ	ปมุญฺจนฺตุ
๔. นินฺทา	นินฺทา
๕. ทุกฺขา	ทุกฺขา

หลักฉากที่ ๓

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ อตฺตภาวปริยา	สพฺพา อิตฺถิโย
ปนฺนา ปมุญฺจนฺตุ ฯ	ปมุญฺจนฺตุ ฯ
๔. นินฺทา	นินฺทา
๕. ทุกฺขา	ทุกฺขา

หลักฉากที่ ๓

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ ปุริสา ปมุญฺจนฺตุ	สพฺเพ อริยา ปมุญฺจนฺตุ
๔. นินฺนา	นินฺทา
๕. ทุกฺขา	ทุกฺขา

หลักฉากที่ ๔

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ อนริยา ปมุญฺจนฺตุ	สพฺเพ เทวา ปมุญฺจนฺตุ

หลักฉากที่ ๕

๑. อลาภา	อลาภา
๒. อยสา	อยสา
๓. สพฺเพ มนุสฺสา ปมุญฺจนฺตุ	สพฺเพ วินิปาติกา ปมุญฺจนฺตุ

๔. นินฺทา นินฺทา

๕. ทุกฺขา ทุกฺขา

จบห้องกรุณาพรหมวิหาร

ขึ้นโองการที่สาม มุทิตา

บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนาพรหมวิหารเจ้า ๔ ประการคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อจักขอเอาพระอุปจารสมาธิ และ พระอัปปนาสมาธิ ขอพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และองค์พระกรรมฐานจงมาเป็นสรณะของข้าพเจ้า

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักขอกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอน พระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้า จักขอเข้าอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ในห้องมุทิตาพรหมวิหารจงมาบันดาลให้เกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ พุทฺโธ ภควาติ สมฺมา อรหํ ๓ ที อรหํ ๓ ที ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าอุปจาร-สมาธิและอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้เกิดแต่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า อหํ ลทฺธา มา วิคจฺฉามิ ๓ ที อหํ มา วิคจฺฉามิ ๓ ที มา วิคจฺฉามิ ๓ ที ฯ ข้าพเจ้าจักขอเอากุศลผลสุจริตธรรม สั่งสมกรรมให้เป็นบารมีภูมิ คืออย่าให้พลัดพรากจากเจตนาสมบัติอันจัดเป็นส่วนปัตติทานมัย แผ่อุทิศให้ไปสำเร็จแก่สรรพสัตว์ทั้งมวล ตลอดถึงอเวจีอนันตจักรวาฬ อกนิฏฐพรหม ขอให้สรรพสัตว์ผู้สิงสถิตอยู่ในสถานถิ่นที่นั้น ๆ ผู้ถึงแล้วซึ่งความทุกข์ ก็จงพ้นเสียจากทุกข์ ผู้ถึงซึ่งภัยและเวร ก็จงพ้นเสียจากภัยและเวร ผู้ถึงแล้วซึ่งความเศร้าโศก ก็จงพ้นไปเสียจากความเศร้าโศกทั้งมวล ให้ได้ประสบแต่ความสุขความเจริญ ผู้ได้เสวยความสุขดีอยู่แล้ว ก็ขอให้เจริญสุขสถาพรยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตลอดร้อยเท่าพันทวี จงทุกรูปทุกนาม ด้วยสัจจวาจาว่า อหํ ลทฺธา มา วิคจฺฉามิ ๓ ที ฯ

ข้าพเจ้าจักอุทิศเฉพาะกุศลผลบุญให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่อเวจีอนันตจักรวาฬ ตลอดถึงอกนิฏฐพรหม เป็นคำรบ ๒ ด้วยสัจจวาจาว่า อหํ มา วิคจฺฉามิ ๓ ที่ ข้าพเจ้ามีเจตนาสมบัติประกอบด้วยกุศลผลสุจริตธรรม มีความจำนงด้วยสมบัติ ๓ ประการ คือ มนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ด้วยอาการฉันใด ขอให้สรรพสัตว์ทั้งมวลจงเป็นผู้มีส่วนแห่งสมบัตินั้น ๆ ด้วยสัจจวาจาคำรบ ๓ ว่า สพฺเพ สตฺตา ลทฺธา มา วิคจฺฉนฺตุ ๓ ที่

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าพระอุปาจารสมาธิกธรรมเจ้าในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อนั่งภาวนาด้วยเจตนาสมบัติสัจจวาจานี้แล้ว จักอธิษฐานใจบริกรรมไปว่า อหํ มา วิคจฺฉามิ ๓ ทีจนร้อยทีพันที เสร็จเรียบร้อยดีแล้ว จักตั้งสติไว้ ณ ท่ามกลางหทัยวัตถุ เมื่อสติกับใจตั้งเที่ยงตรงเสมอกันดีแล้ว จักพิจารณาดูธัมมานุธัมมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในเบญจขันธ์

ทั้ง ๕ ด้วยธรรม คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺ-
ฐานวสี วุฏฺฐานนวสี ปจฺจเวกฺขณวสี เมื่อเสร็จด้วย
ดีแล้ว จักตรวจดูพลธรรมคือลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ
ปทัฏฐานธรรม ให้ตรงด้วยดีทางกายวาจาจิต อันว่าอุป-
จารสมาธิธรรมเจ้าในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ ประกอบ
ด้วยองค์ ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา ฯ

บัดนี้ข้าพเจ้าภาวนา เอาธัมมานุธัมมปฏิบัติ อัน
ประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้านี้จงมาสัญ-
ญาณ โดยมโนทวารเชาวนวิถี ให้ข้าพเจ้ารู้แจ่มแจ้ง
โดยพลันเทอญ ๆ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชาตามคำสอนพระ
สัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าขอเข้าปฐมอัปปนาสมาธิ
ธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหาร จงมาบังเกิดอยู่ใน
จักขุทวาร มโนทวาร การทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะเมื่อ
นั่งภาวนานี้ แดนใดถ้ายังมิได้ปฐมอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า
ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ แม้ว่าเนื้อจักเหี่ยว เลือดจัก

แห้ง เอ็นจักขาด หลังจะค่อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้าว่าชีวิตยังดำรงเป็นอยู่ จักเพียรพยายาม ขอเอาปฐม-อัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อนั่งภาวนาด้วยสัจจวาจา ข้าพเจ้าจักตั้งใจบริกรรมไปว่า "อหํ มา วคจฺฉามิ" ๓ ที จนร้อยที่พันที แล้วข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ในท่ามกลางหทัยวัตถุ ให้จิตตั้งมั่นเที่ยงตรงเสมอส่วนกันกับสติ เมื่อจิตคงที่แล้วจักพิจารณาดูธัมมานุธัมมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในเบญจขันธ์กอง ๕ คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐาน-วสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี เสร็จเรียบร้อยดีแล้วจักพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรมอันว่ารูปาวจรปฐมฌาน ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ประกอบด้วยองค์ทั้ง ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกคฺ-คตา ฯ

บัดนี้ข้าพเจ้าภาวนา ขอเอาธัมมานุธัมมปฏิบัติอันประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมา

สัญญาณแก่ข้าพเจ้า ให้รู้แจ่มแจ้งโดยฉับพลันเทอญ ฯ
นิพฺพาน ปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักปฏิบัติตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าทุติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องมุทิตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้เกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะเมื่อนั่งภาวนานี้ แดนใดถ้ายังมิได้บรรลุทุติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ แม้เนื้อจักเหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังจักค่อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี ถ้าชีวิตยังดำรงเป็นอยู่ จักเพียรพยายามขอเข้าทุติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ ให้จงได้ ในขณะเมื่อนั่งภาวนาด้วยสัตยาธิษฐาน อันตั้งมั่นอยู่ในจิตสันดานนี้ จักบริกรรมไปด้วยสัจจวาจาว่า **อหํ มา วิคจฺฉามิ** ๓ ที่ จนร้อยที่ พันที่ เมื่อสำเร็จดีแล้ว ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ ในท่ามกลางหทัยวัตถุ เมื่อจิตกับสติตั้งมั่นสมส่วนเที่ยงตรงดีแล้ว จักพิจารณาดูธัมมานุ-

ธัมมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ คือ อาวชฺชน-
วสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฺฐานวสี วุฏฺฐานวสี ปจฺจเวกฺ-
ขณวสี เมื่อเสร็จเรียบร้อยดีแล้ว จักพยายามพิจารณา
ดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม อันรูปาวจร
ปฐมฌานในห้องมุทิตาพรหมวิหารเจ้านี้ ประกอบด้วยวิตก
บัดนี้พระอาจารย์เจ้ากล่าวว่า ยังหยาบยิ่งนัก ยังเป็นโลกิย-
ธรรม รู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้เกิด บัดนี้ข้าพเจ้าจักกำหนดหมาย
มนสิการไว้ในใจ แล้วภาวนาขอเข้าทุติยฌานอันประกอบ
ด้วยองค์ ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกคฺคตา ฯ

บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนาขอเอาธัมมานุธัมมปฏิบัติ อัน
ประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมาให้
สัญญาณแก่ข้าพเจ้า ให้รู้แจ่มแจ้งโดยเร็วพลันเทอญ
นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำ
สั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าตติย-
อัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ จงมา

บังเกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้า ในขณะเมื่อนั่งภาวนานี้ แดนใดถ้ายังมิได้ ตติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารเจ้านี้ แม้ว่าเนื้อจักเหี่ยว เลือดจักแห้ง เอ็นจักขาด สันหลังจักค้อม หนังปกกระดูกก็ดี ถ้าชีวิตยังดำรงเป็นไปอยู่ จักเพียรพยายามเข้าตติยอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อนั่งภาวนา ด้วยสัตยาธิษฐานนี้ จักบริกรรมไปด้วยสัจจวาจาว่า อหํ มา วิคจฺฉามิ ๓ ที จนร้อยทีพันทีแล้ว ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ในท่ามกลางหทัยวัตถุ ตั้งสติกับจิตให้มีส่วนเสมอกัน เที่ยงตรงดีแล้ว จักพิจารณาดูธัมมานุธัมมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในเบญจขันธ์กอง ๕ คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฐานวสี วุฏฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี เสร็จเรียบร้อยดีแล้วจักพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม อันว่ารูปาวจรทุติยฌาน ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ประกอบด้วยวิจาร บัดนี้พระอาจารย์เจ้ากล่าวว่ายังหยาบนักยังเป็นโลกิยธรรม

รู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้เกิด บัดนี้ข้าพเจ้าจักกำหนดหมายในใจโดยมนสิการ แล้วจักภาวนาขอเข้าตติยฌานอันประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ปีติ สุข เอกคฺคตา ฯ บัดนี้ข้าพเจ้าจักภาวนา น้อมเอาธัมมานุธัมมปฏิบัติ อันสุขุมาลประณีตนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมาให้สัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้แจ่มแจ้งในบัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าจตุตถอัปปนาสมาธิเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหาร จงมาเกิดอยู่ในจักขุทวาร มโนทวาร กายทวาร แห่งข้าพเจ้าในขณะเมื่อนั่งภาวนานี้ แดนใดถ้ายังมิได้จตุตถอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ แม้ว่าเนื้อจักเหี่ยวเลือดจะแห้งเอ็นจักขาด สันหลังจักค้อม หนังปกกระดูกอยู่ก็ดี เมื่อชีวิตยังดำรงเป็นไปอยู่ ข้าพเจ้าจักเพียรพยายามขอเข้าจตุตถอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ให้จงได้ ในขณะเมื่อนั่งภาวนาด้วยสัตยาธิษฐาน

แล้วจักบริกรรมไปด้วยสัจจวาจาว่า อหํ มา วิคจฺฉามิ ๓ ที จนร้อยที พันทีแล้ว ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ในท่ามกลางหทัยวัตถุ ให้สติกับจิตมีส่วนเสมอกันเที่ยงตรงดีแล้ว จักพิจารณาธัมมานุธัมมปฏิบัติ อันเกิดอยู่ในเบญจขันธ์กอง ๕ คือ อาวชฺชนวสี สมาปชฺชนวสี อธิฏฐานวสี วุฏฐานวสี ปจฺจเวกฺขณวสี เรียบร้อยดีแล้วจักพิจารณาดูลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐานะ ปทัฏฐานธรรม อันว่ารูปาวจรติยฌานในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ ประกอบด้วยปีติบัดนี้พระอาจารย์เจ้ากล่าวว่ายังหยาบนัก ยังเป็นโลกียธรรมรู้ฉิบหาย รู้ตาย รู้เกิด บัดนี้ข้าพเจ้าจักกำหนดหมายไว้ในใจโดยโยนิโสมนสิการ จักภาวนาขอเอาธัมมานุธัมมปฏิบัติอันประณีตสุขุมาลนี้ให้จงได้ ขอพระธรรมเจ้าจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้บัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าอุปจาร-

สมาธิธรรมและอัปปนาสมาธิธรรมเจ้าในห้องมุทิตาพรหมวิหารนี้ จงมาบังเกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้ว จักเข้าเอกัคคตากระบวนต้นที่ ๒ กระบวนต้นที่ ๓ กระบวนต้นที่ ๔ เมื่อได้แล้วจักเข้าลำดับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าสับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าคืบให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้ารวบให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าวัดต์ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม แล้วจักภาวนาว่าสัตว์ ๆๆ ๆ ข้าพเจ้าจักขอเข้าสัตตบัญญัติมาเป็นอารมณ์ว่า

๑. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา ลทฺธสมฺปตฺติ โต มา วิคจฺฉนฺตุ

ให้ว่าไปโดยลำดับจนครบสิบทิศ

๒. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา ลทฺธยสโต มา วิคจฺฉนฺตุ

ให้ว่าไปตามลำดับจนครบสิบทิศ

๓. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา ลทฺธปสํสโต มา วิคจฺฉนฺตุ

ให้ว่าไปตามลำดับจนครบสิบทิศ

๔. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา ลทฺธสุขิโต มา วิคจฺฉนฺตุ

ให้ว่าไปตามลำดับจนครบสิบทิศ ฯ

ข้าพเจ้าจักขอเข้าอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องมุทิตาพรหมวิหาร จงมาบันดาลให้เกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้ว จักเข้าวัตต์ไว้ในสกลกาย จักเข้าเอกัคคตา ขบวนต้นที่ ๒ ขบวนต้นที่ ๓ ขบวนต้นที่ ๔ เมื่อได้เจ้ากูแล้วจักเข้าลำดับ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าสับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าคืบให้เป็นอนุ-โลมและปฏิโลม จักเข้ารวบให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม จักเข้าวัตต์ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม แล้วจักภาวนาว่าสัตว์ ฯ ฯ ฯ

จบห้องมุทิตา

แผนที่ภาวนาห้องมุทิตา

๑. ลทฺธา สมฺปตฺ	ลทฺธาสมฺปตฺติ
๒. ลทฺธ ยส	ลทฺธ ยส

๓. สพฺเพ สตฺตา โต สพฺเพ ปาณา
มา วิคจฺฉนฺตุ โต มา วิคจฺฉนฺตุ
๔. ลทฺธา ปสํสา ลทฺธา ปสํสา
๕. ลทฺธา สุขา ลทฺธา สุขา

หลักฉากที่ ๒

๑. ลทฺธา สมฺปตฺติ ลทฺธา สมฺปตฺติ
๒. ลทฺธ ยส ลทฺธ ยส
๓. สพฺเพ ภูตา โต สพฺเพ ปุคฺคลา โต
มา วิคจฺฉนฺตุ มา วิคจฺฉนฺตุ
๔. ลทฺธา ปสํสา ลทฺธา ปสํสา
๕. ลทฺธา สุขา ลทฺธา สุขา

หลักฉากที่ ๓

๑. ลทฺธา สมฺปตฺติ ลทฺธา สมฺปตฺติ

๒. ลทฺธ ยส ลทฺธ ยส

๓. สพฺเพ อตฺตภาวปริยา	สพฺพา อิตฺถิโย โต
ปนฺนา โต มา วิคจฺฉนฺตุ	มา วิคจฺฉนฺตุ
๔. ลทฺธา ปสํสา	ลทฺธา ปสํสา
๕. ลทฺธา สุขา	ลทฺธา สุขา

หลักฉากที่ ๔

๑. ลทฺธา สมฺปตฺติ	ลทฺธา สมฺปตฺติ
๒. ลทฺธ ยส	ลทฺธ ยส
๓. สพฺเพ ปุริสา โต	สพฺเพ อริยา โต
มา วิคจฺฉนฺตุ	มา วิคจฺฉนฺตุ
๔. ลทฺธา ปสํสา	ลทฺธา ปสํสา
๕. ลทฺธา สุขา	ลทฺธา สุขา

หลักฉากที่ ๕

๑. ลทฺธา สมฺปตฺติ	ลทฺธา สมฺปตติ
๒. ลทฺธา ยส	ลทฺธา ยส

๓. สพฺเพ อนริยา โต มา วิคจฺฉนฺตุ	สพฺเพ เทวา โต มา วิคจฺฉนฺตุ
๔. ลทฺธา ปสํสา	ลทฺธา ปสํสา
๕. ลทฺธา สุขา	ลทฺธา สุขา

จบแผนที่มุทิตาพรหมวิหาร

ขึ้นโองการห้องอุเบกขาที่ ๔

บัดนี้ข้าพเจ้าจักตั้งสัตยาธิษฐาน ภาวนาในพรหมวิหารเจ้าทั้ง ๔ ประการมีเมตตาเป็นที่ ๑ กรุณาเป็นที่ ๒ มุทิตาเป็นที่ ๓ อุเบกขาเป็นที่ ๔ เพื่อจักขอเอาพระอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิธรรมเจ้านี้ ให้มาประดิษฐานอยู่ในกาย วาจา ใจ ให้จงได้ ขอพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระอริยสังฆเจ้า และองค์พระกัมมัฏฐานธรรมเจ้าทั้งมวล จงมาเป็นสรณะแก่ข้าพเจ้าบัดนี้เทอญ ๆ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักกระทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องอุเบกขาพรหมวิหารนี้ จงมาเกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า **อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ พุทฺโธ ภควาติ สมฺมา อรหํ ๓ ที อรหํ ๓ ที ฯ**

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักขอเข้าอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องอุเบกขาพรหมวิหารนี้ จงมาเกิดแก่ข้าพเจ้าด้วยคำว่า **อหํ กมฺมสฺสโก โหมิ ๓ ที กมฺมสฺสโก โหมิ ๓ ที ฯ**

บัดนี้ข้าพเจ้าจักขอเอากุศลผลสุจริตธรรม สั่งสมกรรมให้เป็นบารมีภูมิ คืออย่าให้พลัดพรากจากเจตนาสมบัติ พร้อมกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย จำเดิมแต่อเวจีอนันตจักรวาฬ จนถึงอกนิฏฐพรหม จงมาเพิ่มเติมกุศลกรรมแห่งข้าพเจ้านี้ ให้เต็มเปี่ยม และขอให้สรรพ-

สัตว์ทั้งปวงซึ่งสิงสถิตอยู่ในที่นั้น ๆ จงพ้นเสียจากทุกข์ทั้งปวง ทุกรูปทุกนามเทอญ โดยสัจจวาจาว่า อหํ กมฺมสฺสโก โหมิ ๓ ที่ ข้าพเจ้าจักอุทิศเฉพาะซึ่งกุศลกรรม ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ตั้งต้นแต่อเวจีอนันตจักรวาฬ จนถึงอกนิฏฐพรหม เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าได้อุทิศส่วนบุญกุศลถึงพากันตั้งใจอนุโมทนา แล้วผู้มีทุกข์ก็จงพ้นเสียจากทุกข์ ผู้มีความสุขก็จงมีความสุขเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกรูปทุกนามเทอญ กมฺมสฺสโก โหมิ ๓ ที่ ข้าพเจ้ามีความปรารถนาแสวงหากุศลสุจริตธรรม สั่งสมกรรมเพื่อความสุข เพื่อมนุสสโลก เทวโลก และพระนิพพาน ด้วยสัตยาธิษฐานในพระไตรสรณาคมน์ฉันใด ขอให้สัตว์ทั้งปวงทุกถ้วนหน้า จงเป็นผู้มีความปรารถนาสุขสมบัติ ในมนุสสโลก เทวโลก และพระนิพพานเหมือนกันฉันนั้นเทอญ โดยสัจจวาจาว่า สพฺเพ สตฺตา กมฺมสฺสกา ๓ ที่ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า บัดนี้ข้าฯ จักขอเข้าอุปจาร-สมาธิธรรมเจ้าในห้องอุเบกขาพรหมวิหารนี้ จงมาบันดาลให้เกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้ว จักเข้าวัตต์ไว้ในสกลกายแห่งข้าพเจ้า และจักขอเข้าเจ้ากูอยู่นาน ประมาณเคี้ยวหมาก (กินหมาก) คำหนึ่งจื๊ด แล้วข้าพเจ้าจักออกขอเจ้ากูจงมาสัญญาณแก่ข้าฯ ให้รู้แจ่มแจ้งในบัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าจักเข้าบัญจมะสมาธิธรรมเจ้า ในห้องอุเบกขาพรหมวิหารนี้ จงมาเกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้ว จักเข้าวัตรเจ้ากู ไว้ในสกลกาย แล้วจักขอเข้าเจ้ากูอยู่นานประมาณหมากเคี้ยวคำหนึ่งจื๊ดแล้วจักออก ขอเจ้ากูจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้แจ่มแจ้งในกาลบัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุฯ

อุกาส บัดนี้ข้าพเจ้าจักทำปฏิบัติบูชา ตามคำสั่งสอนพระสัพพัญญูโคดมเจ้า ข้าพเจ้าขอเข้าอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิธรรมเจ้านี้ ในห้องบัญจมะอุเบกขาพรหมวิหารนี้ จงมาเกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้วจักเข้าวัตรเจ้ากู ไว้ในสกลกายแล้วจักเข้าเจ้ากูอยู่นานประมาณหมากเคี้ยว (กินหมาก) คำหนึ่งจึ่งแล้วจักออกขอเจ้ากูจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้า ให้รู้แจ่มแจ้งในบัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ภาวนาว่า สัตว์ ๆ ๆ ๓ ที่ ข้าพเจ้าจักขอเข้าสัตตบัญญัติมาเป็นอารมณ์ว่า สัตว์ สัตว์ สัตว์ ๓ ที ฯ

๑. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา กมฺมสฺสโก[๑]
 ว่าตามลำดับไปจนครบสิบทิศ ฯ

๒. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา กมฺมทายาโท[๒]
 ว่าไปตามลำดับจนครบสิบทิศ ฯ

๓. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา กมฺมโยนิ[๓]

ว่าตามลำดับไปจนครบสิบทิศ ฯ

๔. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา กมฺมพนฺธุ[๔]

ว่าไปตามลำดับจนครบสิบทิศ ฯ

๕. ปุรตฺถิมาย ทิสาย สพฺเพ สตฺตา กมฺมปฏิสฺ-สรโณ[๕]

ว่าไปจนครบทั้งสิบทิศ ฯ

ข้าพเจ้าจักขอเอาพระอุปจารสมาธิ พระอัปปนาสมาธิธรรมเจ้า ในห้องบัญจมะอุเบกขาพรหมวิหารเจ้านี้ จงมาบังเกิดแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้เจ้ากูแล้ว จักขอเข้าเจ้ากูอยู่นาน ประมาณหมากเคี้ยว (กินหมาก) คำหนึ่งจืดแล้ว ข้าพเจ้าจึงจักออก ขอเจ้ากูจงมาสัญญาณแก่ข้าพเจ้าให้รู้แจ่มแจ้งในกาลบัดนี้เทอญ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ ฯ

---

๑. ควรเป็น กมฺมสฺสกา ๒. กมฺมทายาทา ๓. กมฺมโยนี ๔. กมฺมพนฺธู ๕. กมฺมปฏิสรณา ฯ

แผนที่ภาวนาอุเบกขาหลัก ๑

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา[๑]	กมฺมทายา[๒]
๓	สพฺเพ	สตฺตา
	กมฺมโยนิ[๓]	
	สพฺเพ	ปาณา
	กมฺมโยนิ[๔]	
๔	กมฺมพนฺธุ[๕]	กมฺมพนฺธุ[๖]
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

หลักฉากที่ ๒

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา	กมฺมทายา
๓	สพฺเพ ภูตา กมฺมโยนิ	
	สพฺเพ ปุคฺคลา กมฺมโยนิ	
๔	กมฺมพนฺธุ	กมฺมพนฺธุ
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

๑–๒ ควรเป็น กมฺมทายาทา ๓–๔ กมฺมโยนี ๕–๖ กมฺมพนฺธู ฯ แม้ในหลักฉากที่ ๒–๓–๔–๕–๖ ดุจกัน ฯ

หลักฉากที่ ๓

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา	กมฺมทายา
๓	สพฺเพ อตฺตภาวปริยา-ปนฺนา กมฺมโยนิ	สพฺพา อิตฺถิโย กมฺมโยนิ
๔	กมฺมพนฺธุ	กมฺมพนฺธุ
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

หลักฉากที่ ๔

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา	กมฺมทายา
๓	สพฺเพ ปุริสา กมฺมโยนิ	สพฺเพ อริยา กมฺมโยนิ
๔	กมฺมพนฺธุ	กมฺมพนฺธุ
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

หลักฉากที่ ๕

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา	กมฺมทายา
๓	สพฺเพ	วินิปาติกา
	กมฺมโยนิ	
๔	กมฺมพนฺธุ	กมฺมพนฺธุ
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

หลักฉากที่ ๖

๑	กมฺมสฺสกา	กมฺมสฺสกา
๒	กมฺมทายา	กมฺมทายา
๓	สพฺเพ	มนุสฺสา
	กมฺมโยนิ	
๔	กมฺมพนฺธุ	กมฺมพนฺธุ
๕	กมฺมปฏิสฺสรณา	กมฺมปฏิสฺสรณา

จบแผนที่ภาวนาห้องอุเบกขา ฯ

หลักคุณธรรมพิเศษในสมถะและวิปัสสนา

ฌานโดยจตุกกนัย

ปฐม ๑ วิตก ๒ วิจาร ๓ ปีติ ๔ สุข ๕ เอกคฺคตา

ทุติย ๑ ปีติ ๒ สุข ๓ เอกคฺคตา

ตติย ๑ สุข ๒ เอกคฺคตา

จตุตฺถ ๑ เอกคฺคตา ๒ อุเปกฺขา

ฌานโดยปัญจกนัย

ปฐม ๑ วิตก ๒ วิจาร ๓ ปีติ ๔ สุข ๕ เอกคฺคตา

ทุติย ๑ วิจาร ๒ ปีติ ๓ สุข ๔ เอกคฺคตา

ตติย ๑ ปีติ ๒ สุข ๓ เอกคฺคตา

จตุตฺถ ๑ สุข ๒ เอกคฺคตา

ปญฺจม ๑ เอกคฺคตา ๒ อุเปกฺขา

ปีติ ๕

๑ ขุทฺทกาปีติ ๒ ขณิกาปีติ ๓ โอกฺกนฺติกาปีติ ๔ อุพฺเพงฺคาปีติ ๕ ผรณาปีติ

ธรรมชาติที่ยังกายยังจิตต์ให้อิ่มให้เต็มชื่อว่าปีติ ๆ

อาการที่ปีติเกิดดังนี้

๑ ขุททกาปีติ เมื่อเกิดขึ้น โลมหํสมฺตเมว กโรติ ย่อมกระทำให้ขนพองสยองเกล้า เกิดขึ้นในขณะเจริญเมตตาภาวนา หรือสดับพระสัทธรรมเทศนา

๒ ขณิกาปีตินั้น เมื่อเกิดขึ้น วิชฺชุลตา วิย เป็นประหนึ่งว่าสายฟ้าแลบ สายฟ้าแลบฉวัดเฉวียนในประเทศอากาศนั้นเห็นปรากฏฉันใด พระขณิกาปีตินี้เมื่อเกิดในจิตสันดานแล้วก็ปรากฏฉันนั้น

๓ โอกฺกนฺติกาปีติ เมื่อเกิดขึ้น สมุทฺทตีรํ วิย มิ ครุวนาดังว่าลูกคลื่นกระทบฝั่ง ฝั่งน้ำนั้นถูกน้ำกระฉ่อนฉ่ำเข้ามากระทบแล้ว ก็อันตรธานหายไปฉันใดก็ดี พระโอกฺกนฺติกาปีตินั้น เมื่อลงสู่กายแล้ว ก็ให้ปรากฏเป็นดังนั้น เมื่อนั่ง ๆ อยู่แล้วฉ่ำเข้ามาดังละลอกซัดต้องแล้วก็อันตรธานหายไป อย่างนี้เป็นลักษณะแห่ง โอกฺกนฺติกาปีติ

๔ อุพฺเพงฺคาปีติ เมื่อเกิดขึ้นแก่กล้าแล้ว กายํ อุทฺทคฺคํ กโรติ ย่อมทำให้กายนั้นลอยไปในอากาศ หรือลอยขึ้นจากที่นั่งไปสู่เบื้องบน เมื่อตั้งสติมั่นไว้ที่จิต ก็กลับลอยลงมาสู่ที่นั่งอีก ถ้าเป็นส่วนอ่อนก็ทำให้ตัวไหว โยก โคลง เหมือนลมพัดต้นไม้ให้กวัดแกว่งโอนไปโอนมาเท่านั้น บางครั้งก็ทำให้กายหกคะเมนถลำตัวไปก็มี ที่เป็นดังนี้เพราะไม่มีสติคุมกำลังใจไว้พอ

๕ ผรณาปีติ นั้น เมื่อเกิดขึ้น อนุผริปุผชํ ก็ให้แผ่สร้านเยือกเย็นไปทั่วสรรพางค์กาย สงบไปเป็นพัก ๆ เกิดขึ้นในขณะ ๆ ถ้าตั้งสติไว้ที่จิตได้มั่นคงแล้ว ก็มีสันติ-สุขอย่างเดียว เรียกว่าสุขในปีติ

อานิสงส์ของปีติ

๑ ผู้เจริญเมตตาภาวนา ควรรู้จักปีติทั้ง ๕ ให้แน่นอนชัดเจน อย่าทำใจให้อ่อนแง่นคลอนแคลนโดดหน้าโดดหลัง เมื่อตนได้ตนถึงแล้ว ก็ให้รู้จักว่าตนได้ตนถึง

เมื่อไม่ได้ไม่ถึงก็อย่าอวดดี มีทิฏฐิมานะ พยากรณ์ว่าตนได้ตนถึงด้วยอำนาจแห่งสัญญา จักกลายเป็นทิฏฐิวิบัติ เมื่อได้จริง ๆ ถึงจริง ๆ ก็จงทำให้ชำนิชำนาญทำให้มาก เจริญให้มาก ทำโดยอนุโลมตามไป ทำโดยปฏิโลมถอยกลับตามหลักคือ อาวชฺชน สมาปชฺชน อธิฏฺฐาน วุฏฺฐาน ปจฺจเวกฺขณ ทำให้คล่องแคล่วตามหลัก ๕ ประการนี้ให้เรียบร้อยในปีติทั้ง ๕ นั้นแต่ละอย่าง ๆ เมื่อทำได้ ปีตินี้ย่อมกระทำให้กายและจิตนั้นอิ่มเจริญขึ้นไปเป็นผล ในชั้นเดิมเป็นเหตุ เพราะต้องดำเนินอยู่ เมื่อเจริญถึงที่สุดก็กลายเป็นผล อธิบายว่าปีตินี้ ถ้าบังเกิดกล้าหาญชำนิชำนาญคงที่ดีอยู่แล้ว ก็ยังเจตสิกธรรมทั้งปวง คือ กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ให้บังเกิดขึ้นในสันดาน เกิดต่อจากสมุฏฐานคือปีติทั้ง ๕ นี้เอง เพราะฉะนั้นปีติ ๕ จึงชื่อว่าเป็นสมุฏฐานแห่งยุคลธรรมโดยตรง

จบปีติเพียงเท่านี้ ฯ

ขึ้นยุคฺคลธรรม ๖ ประการ

๑ กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๒ กายลหุตา จิตฺตลหุตา ๓ กายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๔ กาย-กมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๕ กายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๖ กายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา รวมเปนื ยุคฺคลธรรม ๖

๑ พระยุคฺคลธรรม คือ กายปสฺสทฺธิ แปลว่าความสงบกาย เมื่อเกิดขึ้นกระทำให้กายระงับความกระวนกระวายต่าง ๆ และอันตรธานหายไปไม่มีความเดือดร้อนทางกาย

๑ จิตฺตปสฺสทฺธิ แปลว่า ความสงบจิต เมื่อเกิดขึ้น ระงับความแข็งกระด้าง และความฟุ้งส้านของจิต อาการเหล่านี้อันตรธานไปจากจิต นี้เปนยุคฺคลธรรมคู่ที่ ๑

๒ พระยุคลธรรม คือ กายลหุตา แปลว่าความเบากาย เมื่อเกิดขึ้นย่อมบันเทาความหนักกาย ความรำคาญทางกาย

๒ จิตตลหุตา แปลว่าความเบาจิต เมื่อเกิดขึ้นย่อมบันเทาความหนักจิต ปิดอารมณ์ฝ่ายชั่วไม่ให้เข้าไปสิงอยู่ในใจ นี้เป็นยุคลธรรมคู่ที่ ๒

๓ พระยุคลธรรม คือ กายมุทุตา แปลว่าความอ่อนโยนแห่งกาย เมื่อเกิดขึ้นย่อมบันเทาความกระด้างแห่งกาย

๓ จิตตมุทุตา แปลว่าความอ่อนโยนแห่งจิต เมื่อเกิดขึ้นบันเทาเสีย ซึ่งความกระด้างแห่งจิต ครั้น กาย-มุทุตาและจิตตมุทุตา เกิดรวมเป็นเอกธรรมแล้ว ความกระด้างอันเกิดในกายและจิตนั้น ก็อันตรธานหาย มีน้ำใจหนักแน่นในการเจริญพระสมถะ และวิปัสสนาภาวนา นี้เป็นยุคลธรรมคู่ที่ ๓

๔ พระยุคฺคลธรรม คือ กายกมฺมญฺญตา แปลว่าความที่การงานควรแก่กาย เมื่อเกิดขึ้นเป็นพนักงานที่จะบำรุงกายให้คงที่ไม่หวั่นไหว

๔ จิตฺตกมฺมญฺญตา แปลว่าความที่จิตควรแก่การงานทางจิต เมื่อเกิดขึ้นย่อมทำจิตให้มีกำลังตั้งมั่นในองค์พระกัมมัฏฐาน เมื่อรวมเป็นเอกธรรมแล้ว จิตย่อมตั้งมั่นและเจริญอยู่ในมัคคภาวนาโดยลำดับทุกๆขณะจิต นี่เป็นยุคฺคลธรรมคู่ที่ ๔

๕ พระยุคฺคลธรรม คือ กายปาคุญฺญตา แปลว่าความคล่องแคล่วแห่งกาย เมื่อเกิดขึ้นย่อมบันเทาเสียซึ่งความลำบากกาย มีกายกล้าหาญ มีกำลังกายสมบูรณ์

๕ จิตฺตปาคุญฺญตา แปลว่าความคล่องแคล่วแห่งจิต เมื่อเกิดขึ้นย่อมบันเทาความลำบาก ความขัดข้องทางใจเสียได้ เมื่อธรรมทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นรวมเป็นเอกธรรมแล้ว จิตเป็นธรรมชาติมีกำลังเต็มที่ บรรดาอุปสรรคอันตรายต่าง ๆ ย่อมอันตรธานหายไปจากจิต นี้เป็นยุคฺคลธรรมคู่ที่ ๕

๖ พระยุคุคลธรรม คือ กายุชุคุคตา แปลว่า ความตรงแห่งกาย เมื่อเกิดขึ้นย่อมทำกายให้ตรง คือ ลักษณะของกายและลักษณะของวาจาตรงกันด้วยดี

๖ จิตตุชุคุคตา แปลว่าความตรงแห่งจิต เมื่อเกิดขึ้นเป็นพนักงานประคับประคองจิตให้ตรงอยู่เป็นนิตย์ คือตรงในการที่จะดำเนินในห้องสมถะ และวิปัสสนาอย่างแน่นแฟ้น เมื่อธรรมทั้งสองอย่างนี้รวมเป็นเอกธรรมแล้ว ย่อมได้รับผล คือ กายวิเวก ปรากฏเด่น จิตุตวิเวก ปรากฏโดยสภาพกลาง นี้เป็นยุคุคลธรรมคู่ที่ ๖

จบเนื้อความในห้องยุคคลธรรมเพียงเท่านี้ ฯ

จะแสดงพลความโดยเหตุผลและปัจจัยธรรมที่เนื่องกันดังต่อไปนี้

ความว่าการเจริญพระกัมมัฏฐาน ต้องมีศีลบริสุทธิ์เป็นภาคพื้นของกายวาจาใจ ข้อนี้เป็นหลักชัยที่จะเว้นเสียมิได้ แล้วพึงทราบ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกคุคตา และยุคุคลธรรมทั้ง ๖ ดังกล่าวมาให้แน่นอน ปีติมี

ลักษณะ ๕ ย่อมมีศีลเป็นมูลราก เมื่อบังเกิดกล้าหาญอยู่ในสันดานแล้ว ก็ยังพระยุคคลธรรมอันเป็นปฐม คือ กายปสฺสทฺธิ และ จิตฺตปสฺสทฺธิ ให้บังเกิดขึ้น เมื่อธรรมสองอย่างนี้ตั้งมั่นแล้ว ยุคคลธรรมอีก ๕ คู่ก็เจริญขึ้นโดยลำดับกัน เมื่อยุคคลธรรมทั้ง ๖ ตั้งมั่นเป็นภาคพื้นดีแล้ว สุขํ อุปฺปาเทติ ย่อมยังสุขให้บังเกิดขึ้น สุขบังเกิดขึ้นแล้ว กายก็เป็นสุข จิตก็เป็นสุข เมื่อสุขตั้งมั่นในกายและจิตดีแล้ว ก็เป็นเหตุให้เกิดสมาธิ ๓ ประการ คือ ขณิกสมาธิ ๑ อุปจารสมาธิ ๑ อปฺปนาสมาธิ ๑ ฯ

๑ ขณิกสมาธิ นั้น คือจิตอันตั้งมั่นได้แต่เพียงชั่วขณะไม่มาก แต่มาตรว่าช้างตบหู หรืองูแลบลิ้นเท่านั้น เกิดขึ้นได้ในขณะฟังธรรมเทศนา หรือเจริญภาวนาชั้นแรก

๒ อุปจารสมาธิ นั้น ได้แก่จิตที่ตั้งลงมั่นในเวลาใกล้จะได้ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตฺถฌาน ปญฺจมฌาน อยู่แล้ว ในขณะที่จิตตั้งมั่น

ลงได้นั้น เป็นเวลาจวนหรือเฉียดเข้าไป พูดสั้นว่าจิตผ่านเข้าไปประสบ แต่มิได้พำนักอยู่โดยมั่นคง ยังมีอาการไปยังมีอาการมา เรียกว่า อุปจารสมาธิ

๓ อปฺปนาสมาธิ นั้น ได้แก่จิตหยั่งลงมั่นในองค์ปฐมฌานเป็นต้น มีปัญจมฌานเป็นที่สุด น้ำจิตที่ตั้งอยู่ในฌานไม่มีอาการไป ไม่มีอาการมา ชื่อว่า อปฺปนา-สมาธิ

ก็สมาธิ ๓ ประการนี้ จะเกิดขึ้นก็อาศัยแก่ความสุขเป็นพื้น ความสุขจะบังเกิดได้ ก็อาศัยแก่ยุคฺคลธรรม คือปัสสัทธิเป็นพื้น ปัสสัทธิจะบังเกิดขึ้นได้ ก็อาศัยแก่ปีติเป็นพื้น ปีติจะเกิดขึ้นได้ ก็อาศัยศีลเป็นพื้น ศีลจะเกิดขึ้นได้ ก็เพราะอาศัยสติสัมปชัญญะประคับประคองดวงจิต ดังนั้นจึงได้ใจความว่า สติสัมปชัญญะสองประเภทนี้เองเป็นหลักสมถะและวิปัสสนา

จบห้องพระปีติ พระยุคฺคลธรรม พระสมาธิ-ธรรม โดยย่อเท่านี้ ฯ

ห้องที่ ๑

กถาว่าด้วยพระมหาลักษณะปีติ ทั้ง ๕ รูปฌาน

๑. พระโยคาวจรเจ้าจักสั่งสอนพระสมถกัมมัฏฐานเจ้า ๔๐ ทัศ พระโพธิปักขิยธรรมเจ้า ๓๗ ประการ พระวิปัสสนาเจ้า ๕๐ พึงกระทำตามพระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ทุกประการนั้นเหอญ ฯ

อธิบายว่า กิจเบื้องต้นให้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ จตุปาริสุทธิศีลให้บริสุทธิ์เรียบร้อยดีแล้ว จึ่งจะเป็นความวุฑฒิจำเริญแก่พระอาจารย์และศิษย์ทั้งหลายซึ่งเป็นผู้จะศึกษานั้น ฯ

เมื่อจะเรียนนั้นให้จุดเทียน ๕ เล่ม ธูป ๕ เล่ม ข้าวตอกดอกไม้จัดเป็นกระทง เป็นเครื่องธรรมบรรณาการถวายพระแก้วเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ คือพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระอริยสังฆเจ้า พระอาจารย์เจ้า และองค์

พระกัมมัฏฐานเจ้าทั้งมวล จึ่งตั้งนโม ๓ ที่ พระไตรสรณคมน์ ๓ ครั้ง น้อมถวายดอกไม้ธูปเทียนด้วยคำว่า

อคฺคิ พหู ปุปฺผํ สิเน ทตฺวา อสิติกปฺปโกฏิโย อภิรูโป มหาปญฺโญ ธาเรนฺโต ปิฏกตฺตยํ นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ ฯ แล้วกราบลง ๓ ครั้ง จึ่งลุกขึ้นยืนทำวัตรว่า

อุกาส วนฺทามิ ภนฺเต สพฺพํ อปราธํ ขมถ เม ภนฺเต ฯ ปฏิญญานว่า สาธุ อนุโมทามิ แล้วกลับนั่งลงกล่าวว่า สพฺพํ อปราธํ ขมถ เม ภนฺเต ฯ อุกาส ทฺวารตฺตเยน กตํ สพฺพํ อปราธํ ขมถ เม ภนฺเต ฯ อุกาส วนฺทามิ ภนฺเต ฯ แล้วกราบลง ๓ ที่ จึ่งลุกขึ้นยืนว่า วนฺทามิ ภนฺเต สพฺพํ อปราธํ ขมถ เม ภนฺเต ปุญฺญํ มยฺหํ กาตพฺพํ อนุโมทามิ ฯ สาธุ สาธุ สาธุ อนุโมทามิ กราบลง ๓ ที่ แล้วนั่งอยู่โดยปกติ ประณมมือ เจริญว่า นโม ฯ ป ฯ ๓ ที่ ว่า ไตรสรณาคมน์ ๓ จบ เจริญพระ

พุทธคุณว่า อิติปิ โส ภควา ฯปฯ พุทฺโธ ภควาติ หมอบลงว่า

พุทฺธํ ชีวิตํ ยาว นิพฺพานํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ
ธมฺมํ ชีวิตํ ยาว นิพฺพานํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ
สงฺฆํ ชีวิตํ ยาว นิพฺพานํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ

แล้วจึ่งตั้งตัวให้ตรงกล่าวว่า สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯปฯ วิญฺญูหีติ แล้วหมอบลงว่า ทุติยมฺปิ พุทฺธํ ฯปฯ ทุติยมฺปิ ธมฺมํ ฯปฯ ทุติยมฺปิ สงฺฆํ ฯปฯ แล้วตั้งตัวให้ตรงว่า สุปฏิปนฺโน ฯปฯ โลกสฺสาติ หมอบลงว่า ตติยมฺปิ พุทฺธํ ฯปฯ ตติยมฺปิ ธมฺมํ ฯปฯ ตติยมฺปิ สงฺฆํ ฯปฯ แล้วจึ่งตั้งตัวให้ตรง ตั้งใจอธิษฐานอาราธนาพระกัมมัฏฐานเจ้าว่า อุกาส ข้าพเจ้าจักขอเอาพระอุปจารสมาธิ พระอัปปนาสมาธิ และพระโลกุตตรสมาธิธรรมเจ้า ในห้องขุททกาปีติเจ้า อันเกิดแต่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกโพธิเจ้า พระอรหันต์ขีณาสพเจ้าทั้งหลายอันเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ไปแล้วมากกว่าเศษเมล็ดทรายทั้ง ๔ มหาสมุทร ขอให้พระธรรมเจ้า จงมาบังเกิดวิตถารกว้างขวางอยู่ในขันธ์ทั้ง ๕ แห่งข้าพเจ้าในกาลบัดนี้เทอญ ฯ แล้วกราบลง ๓ ที.

วิธีภาวนา

ให้นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายให้ตรง มือขวาทับมือซ้าย เท้าขวาทับเท้าซ้าย ทำให้หน้ายก เยี่ยงพระพุทธรูปนั่งสมาธิ เมื่อเรียบร้อยดีแล้ว ให้ตั้งสติไว้ที่ตรงหทัยวัตถุกึ่งกลางอก ถอนใจออกจากอารมณ์ต่าง ๆ วางภาระที่เกี่ยวกับใจให้ได้ที่แล้ว แล้วกำหนดตั้งสติลงที่กลางนาภี (สดือ) ข้างล่าง ๓ นิ้วนอกเนื้อในหนัง น้อมใจระลึกถึงพระคุณว่า พระอรหํ ไปร้อยครั้งหรือพันครั้ง เมื่อจิตสงบเพราะได้สติสมาธิธรรมเจ้าอันบริสุทธิ์เรียบร้อยดีแล้ว พึงกำหนดรู้ว่าจิตได้พระกัมมัฏฐานห้องที่ ๑

ขึ้นห้องที่ ๒ ว่าด้วยปีติทั้ง ๕

เมื่อจะขึ้นในห้องพระขุททกาปีติที่ ๑ ให้อาราธนาในห้องพระ ขุทฺทกาปีติ ขณิกาปีติ โอกฺกนฺติกาปีติ อุพฺเพงฺคาปีติ ผรณาปีติ โดยลำดับกัน จงกำหนดให้ทราบว่า พระขุทฺทกาปีติ (สีเหลือง) ๑ พระขณิกาปีติ (สีแดง) ๑ พระโอกฺกนฺติกาปีติ (สีขาว) ๑ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระผรณาปีติ (สีเหลืองอ่อน) หรือสีแสด ๑ เมื่อจำพระลักษณะปีติธรรมเจ้าทั้ง ๕ นี้ได้แน่นอนแล้ว จงตั้งใจเจริญเข้าไปโดยลำดับให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อพยายามทำให้ชำนิชำนาญเป็น อาวชฺชนวสี ชำนาญในการเพ่งปีตินั้น สมาปชฺชนวสี ชำนาญในการเข้าปีตินั้น อธิฏฐานวสี ชำนาญในการบังคับจิตให้ตั้งมั่นในปีตินั้น วุฏฐานวสี ชำนาญในการออกจากปีตินั้น ปจฺจเวกฺขณวสี ชำนาญในการพิจารณาในปีติทั้ง ๕ นั้นแต่ละอย่าง ๆ ชอบธรรมดีแล้ว นับว่าสำเร็จปีติห้องที่ ๑ ในปีติทั้ง ๕ (จิตมีปีติ ๕ เป็นภักษา)

ห้องที่ ๒ ในปีติทั้ง ๕ โดยพิธีเข้าสับ

ต่อนี้ไปให้เจริญเข้าออกสลับกันโดยปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้า พระขุทฺทกาปีติ ต่อพระโอกฺกนฺติ-กาปีติ ฯ แล้วต่อพระผรณาปีติ พระขณิกาปีติ ฯ แล้วต่อพระอุพฺเพงฺคาปีติ พระผรณาปีติ ฯ แล้วต่อโอกฺกนฺติกาปีติ พระขุทฺทกาปีติ ฯ สลับอนุโลม (คือเข้าตามไป) พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระขณิกาปีติ เจ้าให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ฯ

ต่อจากนี้ให้เข้าโดยวิธีคีบว่า ข้าพเจ้าจักเข้าคีบในห้อง พระขุทฺทกาปีติ โอกฺกนฺติกาปีติ ผรณาปีติ รวม ๓ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ พระขณิกาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ ๒ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ พระผรณาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระขุทฺทกาปีติ ๓ นี้เป็นองค์หนึ่ง ฯ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระขณิกาปีติ ๒ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ รวมเป็น ๔ องค์ ให้เข้าเป็นอนุโลมและปฏิโลมตามองค์นั้น ๆ ให้ชำนิชำนาญเรียบร้อยเป็นอันดีแล้ว จึง

จึ่งเข้าโดยพิธิรวบยอดว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้ารวบในห้อง พระขุทฺทกาปีติ พระขณิกาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระผรณาปีติ ๕ องค์ รวมเปนองค์อันหนึ่ง ฯ พระผรณาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระขณิกาปีติ พระขุทฺทกาปีติ ๕ องค์ เปนองค์อันหนึ่ง ฯ ให้เปนอนุโลมปฏิโลมแล้ว ฯ จึ่งเข้าสังกฏว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าสังกฏในห้องพระขุทฺทกาปีติ พระขณิกาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระผรณาปีติ ฯ พระผรณาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระขณิกาปีติ พระขุทฺทกาปีติ เจ้าให้เปนอนุโลมและปฏิโลม.

ในวาระนี้ พึงตั้งพิธีดังต่อไปนี้:— ให้สังกฏเทียน ๕ เล่มปักลูกสังกฏและเล่มละ ๕ หน่วย (ลูก) เข้าสังกฏแล้วจึ่งเข้าวัตรว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าวัตรในห้อง พระขุทฺทกาปีติ พระขณิกาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระผรณาปีติ ฯ และพระผรณาปีติ

พระอุพฺเพงฺคาปีติ พระโอกฺกนฺติกาปีติ พระขณิกาปีติ พระขุทฺทกาปีติเจ้า ให้เป็นอนุโลมปฏิโลม จนเป็นวสี ๕ ประการ ดังโวหารที่กล่าวมาแล้วนั้น ตั้งมั่นเป็นปกติ คงที่บัณฑิตพึงทราบ กถาว่าด้วยห้องพระปีติทั้ง ๕ ว่าจบลงเพียงเท่านี้ ฯ

ขึ้นห้องที่ ๓ ในยุคคลธรรมทั้ง ๖

วิธีขึ้นให้ตกแต่งข้าวตอกดอกไม้ อย่างละ ๕ กระทงธูปเทียนอย่างละ ๑๐ เล่ม ถวายแด่พระแก้วเจ้าทั้ง ๕ และพระอาจารย์ผู้เป็นครูสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทพรให้ แล้วจึงอาราธนาว่าในห้องพระยุคคลธรรมทั้ง ๖ คือ ๑. พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ฯ ๒. พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ฯ ๓. พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ฯ ๔. พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ฯ ๕. พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ฯ ๖. พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ฯ ต่อนี้ให้ตั้งสติไว้ที่จิต กำหนดลักษณะที่จะเข้าพระยุคคลธรรม ๖ ดังต่อไปนี้ คือ พระ

กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ มีในห้องนอกนั้นปรากฏเป็นสีขาว ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ในแดงนอกเขียว (มีในวงแดงนอกนั้นปรากฏเป็นเขียว) พระกาย-มุทุตา จิตฺตมุทุตา ในเขียวนอกแดง (ในวงเขียวนอกสีแดง) ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ในเขียวนอกเหลือง (ในวงเขียวนอกสีเหลือง) ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ในเหลืองนอกขาว (ในวงเหลืองนอกสีขาว) ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุ-ชุคฺคตา ในขาวนอกเหลือง (ในวงขาวนอกสีเหลือง) ฯ

เมื่อได้ลักษณะพระยุคคลธรรมเจ้าทั้ง ๖ ประการนี้แล้ว จึงเข้าโดยลำดับว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าลำดับในห้องพระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ฯ พระกายปาคุญฺ-ญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุ-ชุคฺคตา ฯ แล้วเข้า พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ฯ

พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ฯ พระกาย-กมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ฯ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม เป็นวสีชำนาญตั้งมั่นเป็นปกติดีแล้วในธรรมทั้ง ๕ คือ อาวชฺชน ๑ สมาปชฺชน ๑ อธิฏฺฐาน ๑ วุฏฺฐาน ๑ ปจฺจเวกฺขณ ๑ ฯ

ต่อนี้ไป จึงเข้าพิธีสับ (สฤบ) ว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าสับในห้อง กายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ แล้วเข้าพระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺต-กมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา

ให้เข้าเป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อชำนาญตามองค์ ๕ ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสำเร็จในวิธีสับ (สลับ)

ต่อนี้ไป จึงเข้าวิธีคืบว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าคืบในห้องพระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ พระกาย-มุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺต-ปาคุญฺญตา ๑ ฯ ๓ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ พระกาย-ลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺต-กมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ ๓ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺต-ปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ ๓ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ ให้เข้าเป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อชำนิชำนาญตามองค์ ๕ ที่กล่าวแล้วนั้นเป็นสำเร็จในวิธีคืบ

ต่อนี้ไปจึงเข้าวิธีรวบยอดว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้ารวบในห้องพระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ พระกาย-ลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุ-

จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ ตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ ๖ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ฯ

พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ พระกาย-ปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายกมฺม-ญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺต-มุทุตา ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ ๖ องค์นี้เป็นองค์อันหนึ่ง ให้เข้าเป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อชำนาญตามองค์ ๕ ที่กล่าวมาแล้วนั้นนับว่าสำเร็จในวิธีรวบยอด ฯ

ต่อนี้ไปจึงเข้าสังกฏเที่ยน ๖ เล่ม ในเที่ยนเล่มหนึ่งมีลูกสังกฏ ๖ ลูก ฯ เมื่อเข้าไปนับ ๓ องค์เป็นองค์อันหนึ่ง (อธิบายว่ารวมวิธีสลับ วิธีคืบ วิธีรวบยอด นับเป็น ๓ วิธีจึงรวมลงเป็นองค์หนึ่ง) ต่อนี้ไปให้ดำเนินขึ้นไปอีกว่าข้าพเจ้าจักขอเข้าสังกฏในห้อง พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺต-

ปสฺสทฺธิ ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ

พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ฯ

ต่อไปนี้จึงเข้าวัตรว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าวัตรในห้องพระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุชุคฺคตา ๑ ฯ พระกายุชุคฺคตา จิตฺตุ-

ชุคฺคตา ๑ ฯ พระกายปาคุญฺญตา จิตฺตปาคุญฺญตา ๑ ฯ พระกายกมฺมญฺญตา จิตฺตกมฺมญฺญตา ๑ ฯ พระกายมุทุตา จิตฺตมุทุตา ๑ ฯ พระกายลหุตา จิตฺตลหุตา ๑ ฯ พระกายปสฺสทฺธิ จิตฺตปสฺสทฺธิ ๑ ฯ ให้เข้าเป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อทำให้มากเจริญให้มาก ชำนิชำนาญตั้งมั่นเป็นปกติเรียบร้อยดีแล้ว นับว่าสำเร็จในห้องพระยุคคลธรรมทั้ง ๖ ประการ จิตได้อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิในห้องยุคคลธรรม บัณฑิตพึงทราบ กถาว่าด้วยยุคคลธรรม จบลงแต่เพียงนี้

ขึ้นห้อง ๔ ว่าด้วยสุข

วิธีขึ้น ให้ตกแต่งข้าวตอกดอกไม้อย่างละ ๕ กระทง ธูปเทียนอย่างละ ๑๐ เล่ม ถวายแด่พระแก้วเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ตั้งสติให้มั่น พึงตั้งสัตยาธิษฐาน อาราธนาว่า ในห้องพระกายสุขํ จิตตสุขํ พระพุทธานุสสติ อุปจารสมาธิธรรมเจ้า อันมีลักษณะ ๒ ประการ คือ (เหลือง)

องค์หนึ่ง (ขาว) องค์หนึ่ง ๆ เมื่อได้พระธรรมเจ้าทั้งสองนี้แล้ว จึงอาราธนาว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าลำดับ เข้าสับ (สลับ) เข้าคืบ เข้ารวบ ในห้องพระกายสุข, จิตตสุข, พระพุทธานุสสติ, อุปจารสมาธิธรรมเจ้า, ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ๆ แล้วจึงเข้าสังกฏว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าสังกฏในห้องพระกายสุข จิตตสุข พระพุทธานุสสติ อุปจารสมาธิธรรมเจ้า ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม วิธีเข้าให้ตกแต่งข้าวตอกดอกไม้อย่างละ ๑๐ กระทง และธูปเทียนอย่างละ ๒๐ เล่ม ลูกสังกฏเล่มหนึ่ง ๕ ลูก แล้วจึงอาราธนาเข้าวัตรว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าในห้องพระกายสุข จิตตสุข พระพุทธานุสสติ อุปจารสมาธิธรรมเจ้า ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อทำได้ชำนาญโดยประการที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ แล้วนับว่าสำเร็จพระกัมมัฏฐานในห้องที่ ๔ คือ พระกายสุขํ ได้แก่กายเป็นสุข จิตตสุขํ จิตเป็นสุข ๆ

จบพระกัมมัฏฐาน ๔ ห้องเพียงเท่านี้

ขึ้นพระอานาปานุสสติ[๑]

พระโยคาวจรเจ้า ตนจักจำเริญในพระอานาปานุสสติกัมมัฏฐานเจ้า ให้ซักผ้าย้อมผ้าให้สะอาด ตัดเล็บมือเล็บเท้า ปลงผมโกนหนวด ชำระขัดสีร่างกายให้สะอาดปราศจากกลิ่นโสโครกทั้งมวล ควรแก่พระธรรม แล้วให้ตั้งใจรักษาสังวรศีลทั้ง ๔ ให้บริสุทธิ์ นี้เป็นภาคพื้นของกาย วาจา จิต ถ้าเป็นสามเณรมีศรัทธา ให้ชำระร่างกายเครื่องอุปโภคบริโภคให้สะอาดเช่นเดียวกันแล้ว ก็ให้รักษาศีล ๑๐ ประการให้บริสุทธิ์เสียก่อน ถ้าเป็นคฤหัสถ์ คือ อุบาสก อุบาสิกา ก็ให้รักษาศีล ๕ ประการ ศีล ๘ ประการ หรือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการให้บริสุทธิ์ เป็นภาคพื้นของกาย วาจา จิต เรียบร้อยดีงามก่อนแล้วจึงเรียนพระกัมมัฏฐาน จึงจักจำเริญตามพระพุทธประสงค์โดยสดวก ฯ

---

๑. อานาปานสฺสติ ฯ

เมื่อจะขึ้นพระอานาปานุสสติเจ้า ให้ตกแต่งข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียนอย่างละ ๓๐ เล่ม ถวายพระแก้วเจ้า และพระอาจารย์ผู้สั่งสอนพระกัมมัฏฐานโดยสักกัจจะเคารพ ปฏิญาณตนถึงพระไตรสรณาคมน์ตลอดชีวิต ชีวิตเป็นของรักฉันใด ก็ให้ทำความรักพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า เท่ากับชีวิตของตนฉันนั้น ยอมพลีชีวิตถวายพระรัตนตรัยให้เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าปฏิญาณพระองค์เพื่อพระสัพพัญญุตญาณ ณ ภายใต้ควงไม้มหาโพธิ์ในวันที่จะตรัสรู้ว่าเนื้อจักเหี่ยวไป เลือดจักแห้งไป เอ็นจักขาดไป หนังจักเหี่ยวแห้งปกคลุมติดกระดูกก็ดี พระองค์ไม่ทรงละบัลลังก์ จนกว่าจะได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณฉะนั้น แล้วยึดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณเป็นที่พึ่งพำนัก ประหนึ่งว่ามีเรือนเงิน เรือนทอง เรือนแก้วเป็นที่อยู่ คือให้สังวัทธยายพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณเป็นที่พักของใจ เมื่อใจได้ที่พักอันไม่มีข้าศึกเช่นนี้แล้ว จึงตั้งสัตยาธิษฐานว่าในห้องพระอุคคหนิมิต อานาปานุ-

สติเจ้า ให้กำหนดลมดังต่อไปนี้ เมื่อหายใจออก ต้นลมอยู่ที่กลางนาภี (สะดือ) ๓ นิ้ว นอกเนื้อ ในหนัง กลางลมอยู่ที่ตรงหน้าอกกึ่งกลาง ปลายลมอยู่ที่ริมฝีปากหรือปลายจมูก เมื่อหายใจเข้า ต้นลมอยู่ที่ริมฝีปากหรือปลายจมูก กลางลมอยู่กลางอก ปลายลมอยู่ที่นาภีตามที่กำหนดไว้ แล้วจึงภาวนาตั้งสติไว้ที่ใจให้มีสติเป็นพี่เลี้ยง กำหนดลมหายใจที่ออกไปประมาณชั่วสุดแขน แล้วจึงพิจารณา อัสสาสะปัสสาสะ คือลมหายใจเข้าออกไปว่า ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. เป็นอนุโลมปฏิโลม ได้ร้อยทีหรือพันที เมื่อได้พระอุคคหนิมิตต์ เป็นรูปองค์พระพุทธเจ้าอันขาวบริสุทธิ์ ประมาณเท่ารูปพระทองคำแล้ว จึงตั้งสติให้มั่น ให้รู้อยู่ที่ใจ ให้เห็นอยู่ที่ใจให้ใจเป็นผู้รู้ผู้เห็น แล้วให้ตั้งสติเป็นปฏิโลมเข้ามาสู่ผุฏฐาฐานะ (ที่ตั้งแห่งการสัมผัส) แห่งนาสิกได้มั่นคงเป็นสัมมาสติสมาธิธรรมเจ้าอันประเสริฐแล้วเมื่อใดจึงขอพระปฏิภาคนิมิตต์อาราธนาว่าในห้องพระปฏิภาคนิมิตต์อานาปานุสสติเจ้า เมื่อทำชำนิชำนาญแล้วก็จะก้าว

ขึ้นสู่ภูมิแห่งญาณ ฯ ปฐมฌาน มุกฺขวณฺณํ มีสีขาวดัง แก้วมุกดา ฯ ทุติยฌาน ผลิกวณฺณํ มีสีเขียวดังแก้วผลึก ฯ ตติยฌาน สงฺขวณฺณํ มีสีอันขาวดังหอยสังข์อันช่างขัดสี แล้ว ฯ จตุตฺถฌาน สุริยวณฺณํ มีสีเพียงดังแสงพระอาทิตย์ แรกอุทัย และทรงกลด ฯ ปญฺจมฌาน สุวณฺณวณฺณํ มี วรรณะเพียงดังทองคำอันสุกใสงามนักหนาหาที่จะอุปมา เปรียบเทียบมิได้ ฯ แล้วจึงกลับเข้าฌานทั้ง ๕ รวมให้ เป็นองค์อันเดียว ทำให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ชำนาญ ในฐานะธรรมทั้ง ๕ คือ อาวชฺชน การเพ่ง สมาปชฺชน การเข้า อธิฏฺฐาน การตั้งอยู่ วุฏฺฐาน การออก ปจฺจเวกฺขณ การพิจารณา

พระโยคาวาจรเจ้าผู้ประกอบคุณธรรมพิเศษ ดัง พรรณนามานี้ ชื่อว่าบรรลุห้องปัญจมฌาน อันมีพระ อานาปานุสสติเป็นบทฐาน ฯ

จบพระอานาปานุสสติสมาธิห้องที่๕เพียงเท่านี้ ฯ

ขึ้นห้องที่ ๖ ว่าด้วยอรูปฌาน

พระโยคาวาจรเจ้าผู้จะเจริญอรูปฌาน ให้ตกแต่งข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ ๒๐ เล่ม บูชาพระแก้วเจ้าทั้ง ๕ และครูปั๊ธยาจารย์ โดยสักกัจจะเคารพแล้ว จึงอาราธนาว่าในห้องอากาสานัญจายตนะ ปฐมอรูปฌานสมาบัติเจ้า ตั้งสติไว้ที่ใจให้มั่น แล้วบริกรรมว่า "โอกาโส อนนฺโต" ๓ ที "อากาสํ อนนฺตํ" ๓ ที (กำหนดสีเหลือง) ในห้องวิญญาณัญจายตนทุติยอรูปฌานสมาบัติเจ้า บริกรรมว่า "วิญฺญาณํ อนนฺตํ" ๓ ที (กำหนดสีขาว) ในห้องอากิญจัญญายตนตติยอรูปฌานสมาบัติเจ้า บริกรรมว่า "นตฺถิ กิญฺจิ" ๓ ที (กำหนดสีแดง) ในห้องเนวสัญญานาสัญญายตนจตุตถอรูปฌานสมาบัติเจ้า บริกรรมว่า "เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ" ๓ ที (กำหนดสีเขียว) เมื่อได้บรรลุพระธรรมเจ้าทั้ง ๔ องค์นี้แล้ว จึงเข้าฌานทั้ง ๕ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม แล้วขึ้นสู่อรูปฌานทั้ง ๔ ให้เป็นอนุโลมปฏิโลม ทำให้

ชำนิชำนาญตามฐานะธรรม ๕ ประการดังกล่าวมาแล้ว บัณฑิตพึงทราบกถาพรรณนาอรูปฌานว่าจบลงเพียงนี้ ฯ

จบห้องอรูปฌาน

ขึ้นห้องที่ ๗ ว่าโดยวิปัสสนาภูมิ

พระโยคาวจรเจ้า ผู้จะเจริญวิปัสสนาต่อไป ควรเพ่งสมาบัติทั้ง ๘ ที่ตนได้บรรลุแล้วนั้น ให้เป็นส่วนโลกุตรฌานด้วยคำว่า โลกุตฺตรํ ฌานํ ดังนี้ แล้วตั้งสัมมาทิฏฐิเป็นหลักในวงแห่งพระไตรลักษณ์ คือ พระอนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา แล้วดำเนินในองค์แห่งวิปัสสนา ได้แก่ ธรรมเครื่องตรัสรู้ ๓๗ ประการ มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น มีพระอัฏฐังคิกมรรค ๘ เป็นปริโยสาน เมื่อยกคุณธรรมเหล่านั้นขึ้นพิจารณา แม้แต่เพียงหมวดหนึ่งก็ใช้ได้ ข้อสำคัญให้มีความเบื่อหน่ายคลายละรู้แจ้งด้วยใจ แทงตลอดในเรื่องสังขารด้วยปัญญาก็พอ ในที่นี้ท่านวางลำดับไว้ว่า มรรค ๘ เป็นบันไดเชื่อมสมาบัติ ๘ ขึ้นสู่วิปัสสนา-

ญาณ แต่ต่อขึ้นไปแต่ (เชื่อม) ปฐมฌานจนถึงปัญจมฌานโดยบริกรรมว่า โลกุตฺตรํ มคฺคํ ฌานํ ดังนี้ เพราะคุณธรรมข้อนี้เป็นเครื่องกำจัดบาปธรรม ๑๔ ตัว คือ โมโห มีลักษณะมืดดำดังเมฆอันแน่นหนา อหิริกํ ใจกระด้างแข็งสีเหลืองผสมดำ เมื่อบังเกิดให้รำพึงภาวนาไปยินดีไป ในคลองวัตรอันเป็นบาป อโนตฺ-ตปฺปํ สีดำแกมเขียว เมื่อเกิดขึ้นไม่กลัวบาป ดิ่งไปในมิจฉาทิฏฐิ ตัดกำลังแห่งสัมมาทิฏฐิ อุทฺธจฺจํ สีดำแกมแดง เป็นดุจดังเปลวไป เมื่อลมพัดแรงกล้า ทำจิตให้ฟุ้งสร้าน ตัดกำลังสัมมาสติ โลโภ ใจมืดดำเหมือนดังสีคราม ตัดกำลังสัมมากัปโป ทิฏฺฐิ ใจสีดำแกมขาวเหมือนดังพระจันทร์ข้างแรม ๘—๙ ค่ำ ตัดกำลังสัมมาวาจาสัมมากัมมันโต มานะ ใจสีเหลืองแกมดำ ตัดกำลังสัมมา-อาชีโว โทโส ใจสีเขียวแกมดำ ตัดกำลังสมาธิ อิจฺฉา ใจสีเหลืองแกมขาว มจฺฉริยํ ใจสีคำแกมแดงและขาวรวมกัน ตัดกำลังสัมมาวายาโม กุกฺกุจฺจํ ใจสีดำขาว

เหลือง ถีนํ ใจสีดำแกมขาว มิทฺธ ใจสีดำแกมขาว ๓ นี้ กำจัดกำลังแห่งสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปโป วิจิกิจฺฉา ใจสีเหลืองขาวดำ อวิชฺชา ใจมืดดำ ตณฺหา ใจดำเหมือนน้ำมันงา เศร้าหมองด้วยสีดำ กำบัง ญาณ และ วิชฺชา บาปธรรม ๑๔ ตัวนี้ กำลังอริยมรรคประหารให้เบาบางลงได้ เมื่อมรรคตั้งมั่นแล้ว จิตสงบบริสุทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ อิทธิพลเป็นอย่างดี เปรียบเหมือนแม่ทัพที่เตรียมศาสตราอาวุธยุทธภัณฑ์ กองสะเบียงกำลังพลบริบูรณ์แล้วฉะนั้น คือหมายความว่ามรรคทั้ง ๘ รวมลงเป็นมรรคสมังคีมรรคมีอย่างเดียว อาการของมรรคมี ๘ เมื่อรวมลงเป็นหนึ่งเรียกว่าเอกธรรม คือญาณทัสสนะ เมื่อดำเนินกระแสจิตมาถึงภูมินี้ แล้วให้ทำ โลกุตตรฌาน และโลกุตตรมรรคฌาน ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อทำให้เป็นวสีชำนาญดีแล้ว จึงขึ้นห้องวิปัสสนาญาณเจ้าทั้ง ๑๐ พระองค์ มีธูปเทียนอย่างละ ๕๐ อาราธนา ในห้องพระสัมมัสสนญาณ :—

๑. พระสมฺมสฺสนญาณ ปรีชาคำนึงเห็น ปราอปรา.

๒. อุทยพฺยานุปสฺสนาญาณ ปรีชาคำนึงเห็นทั้งความเกิดความดับ

๓. ภงฺคานุปสฺสนาญาณ ปรีชาคำนึงเห็นความดับ

๔. ภยตุปฏฺฐานญาณ ปรีชาคำนึงเห็นสังขารปรากฏเป็นของน่ากลัว

๕. อาทีนวานุปสฺสนาญาณ ปรีชาคำนึงเห็นโทษ

๖. นิพฺพิทานุปสฺสนาญาณ ปรีชาคำนึงถึงด้วยความเบื่อหน่าย

๗. มุญฺจิตุกมฺยตาญาณ ปรีชาคำนึงด้วยใคร่จะพ้นไปเสีย

๘. ปฏิสงฺขานุปสฺสนาญาณ ปรีชาคำนึงด้วยพิจารณาหาทาง

๙. สงฺขารุเปกฺขาญาณ ปรีชาคำนึงด้วยความวางเฉยเสีย

๑๐. สจฺจานุโลมิกญาณ ปรีชาเป็นไปโดยสมควรแก่กำหนดรู้อริยสัจ เมื่อสงเคราะห์ในวิปัสสนาญาณทั้ง ๑๐ ได้

แน่นอนแล้ว จึ่งสังกฏบริกรรมว่า "อนิจฺจํ" ๓ ที แล้ว บริกรรมต่อไปว่า "ทุกฺขํ" ๓ ที แล้วจึ่งบริกรรนต่อไป ว่า "อนตฺตา" ๓ ที บริกรรมต่อไปจนกว่า ญาณ-ทัสสนะ จะเกิดปรากฏขึ้นที่จิต อันเป็นดวงแก้วฉายแสง ดูอริยสัจจ์ทั้ง ๔ ประการ คือ ทุกฺขสจฺจ สมุทยสจฺจ นิโรธสจฺจ มคฺสจฺจ ผู้บำเพ็ญในห้องวิปัสสนาญาณนี้ สามารถได้บรรลุมรรคผลตามอุปนิสัยวาสนาบารมีของตน ฯ

จบห้องวิปัสสนาญาณโดยย่อ ฯ

ขึ้นห้อง ๘

ว่าด้วยพระสัพพัญญุตญาณ
ของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระโยคาวจรเจ้า พึงพิจารณาดูพระรัศมีแห่งแก้ว ๓ ประการไว้เป็นหลักใจ ในคุณธรรมเครื่องตรัสรู้ต่อไป

ข้าพเจ้าจักพรรณนากถาว่าด้วยปฏิจจสมุบาท ๑๒ ประการ อันเป็นพระพุทธ สัพพัญญุตญาณของ พระวิปัสสีบรมโพธิ- สัตว์เจ้า ซึ่งมีมาในมหาปทานสูตร ที่ฆนิกายมหาวรรค โดยใจความย่นย่อพอเป็นเครื่องเตือนตาใจดังต่อไปนี้ พระ มหาสมณโคดมตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขณะเมื่อ พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้า ทรงเร้นอยู่ในที่ลับทรงรำพึงใน พระทัยขึ้นอย่างนี้ว่า "โลกนี้ยากที่จะรู้ทั่วถึงได้ ย่อมเกิด, แก่, ตาย, เวียนตาย, เวียนเกิด, ก็ถ้าบุคคลไม่รู้แจ้ง ซึ่งการออกจากทุกข์ คือความแก่และ ความตายนั้น จักปรากฏได้อย่างไร"

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแลพระวิปัสสีโพธิสัตว์ เจ้าได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า "เมื่ออะไรหนอเกิดขึ้น ความแก่ และความตายจึงเกิดขึ้น ความแก่และความตายมีขึ้นเพราะ อะไรเป็นเหตุ" ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ขณะนั้นแลพระ วิปัสสีโพธิสัตว์เจ้าได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรง พิจารณาเห็นว่า เมื่อความเกิดแลมีอยู่ ความแก่และ

ความตายจึงมี ความแก่แลความตายมีขึ้นเพราะความเกิดเป็นเหตุ ฯ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น ความเกิดจึงได้เกิดขึ้น ความเกิดเกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ฯ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อภพมีอยู่ ความเกิดก็ย่อมมีขึ้น ความเกิดมีขึ้นเพราะภพเป็นเหตุ ฯ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น ภพจึงเกิด ภพเกิดขึ้นเพราะ อะไรเป็นเหตุ ฯ ก็ได้ทรงตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่ออุปาทานเกิด ภพจึงเกิด ภพเกิดขึ้นเพราะอุปาทานเป็นเหตุ ฯ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น อุปาทานจึงเกิด อุปาทานเกิด ขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ฯ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญาเพราะ มาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อตัณหาแลมีอยู่ อุปาทาน จึงเกิด อุปาทานเกิดเพราะตัณหาเป็นเหตุ ฯ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น ตัณหาจึงเกิด ตัณหาเกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ฯ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา

เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อเวทนามีอยู่ ตัณหาจึงเกิดขึ้น ตัณหาเกิดขึ้นเพราะเวทนาเป็นเหตุ ๆ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น เวทนาจึงเกิด เวทนาเกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ๆ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญาเพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่าเมื่อผัสสะมีอยู่ เวทนาจึงเกิด เวทนาเกิดขึ้นเพราะผัสสะเป็นเหตุ ๆ เมื่อได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น ผัสสะจึงเกิด ผัสสะเกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ๆ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญาเพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่าเมื่ออายตนะทั้งหกแลมีอยู่ผัสสะจึงเกิด ผัสสะเกิดขึ้นเพราะอายตนะทั้ง ๖ เป็นเหตุ ๆ เมื่อได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอเกิดขึ้น อายตนะทั้ง ๖ จึงเกิด อายตนะทั้ง ๖ เกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ ๆ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่าเมื่อนามและรูปมีอยู่ อายตนะทั้ง ๖ จึงเกิด อายตนะทั้ง ๖ เกิดขึ้นเพราะนามรูปเป็นเหตุ ๆ เมื่อทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอมีอยู่นามรูปจึงเกิดขึ้น นามรูปเกิดขึ้นเพราะอะไร

เป็นเหตุ ๆ ก็ได้ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อวิญญาณแลมีอยู่นามรูปจึ่งเกิด นามรูปเกิดขึ้นเพราะวิญญาณเป็นเหตุ ๆ เมื่อได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า อะไรหนอมีอยู่วิญญาณจึ่งเกิด วิญญาณเกิดขึ้นเพราะ อะไร เป็นเหตุก็ ได้ ตรัสรู้ด้วย พรง ปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อนามรูปแลมีอยู่วิญญาณจึ่งเกิด วิญญาณเกิดขึ้นเพราะนามรูปเป็นเหตุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแลพระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้าทรงดำริอย่างนี้ว่า วิญญาณนี้แลหมุนเวียนมาแต่นามรูปหาใช่อื่นไม่ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึ่งเกิด หรือแก่หรือตาย หรือเวียนตาย หรือเวียนเกิด เหมือนอย่างวิญญาณย่อมเกิดขึ้น เพราะนามรูปเป็นเหตุ นามรูปย่อมเกิด เพราะวิญญาณเป็นเหตุ อายตนะทั้ง ๖ ย่อมเกิดเพราะนามรูปเป็นเหตุ ผัสสะย่อมเกิด เพราะอายตนะทั้ง ๖ เป็นเหตุ เวทนาย่อมเกิด เพราะผัสสะเป็นเหตุ ตัณหา

ย่อมเกิดเพราะเวทนาเป็นเหตุ อุปาทานย่อมเกิด เพราะตัณหาเป็นเหตุ ภพย่อมเกิด เพราะอุปาทานเป็นเหตุ ชาติย่อมเกิด เพราะภพเป็นเหตุ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขโทมนัส อุปายาสย่อมเกิด เพราะชาติเป็นเหตุ สมุทัยแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสีโพธิสัตว์ทรงบังเกิดดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างในธรรมที่ไม่ได้สดับแล้วว่า "สมุทโย สมุทัย" ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้าทรงดำริอย่างนี้ว่า เมื่อไม่มีอะไรหนอ จึงจะไม่มีชราและมรณะ เพราะดับอะไร จึงเป็นอันชราและมรณะดับ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้า ตรัสรู้ด้วยพระปัญญา เพราะมาทรงพิจารณาเห็นว่า เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะก็ไม่มี เพราะชาติดับ ชราและมรณะก็ดับไป

เมื่อไม่มีอะไร จึงจะไม่มีชาติ เพราะอะไรดับ ชาติจึงดับ

เมื่อไม่มีภพแล ชาติก็ไม่มี เพราะภพดับไป ชาติจึงดับ

เมื่อไม่มีอะไรหนอ จึงไม่มีภพ เพราะดับอะไร ภพจึงดับ

เมื่อไม่มีอุปาทานแล ภพก็ไม่มี เพราะอุปาทานดับไป พภจึงดับ

เมื่อไม่มีอะไร จึงจะไม่มีอุปาทาน เพราะอะไรดับ อุปาทานจึงดับ

เมื่อไม่มีตัณหาแล อุปาทานก็ไม่มี เพราะตัณหาดับไป อุปาทานก็ดับ

เมื่อมีอะไร จึงจะไม่มีตัณหา เพราะอะไรดับ ตัณหาจึงดับ

เมื่อไม่มีเวทนาแล ตัณหาจึงไม่มี เพราะเวทนาดับไปตัณหาจึงดับ

เมื่อไม่มีอะไร จึ่งไม่มีเวทนา เพราะอะไรดับ เวทนาจึ่งดับ

เมื่อไม่มีผัสสะแลเวทนาจึ่งไม่มี เพราะผัสสะดับไป เวทนาจึ่งดับ

เมื่อไม่มีอะไร จึ่งจะไม่มีผัสสะ เพราะอะไรดับ ผัสสะจึ่งดับ

เมื่อไม่มีอายตนะทั้ง ๖ แล ผัสสะก็ไม่มี เพราะอายตนะทั้ง ๖ ดับไป ผัสสะจึ่งดับ

เมื่อไม่มีอะไรหนอ อายตนะทั้ง ๖ จึ่งจะไม่มี เพราะอะไรดับ อายตนะทั้ง ๖ จึ่งดับ

เมื่อไม่มีนามแลรูปอายตนะทั้ง ๖ จึ่งไม่มี เพราะรูปนามดับไป อายตนะทั้ง ๖ จึ่งดับไป

เมื่อไม่มีอะไรหนอ นามรูปจึ่งไม่มี เพราะอะไรดับ นามรูปจึ่งดับ

เมื่อไม่มีวิญญาณแล นามรูปจึ่งไม่มี เพราะวิญญาณดับไป นามรูปจึ่งดับ

เมื่อไม่มีอะไรหนอ วิญญาณจึงไม่มี เพราะอะไรดับไป วิญญาณจึงดับ

เมื่อไม่มีนามรูปแล วิญญาณก็ไม่มี เพราะนามรูปดับไป วิญญาณจึงดับ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้า ได้ทรงดำริอย่างนี้ว่า หนทางตรัสรู้อันนี้แล เราได้บรรลุแล้ว เพราะนามรูปดับ วิญญณก็ดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปก็ดับ เพราะนามรูปดับ อายตนะทั้ง ๖ ก็ดับ เพราะอายตนะทั้ง ๖ ดับ ผัสสะก็ดับ เพราะผัสสะดับ เวทนาก็ดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาก็ดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานก็ดับ เพราะอุปาทานดับ ภพก็ดับ เพราะภพดับ ชาติก็ดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสส์ อุปายาส ก็ย่อมดับ ฉันใด ทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมดับไปฉันนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้า ทรงยังเกิดดวงตา ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่างในธรรมที่ไม่ได้ทรงสดับแล้วว่า "นิโรโธ นิโรธ" ดังนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นโดยสมัยอื่น พระวิปัสสีโพธิสัตว์เจ้าทรงพิจารณาเห็นความบังเกิดขึ้น แลความเสื่อมไป ในอุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ เหตุก่อให้เกิดรูปเป็นดังนี้ ความแปรแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ เหตุก่อให้เกิดเวทนาเป็นดังนี้ ความแปรแห่งเวทนาเป็นดังนี้ สัญญาเป็นดังนี้ เหตุก่อให้เกิดสัญญาเป็นดังนี้ ความแปรแห่งสัญญาเป็นดังนี้ สังขารเป็นดังนี้ เหตุก่อให้เกิดสังขารเป็นดังนี้ ความแปรแห่งสังขารเป็นดังนี้ วิญญาณเป็นดังนี้ เหตุก่อให้เกิดวิญญาณเป็นดังนี้ ความแปรแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นความบังเกิดขึ้น แลความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ อยู่ไม่นานนัก จิตไม่ถือมั่นแล้วพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ดังนี้แล ฯ

จบห้อง ๘ ที่เป็นโลกุตตรสมบัติของพระพุทธเจ้าฯ

อภิสัมโพธิญาณ
ของพระสัพพัญญุพุทธเจ้า
ทรงบำเพ็ญวิเวก ๓ บริบูรณ์

---

๑. กายวิเวก เมื่อเบญจวัคคีย์หลีกหนีไปเสียจากพระองค์ พระมหาบุรุษเจ้า ก็ทรงสงัดด้วยกายวิเวกมีศีลอันบริสุทธิ์ ๆ

๒. จิตตวิเวก พระองค์ทรงบริหารสุขภาพ บำรุงให้พระกายมีกำลังดำรงเป็นปกติ ทรงสืบต่อพากเพียรพยายามในฌานสมาบัติมิได้ช้า อาศัยประโยคสมบัติอันชอบ กระทำในกิจโดยชอบ พระองค์ได้ละนิวรณ์ทั้ง ๕ คือ กามฉันทะ ความพอใจในกาม พยาบาท จิตปองร้าย ถีนมิทธะ ง่วงเหงาหาวนอน อุทธัจจกุกกุจจะ จิตฟุ้งสร้านรำคาญ วิจิกิจฉา ความสงสัยไร้เหตุผล ให้ปราศไปได้โดยวิขัมภนปหาน บรรลุมหรคตรูปาวจรฌาน

ทั้ง ๔ คือ ปฐมฌาน ความเพ่งที่ ๑ มีองค์ ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา ทุติยฌาน ความเพ่งที่ ๒ มีองค์ ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา ตติยฌาน ความเพ่งที่ ๓ มีองค์ ๒ คือ สุข และ เอกัคคตา จตุตถฌาน ความเพ่งที่ ๔ มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา และ เอกัคคตา แคล่วคล่องชำนาญด้วยดี เป็นจิตตวิเวก เป็นสัมมาสมาธิอันบริสุทธิ์ ๆ ข้อนี้ควรเป็นบาทแห่ง ฉฬภิญญาคุณ เป็นจรณะใกล้ต่อวิชชา ๆ ข้อนี้ได้ในนามธรรมบัญญัติว่า "จิตตวิเวก" ๆ

๓. อุปธิเวก เมื่อมหามงคลสมัย วิสาขปุรณมีดิถีเพ็ญ พระจันทร์เสวยวิสาขนักขัตตฤกษ์แล้วล่วงเข้าเวลาราตรี จำเดิมแต่พลบค่ำ พระมหาบุรุษเจ้าเสด็จนั่งด้วยบัลลังก์อันเดียว ณ ภูมิสถานลาดด้วยติณชาติ เป็นปัจจัตถรณะ ณ ภายใต้ไม้อัสสัตถพฤกษ์มหาโพธิสถาน ฝั่งแม่น้ำเนรัญชราผันพระพักตร์ต่อด้านบุรพาทิสาภาค ทรงอธิษฐานความเพียร จาตุรงคมหาปธานมีองค์ ๔ อย่าง

ตั้งมั่นพระหฤทัยว่า หนังและเอ็นและอัฐิและมังสะโลหิตในกายจงเหือดแห้งไปเถิด คุณพิเศษอันล้ำเลิศใด ที่เป็นวิสัยบุคคลจะพึงได้ด้วยเรี่ยวแรง และความเพียรแห่งบุรุษ เมื่อไม่ได้บรรลุถึงคุณพิเศษนั้น จักไม่ละความเพียรเสีย จิตเรายังไม่วิมุติหลุดถอนพ้นพิเศษ ไปจากอาสวะ ทั้งหลายไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานเพียงใดแล้ว เราจักไม่ทำลายบัลลังก์ นั่งขัดสมาธินี้เพียงนั้น ทรงตั้งจาตุรงคมหาปธานด้วยกุศลฉันท์อันกล้าหาญฉะนี้แล้ว จิตพระองค์ตั้งมั่นด้วยจตุตถฌานแล้ว เป็นจิตบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีองคณะปราศจากอุปกิเลสแล้ว เป็นจิตอ่อนควรแก่ภาวนากรรม เป็นจิตหยุดมั่น ถึงซึ่งความไม่หวั่นไหวด้วยนิวรณ์ทั้ง ๕ และวิตก วิจาร ปีติ สุข แล้ว ประหนึ่งทองคำที่หลอมไล่ให้สิ้นโทษมลทิน ไม่เจือปนด้วยเงินและเหล็กทองแดงสังกะสีดีบุกแล้ว นายช่างอาจน้อมนำไปเป็นเครื่องประดับหลากต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา ฉะนั้น พระมหาบุรุษเจ้าจึงน้อมจิตไปเฉพาะหน้า เพื่อ ปุพเพนิวาสานุสสติ-

ญาณ ปัญญาตามระลึกขันธสันดานที่ตนได้อาศัยอยู่แล้ว ณ กาลก่อน ๆ ก็ได้บรรลุ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ นั้น ตามปรารถนา พระองค์มาตามระลึกได้ซึ่งขันธสันดานที่ได้อาศัยอยู่แล้ว ณ กาลก่อนมีประเภทเป็นอันมาก ตั้งแต่ชาติหนึ่ง สองชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติ สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติ จนสังวัฏฏกัปป์ วิวัฏฏกัปป์ เป็นอันมาก รู้แจ้งประจักษ์ชัดว่าเราได้เกิด ณ ที่โน้น มีชื่อและโคตรและพรรณสีกายอย่างนี้ ๆ มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขทุกข์อย่างนี้ มีที่สุดอายุเพียงเท่านี้ จุติจากภพนั้นแล้วได้เกิดที่โน้น มีชื่อและโคตรและพรรณสีกายและอาหารและสุขและทุกข์อย่างนี้ ๆ มีที่สุดอายุเพียงเท่านี้ ๆ ต่อ ๆ มาจนถึงปัจฉิม-ชาติ เป็นพระองค์ศรีสักโยรสบัดนี้เป็นที่สุด แจ้งชัดสว่างแก่จิตทุกประการ กำจัด อวิชชา โมหะ อันบิด ปุพเพ-นิวาส นั้นเสียให้พินาสไป วิชชา คือ ปุพเพนิวาสา-นุสสติญาณ นี้เป็น วิชชาปฐม พระมหาบุรุษเจ้าได้

บรรลุถึงกระทำให้แจ้งแล้ว ณ ปฐมยามส่วนต้นราตรี ๆ พระองค์ได้ทราบแจ้งชัด ซึ่งจุติและเกิดแห่ง พระองค์ในกาลก่อน และประวัติกาลปัจจุบันบัดนี้ และทราบแจ้งซึ่งความที่แห่งพระองค์เข้าไปถึงความสุขความทุกข์ ตามสมควรแก่กรรมดีและชั่วสิ้นสงสัยในสันดานตน ด้วยกำลัง ปุพเพนิวาสานุสสติญาณปฐมวิชชา ฉะนี้แล้ว ลำดับนั้นประสงค์จะใคร่ทราบชัด ซึ่งจุติและปฏิสนธิอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีที่สุดไม่มีประมาณเหล่าอื่น ๆ จึงน้อมจิตไปเฉพาะหน้าเพื่อ จุตูปปาตญาณ ปัญญาที่รู้แจ้งในจุติและเกิดแห่งสัตว์ทั้งหลาย ก็บรรลุถึงทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงสามัญมนุษย์จักษุวิสัย พระองค์ได้เห็นแล้วซึ่งสัตว์ทั้งหลายที่จวนจะจุติและเกิดขึ้น ณ ทันใดนั้น ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายที่ต่ำช้าและประณีต มีพรรณสีกายงามและพรรณทุรพล ถึงซึ่งความสุข ถึงซึ่งความทุกข์ ได้หยั่งทราบแล้วซึ่งสัตว์ทั้งหลายอันเข้าไปถึงสุข และทุกข์ตามควรแก่กรรมแจ้งประจักษ์ว่า อิเม วต โภนฺโต สตฺตา สัตว์

ทั้งหลายเหล่านี้หนอ ได้ประกอบแล้วด้วยทุจจริตในกาย วาจา ใจ ติเตียนพระอริยเจ้าและมีทิฏฐิความเห็นผิด สมาทานซึ่งทุจจริตด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นที่ตั้ง ครั้นกายแตกเบื้องหน้าแต่มรณะได้เข้าไปถึงซึ่ง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก กำเนิดเดียรฉาน เปรตวิสัย อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา ก็แลสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้หนอ ได้ประกอบด้วยสุจริตในกาย วาจา ใจ แล้ว ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า และเป็นผู้มีทิฏฐิความเห็นชอบ ไม่วิปริตจากทางกรรมจากทางผลมาสมาทานถือมั่น ซึ่งสุจริตกุศลด้วยสัมมาทิฏฐิเป็นที่ตั้ง สัตว์เหล่านั้น ครั้นทำลายขันธ์สิ้นชีพแล้ว ได้เข้าไปถึงสุคติภพโลกสวรรค์ พระองค์ได้ทราบซึ่งสัตว์ทั้งหลายอื่น อันเข้าไปถึงความสุขและความทุกข์สมควรแก่กรรมโดยประจักษ์ ด้วยกำลัง จุตูปปาตญาณวิชชา ด้วยประการฉะนี้ ๆ จุตูปปาตญาณวิชชา นี้เป็นวิชชาที่ ๒ พระองค์ได้บรรลุถึงกระทำให้แจ้งแล้ว ณ มัชฌิมยาม ส่วนท่ามกลางแห่งราตรี กำจัด อวิชชา

โมหะ อันปกปิด **จุติปฏิสนธิ** แห่งสัตว์อื่นนั้นให้พินาศไป ฯ พระมหาบุรุษเจ้าพร้อมด้วยวิชชาทั้งสองควรเป็นที่ตั้งแห่ง **วิปัสสนา** ซึ่งพระองค์ได้กระทำให้แจ้งด้วยประการดังนี้แล้ว ล่วงข้ามความสงสัยได้ทั้งในส่วนด้านตนและผู้อื่นแล้วควรจะเริ่มเจริญวิปัสสนาเพื่อ **อาสวักขยญาณ** ฯ และพระมหาบุรุษนั้น ได้กระทำความสังเวชสลดจิตปรารภ **ชรา พยาธิ มรณะ** อันใดเป็นอารมณ์ปฐมเหตุ จึงได้เสด็จออกจากฆราวาสสุขสมบัติแล้ว ทรงบรรพชาออกมหาภิเนษกรมณ์ แสวงหาสันติวรบท ทางความระงับอันประเสริฐครั้งนั้น เมื่อพระองค์ทรงกระทำในจิตซึ่งข้อสังเวชเดิมนั้น ทรงปรารภซึ่งโลกคือหมู่สัตว์ที่พระองค์กระทำให้แจ้งด้วยวิชชาทั้งสองแล้วนั้นเป็นอารมณ์ทรงดำริว่า โลกคือหมู่สัตว์นี้หนอ มาถึงแล้วซึ่งความยากย่อมเกิดด้วย แก่ด้วย มรณะทำลายขันธ์ด้วย จุติเคลื่อนจากภพด้วย อุบัติเข้าไปถึงภพถือเอาความเกิดอีกด้วย ก็แต่สัตวโลกมาถึงความยากอยู่อย่างนี้ หารู้แจ้งประจักษ์

ซึ่งความที่จะดับทุกข์ คือ ชรา มรณะ นี้ให้ออกไปเสีย ได้ไม่ เมื่อไรเล่าหนอนิสสรณะความขับไล่ทุกข์คือ ชรา มรณะ นี้ออกไปเสียได้ จักปรากฏมีผู้ปฏิบัติจักรู้แจ้งประจักษ์ได้ ๆ พระมหาบุรุษเจ้าทรงดำริแสวงหาปัจจัยแห่ง ชรา มรณะ ว่า เมื่ออะไรมีอยู่หนอ ชรา มรณะ จึงมี ชรา มรณะ มีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ๆ อาศัยพระมหาบุรุษทรงทำในจิตโดยแยบคายอุบายที่ชอบ ก็เกิดอภิสมัยความตรัสรู้พร้อมเฉพาะด้วยปัญญาว่า เมื่อ ชาติ ความเกิดมีอยู่แล้ว ชรา มรณะ ก็ย่อมมี ชรา มรณะ มีเพราะ ชาติ ความเกิดเป็นปัจจัย ๆ แต่นั้นพระมหาบุรุษเจ้าก็ค้นหาปัจจัยแห่ง ชาติ เป็นต้น ตามลำดับต่อไป อาศัยทำในจิตโดยอุบายชอบ ก็เกิดอภิสมัยตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อ ภพ คือกรรมเครื่องเกิดและอุปบัติคือขันธ์ที่เข้าไปถึงมีอยู่ ชาติ ความเกิดก็ย่อมมี, ชาติ มีเพราะ ภพ เป็นปัจจัย, เมื่อ อุปาทาน ความยึดมั่นมี ภพ ก็ย่อมมี, ภพ มีเพราะ อุปาทาน เป็นปัจจัย, เมื่อ ตัณหา

สิ่งสภาพที่เกิดในจิตให้สัตว์ดิ้นรนมีอยู่แล้ว อุปาทาน ความยึดมั่นก็ย่อมมี อุปาทาน มีเพราะ ตัณหา เป็นปัจจัย, เมื่อ **เวทนา** ความเสวยอารมณ์มีอยู่แล้ว **ตัณหา** ก็ย่อมเกิดมี **ตัณหา** เกิดมีเพราะ **เวทนา** เป็นปัจจัย, เมื่อความที่ทวารและวิญญาณมากระทบกับอารมณ์ ชื่อว่า **ผัสสะ** **ผัสสะ** มีอยู่แล้ว **เวทนา** ก็ย่อมมี **เวทนา** มีมาเพราะ **ผัสสะ** เป็นปัจจัย, เมื่ออายตนะ ๖ คือ **จักษุ โสต ฆาน ชิวหา กาย ใจ** มีอยู่แล้ว **ผัสสะ** ก็ย่อมมี **ผัสสะ** มีเพราะอายตนะ ๖ ประการเป็นปัจจัย, เมื่อ **นามรูป** มีอยู่แล้ว **อายตนะ ๖ ประการ** ก็ย่อมมี **อายตนะ ๖ ประการ** มีเพราะนามรูปเป็นปัจจัย, เมื่อวิญญาณ มีอยู่แล้ว **นามรูป** ก็ย่อมมี **นามรูป** มีเพราะวิญญาณ เป็นปัจจัย เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงทำในจิตโดยอุบายชอบเกิดอภิสมัยด้วยปัญญาอย่างนี้แล้ว ทรงแสวงหาปัจจัยแห่งวิญญาณว่า เมื่ออะไรมีอยู่เล่าหนอ วิญญาณจึงมี วิญญาณ มีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ทรงทำในจิตโดย

แยบคายก็เกิดความตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อ นามรูป แลมีอยู่ วิญญาณ ก็ย่อมมี วิญญาณ มีเพราะ นามรูป เป็นปัจจัย ๆ ครั้งนั้นทรงสันนิษฐานว่า วิญญาณ นี้ย่อมกลับเวียนขึ้นมาแต่ นามรูป หาพ้นไปแต่ นามรูป ไม่ โดยความเป็นไปเพียงเท่านี้ สัตว์โลกพึงเกิดบ้าง พึงแก่บ้าง พึงมรณะทำลายขันธ์บ้าง พึงจุติบ้าง จะพึงอุบัติบ้าง ความเป็นไปนั้น คือ วิญญาณ มีเพราะ นามรูป เป็นปัจจัย นามรูป มีเพราะ วิญญาณ เป็นปัจจัย อายตนะ ๖ ประการ มี นามรูป เป็นปัจจัย อายตนะ ๖ ประการ เป็นปัจจัยแห่ง ผัสสะ ผัสสะ เป็นปัจจัยแห่ง เวทนา เวทนา เป็นปัจจัยแห่ง ตัณหา ตัณหา เป็นปัจจัยแห่ง อุปาทาน อุปาทาน เป็นปัจจัยแห่ง ภพ ภพ เป็นปัจจัยแห่ง ชาติ ชรา มรณะ อันเป็นนิยตทุกข์ความโศกและร่ำไร ทุกขโทมนัสอุปายาส ทั้งหลายเหล่า ปกิณณก-ทุกข์ ก็ย่อมเกิดมีพร้อม เพราะ ชาติ ความเกิดเป็นปัจจัยข้อซึ่งกองทุกข์ทั้งสิ้นมาเกิดขึ้นพร้อม ย่อมมีย่อมเป็นด้วย

ประการฉะนี้ ๆ จักษุญาณ ปรีชารู้แจ้งชัดสว่างว่า สมุทโย สมุทโย เกิดขึ้นพร้อม เกิดขึ้นพร้อม ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่มหาบุรุษเจ้าในธรรมทั้งหลายที่พระองค์ ไม่ได้ยินได้ฟังมา ณ กาลก่อนเลย ๆ ครั้งนั้นพระมหาบุรุษทรงหาความดับสนิทแห่ง ชรา มรณะ นั้นต่อไปว่า เมื่ออะไรไม่มีเล่าหนอ ชรา มรณะ จึงไม่มี เพราะดับไม่เหลือแห่งอะไร ชรา มรณะ จึงจะดับไปโดยไม่เหลือ ทรงทำในจิตโดยอุบายชอบ ก็เกิดความตรัสรู้ด้วยปัญญาว่า เมื่อ ชาติ ความเกิดแล ไม่มีแล้ว ชรา มรณะ ก็ไม่มี อาศัย ชาติ ดับสนิท ชรา มรณะ จึงจะดับสนิทได้ โดยนัยนี้ที่ทรงค้นหาแล้วตรัสรู้ ชัดด้วยปัญญาตามลำดับไปว่า เพราะ ภพ ดับสนิท ชาติ จึงจะดับสนิทได้ เพราะ อุปาทาน ดับสนิท ภพ จึงจะดับสนิท เพราะ ตัณหา ดับสนิท อุปาทาน จึงดับสนิท เพราะ เวทนา ดับสนิท ตัณหา จึงจะดับสนิทได้ เพราะ ผัสสะ ดับสนิท เวทนา จึงจะดับสนิท เพราะ อายตนะ ๖ ประการ ดับสนิทลง

ผัสสะ จึ่งจะดับสนิท เพราะ นามรูป ดับสนิทลง อาย-ตนะ ๖ ประการ จึ่งจะดับสนิทได้ เพราะ วิญญาณ ดับสนิท นามรูป จึ่งดับสนิท ฯ ครั้นพระองค์ตรัสรู้ตามลำดับมาฉะนี้แล้ว ทรงพิจารณาว่า เมื่ออะไรไม่มีเล่าหนอ วิญญาณ จึ่งไม่มี เพราะอะไรดับสนิท วิญญาณจึ่งดับสนิทได้ ฯ อาศัยทำในจิตโดยอุบายชอบ ก็เกิดความตรัสรู้โดยปัญญาว่า เมื่อ นามรูป แลไม่มี วิญ-ญาณ จึ่งไม่มี เพราะ นามรูป ดับสนิทเสียได้แล้ว วิญญาณ จึ่งจะดับสนิทลง ฯ ครั้นเกิดความตรัสรู้ฉะนี้แล้ว ก็ทรงสันนิษฐานว่า อธิคโต โข มยายํ มคฺโค โพธาย มรรคาเพื่อจะตรัสรู้นี้เราได้รู้แจ่มแจ้งแล้ว ข้อซึ่งธรรมที่เป็นปัจจัยดับสนิทลงแล้ว ธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพราะปัจจัยนั้นจึ่งดับสนิทไป อันนี้เป็นหนทางเพื่อจะตรัสรู้ ฯ เพราะ นามรูป ดับสนิทลง วิญญาณ จึ่งจะดับสนิท เพราะ วิญญาณ ดับสนิท นามรูป จึ่งจะดับสนิท เพราะ นามรูป ดับสนิท อายตนะ ๖ ประการ

จึ่งจะดับไปโดยไม่เหลือ เพราะ **อายตนะ ๖ ประการ** ดับสนิท **ผัสสะ** จึ่งจะดับสนิทลง เพราะ **ผัสสะ** ดับสนิท **เวทนา** จึ่งดับสนิทได้ เพราะ **เวทนา** ดับสนิทไป **ตัณหา** จึ่งจะดับไปโดยไม่เหลือ เพราะ **ตัณหา** ดับสนิทไม่เหลือ **อุปาทาน** จึ่งจะดับไปโดยไม่เหลือ เพราะ **อุปาทาน** ดับสนิท **ภพ** จึ่งจะดับสนิทไป เพราะ **ภพ** ดับสนิท **ชาติ** จึ่งดับสนิทลง **ชรา มรณะ** และความโศกและร่ำไรและ **ทุกขโทรมนัสอุปายาส** ทั้งหลาย ย่อมดับโดยไม่มีเหลือ เพราะดับสนิทลงแห่ง **ชาติ** ข้อซึ่งกองทุกข์ทั้งสิ้นมาดับสนิทไป ย่อมมีย่อมเป็นด้วยประการฉะนี้ ฯ **จักษุญาณ** ปรีชารู้แจ้งชัดสว่างว่า **นิโรธ นิโรธ** ดับไม่เหลือ ดังนี้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระโพธิสัตว์ในธรรมทั้งหลายที่พระองค์ไม่เคยได้ยินได้ฟังมามา ณ กาลก่อน ฯ ครั้นพระมหาบุรุษได้ตรัสรู้แจ้งใน **สมุทัยนิโรธ** ได้มรรคาเพื่อจะตรัสรู้ฉะนี้แล้ว จึ่งน้อมจิตเพื่อ **อาสวักขยญาณ** ทรงเจริญวิปัสสนา พิจารณาซึ่งความเกิดขึ้นและความ

เสื่อมและความดับ ในอุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อยู่ด้วยไม่ประมาทและความเพียรอันกล้าหาญ ไม่เอื้อเฟื้อต่อกายและจิต หวังต่ออภิสมัยเป็นเบื้องหน้า ก็เกิดธรรมจักษุญาณปรีชาหยั่งทราบอริยสัจจ์ ๔ แจ้งประจักษ์ตามจริงว่า อิทํ ทุกฺขํ อันนี้ทุกข์ อยํ ทุกฺขสมุทโย อันนี้เหตุเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ อยํ ทุกฺขนิโรโธ อันนี้ธรรมเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อันนี้ข้อปฏิบัติมรรคาให้ผู้ปฏิบัติถึงธรรมที่ดับทุกข์โดยไม่เหลือ ๆ ทรงทราบอาสวะแจ้งประจักษ์ตามจริงว่า อิเม อาสวา เหล่านี้อาสวะกิเลสดองสันดานสัตว์ กิเลสสร้านทั่วไป อยํ อาสวสมุทโย อันนี้เป็นสมุทัยเหตุก่อให้เกิดแห่งอาสวะเหตุยังอาสวะให้เกิดขึ้น อยํ อาสวนิโรโธ อันนี้เป็นธรรมที่ดับสนิทดับไม่เหลือแห่งอาสวะ อยํ อาสวนิโรธ-คามินีปฏิปทา อันนี้ข้อปฏิบัติมรรคาให้ผู้ปฏิบัติ ถึงธรรมที่ดับแห่งอาสวะโดยไม่เหลือนั้น ๆ เมื่อพระองค์

ทรงทราบชัดอยู่อย่างนี้ จิตพระองค์ก็พ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ฯ เมื่อจิตพ้นพิเศษจากอาสวะแล้ว ก็เกิดญาณหยั่งทราบว่าจิตพ้นพิเศษแล้วดังนี้ แล้วเกิด ปัจจเวกขณญาณ หยั่งทราบชัดว่า ชาติ ความเกิดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ ได้อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกยิ่งขึ้นไปกว่านี้ไม่มี จบกิจบัญญาอยู่เพียงนี้ ฯ วิมุตติ ความที่จิตพ้นพิเศษแห่งเรา ไม่กำเริบไม่คืนคลาย ชาติความเกิดแห่งเราชาตินี้มี ณ ที่สุด บัดนี้ความเกิดไม่มี ฯ พระองค์เกิดปัจจเวกขณญาณ หยั่งทราบด้วยประการฉะนี้ ฯ อาสวักขยญาณ ปรีชาหยั่งทราบรู้ความสิ้นอาสวะนี้เป็นวิชชาที่ ๓ พระองค์ได้บรรลุแล้ว ณ ปัจฉิมยามที่สุดแห่งราตรีวิสาขปุรณมีมงคลสมัย ฯ

ข้อนี้ได้นามบัญญัติว่า อุปธิวิเวก ฯ

พระพุทธอุทานคาถา
คราวเสด็จประทับ ณ ควงไม้มหาโพธิ

อเนกชาติ สํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการํ คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺโฐสิ ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏํ วิสํขตํ
วิสํขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาติฯ

แต่ตถาคตท่องเที่ยวมาในชาติสงสารประมาณเป็นอันมาก สืบเสาะแสวงหาช่างอันกระทำเรือนกล่าวคือตัณหาก่อสร้างนามรูป ก็มิได้พบพาน ทรมานเสวยชาติทนทุกข์ลำบากแล้ว ๆ เล่า ๆ ดูก่อนตัณหาผู้เป็นช่างกระทำเรือนให้ตถาคต กาลบัดนี้ตถาคตพบท่านแล้วเห็นตัวท่านแล้ว ตั้งแต่นี้สืบไปในเบื้องหน้า ท่านมิได้กระทำเรือนให้ตถาคตสืบไปอีกแล้ว และกลอนเรือนทั้งปวงของท่าน ตถาคตก็ภินทนาการหักทำลายเสียสิ้นแล้ว ฉ้อฟ้า

เรือนของท่านตถาคตก็ประหารขจัดขจายสิ้นแล้ว และจิตของตถาคตก็ปราศจากสังขารทั้ง ๓ ซึ่งจะตกแต่งให้บังเกิดในไตรภพสืบไปนั้นหามิได้แล้ว และสันดานแห่งตถาคต ก็ถึงซึ่งสิ้นสูญจากตัณหาเป็นนิราวเสสโดยแท้ ๆ

อธิบายว่า เราได้ดำรงชีวิตของเรามาประสพกับความเป็นไปทั้งปวง เพื่อค้นคว้าหาให้รู้ว่าใคร เป็นผู้สร้างห้วงแห่งกังวลให้แก่ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ต้องทุกข์ทรมาน เราได้ผจญกับความยากลำบากมาแทบไม่สิ้นสุด แต่บัดนี้เจ้าเอ๋ย เจ้าผู้สร้างห้วงหรือห่วงนั้น เจ้านั่นแล เรารู้จักเจ้าแล้ว เจ้าจะสร้างกำแพงแห่งความทรมานอยู่ภายในนั้นไม่ได้อีกแล้ว เจ้าจะเผยอหัวออกอุบายของเจ้ามิได้แล้ว และเจ้าจะลงรากเหนือดินเหนี่ยวนั้นมิได้อีกแล้ว เรือนของเจ้าถูกทำลาย และขื่ออันสำคัญหักสะบั้นลงแล้ว คือมายานั่นแหละที่ได้สร้างเรือนนี้ขึ้นตั้งแต่บัดนี้ไป จิตของเราถึงพระนิรวาณแล้ว เราจะเดินไม่หยุดเพื่อให้บัลลุถึงซึ่งการที่ช่วยสัตวโลกทั้งปวงให้พ้นทุกข์ได้ ๆ

พระพุทธอุทานคาถาในยามทั้ง ๓ แห่งราตรีตรัสรู้

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา

เมื่อใดธรรมคือโพธิปักขิยะทั้งหลาย อันให้ความแทงตลอดซึ่งปัจจยาการโดยอนุโลมสำเร็จ ย่อมมาเป็นชัดคือเกิดขึ้น นัยหนึ่งธรรมทั้งหลาย คือ อริยสัจจ์ทั้ง ๔ ย่อมมาเป็นชัด คือประกาศชัดเจนปรากฏด้วยอภิสมัย อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส แก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ ด้วยอารัมมณูปนิชฌานและลักขณู-ปนิชฌาน อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงแห่งพราหมณ์นั้น ย่อมฉิบหายพินาศไป ยโต วิชานาติ สเหตุธมฺมํ เพราะพราหมณ์นั้นมารู้แจ้งซึ่งธรรม คือกองทุกข์ทั้งสิ้น มีสังขารเป็นต้น กับทั้งเหตุมีอวิชชาเป็นต้น ๆ ครั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงทำในใจซึ่งปฏิจจสมุปบาทเป็นอนุโลมปฏิโลม ตลอด

มัชฌิมยามส่วนกลางแห่งราตรีแล้วเปล่งออกซึ่งอุทานนี้ ณ เวลานั้นว่า ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส เมื่อใดธรรมทั้งหลายมาปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีเพียรเพ่งอยู่ด้วยฌานและปัญญา อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงแห่งพราหมณ์นั้น ย่อมพินาสอันตรธานไป ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ เพราะพราหมณ์นั้นรู้แจ้งแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ฯ ครั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาค ทรงทำในใจซึ่งกิจจสมุปบาทเป็นอนุโลมปฏิโลม ตลอดปัจฉิมยามส่วนที่สุดแห่งราตรีแล้ว เปล่งออกซึ่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส เมื่อใดธรรมทั้งหลายมาปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ด้วยฌานและปัญญา วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดเสนามารเสียให้พินาสไป ดำรงสถิตประดิษฐานอยู่ด้วยปรีชาชัชวาลย์ สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขํ ประหนึ่งพระอาทิตย์อันให้อากาศห้องฟ้าสว่างอยู่ด้วยรัศมีฉะนั้น ฯ

พระพุทธอุทานคาถา
คราวเสด็จประทับ ณ ภายใต้อชบาลนิโครธ

พราหมณ์ทูลถามว่า บุคคลอื่นชื่อว่าเป็นพราหมณ์ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อนึ่งธรรมทั้งหลายเหล่าไรเล่า ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์ ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งอุทานนี้ว่า โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธมฺโม พราหมณ์ผู้ใดมีบาปธรรมอันลอยเสียแล้ว นิหุหุโก นิกฺกสาโว ยตตฺโต ไม่มีกิเลสซึ่งเป็นเครื่องขู่ผู้อื่นว่าหึ ๆ เป็นคำหยาบ และไม่มีกิเลสรัดจิตดังน้ำฝาด และมีตนสำรวมแล้ว เวทนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย ถึงซึ่งที่สุดจบเวท บรรลุคุณพิเศษ คือปุพเพนิวาสานุสฺสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวกฺขยปญฺญา จบไตรวิชชานี้แล้ว มีพรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว เสร็จกิจที่ควรประกอบ ธมฺเมน โส พฺราหฺมวาทํ วเทยฺย ผู้นั้นพึงกล่าวได้โดยธรรมโดยชอบ ซึ่งถ้อยคำ

ว่าตนเป็นพราหมณ์ เป็นผู้พอกพูนตนด้วยสัมมาปฏิบัติ ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก กิเลสเครื่องฟูขึ้นของท่านผู้ใดเล่าไม่มีในโลกอันหนึ่งเลยดังนี้ ๆ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเปล่งออกซึ่งอุทานแสดงขีณาสวบุทคลว่าเป็นพราหมณ์ อริยมรรคทั้ง ๔ เป็นธรรมอันทำบุทคลให้เป็นพราหมณ์ ด้วยประการดังนี้ ๆ

พระพุทธคาถา
คราวเสด็จประทับภายใต้ไม้มุจจลินท์

สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต ความสงัดเป็นสุขของบุทคลผู้ยินดีแล้ว มีธรรมอันได้สดับแล้ว เป็นผู้เห็นอยู่ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ รู้เห็นสรรพสังขารตามเป็นจริงอย่างไร อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลเก ปาณภูเตสุ สญฺญโม ความเป็นบุทคลไม่มีความเบียดเบียนต่าง ๆ คือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขใน

โลก สุขา วิราคตา โลเก กามานํ สมติกฺกโม ความที่สัตว์เป็นผู้มีราคะอันปราศแล้ว คือความล่วงกามทั้งหลายเสียได้ด้วยประการทั้งปวงเป็นสุขในโลก อสฺมิมานสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ ข้อนั้นคือความนำเสียซึ่งอัสมิมานะให้พินาสได้ เป็นสุขอย่างยิ่งดังนี้ ฯ

หลักธรรมประจำจิต

มโน ปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโน เสฏฺฐา มโน มยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมนฺเวติ จกฺกํว วหโต ปทํ
มโน ปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโน เสฏฺฐา มโน มยา
มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมนฺเวติ ฉายาว อนุปายินีติ ฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายมีใจถึงก่อน มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าว่าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว จะกล่าวก็ตาม จะทำก็ตาม ทุกข์ย่อมติดตามบุคคลนั้นไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคตัวลากเกวียนไปอยู่ฉะนั้น ฯ

ธรรมทั้งหลายมีใจถึงก่อน มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าว่าบุคคลมีใจอันผ่องใส จะกล่าวก็ตาม จะทำก็ตาม สุขย่อมติดตามบุคคลนั้นไป เหมือนเงาตามตัวบุคคลนั้น ดังนี้ ฯ

หัวใจพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

นหิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี
สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต
อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ

คำแปล

การไม่ทำบาป การยังกุศลให้เกิดขึ้น การยังจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ ความอดทน กล่าวคือความทนทาน เป็นตบะอย่างยิ่ง ฯ พระพุทธเจ้าทั้งหลาย กล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรมอย่างสูง ฯ คนผู้ฆ่าผู้อื่นไม่ชื่อว่าบรรพชิต ฯ คนผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าสมณะ ฯ การไม่เข้าไปติเตียนและไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่น และสำรวมในพระปาฏิโมกข์ และความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตรและที่นอนที่นั่งอันสงัด และความประกอบความเพียรในอธิจิต นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังนี้ ฯ

ขึ้นห้อง ๘ แบบเวียงจันทร์

พระมหาเถระพุทธรังสีแต่งไว้

เมื่อจักขึ้นพระวิปัสสนาญาณเจ้า ให้ตกแต่งข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ ๕๐ เล่ม แล้วอาราธนาว่า ในห้อง พระสมฺมสฺสนญาณ ๑ อุทยพฺยานุปสฺสนาญาณ ๑ ภงฺคานุปสฺสนาญาณ ๑ ภยตุปฏฺฐานญาณ ๑ อาทีนวานุปสฺสนาญาณ ๑ นิพฺพิทานุปสฺสนาญาณ ๑ มุญฺจิตุกมฺยตาญาณ ๑ ปฏิสงฺขานุปสฺสนาญาณ ๑ สงฺขารุเปกฺขาญาณ ๑ สจฺจานุโลมิกญาณ ๑

อธิบายว่า ญาณที่ ๑ คำนึงเห็นทั้งความเกิดและความดับแห่งสังขาร ญาณที่ ๒ ปล่อยความเกิดเสีย คำนึงเป็นอารมณ์เฉพาะความดับแห่งสังขารนั้น ญาณที่ ๓ คำนึงเห็นสังขารนั้นอันปรากฏด้วยอำนาจความดับ โดยอาการเป็นของน่ากลัว ดุจสัตว์ร้ายมีสีหะ เป็นต้น ๆ

---

๑. พระสมฺมสฺสนญาณ. ได้แก่การหยั่งรู้ ประพฤติ=ปรา. อปรา.

ญาณที่ ๔ คำนึงเห็นโทษแห่งสังขารนั้น อันปรากฏด้วยอาการอย่างนั้น ๆ ว่าเป็นดุจเรือนอันไฟไหม้แล้ว ญาณที่ ๕ คำนึงถึงสังขารนั้น อันมีโทษได้เห็นแล้วด้วยอำนาจความเบื่อหน่าย ญาณที่ ๖ คำนึงด้วยใคร่จะพ้นไปเสียจากสังขารนั้นที่เบื่อหน่ายแล้ว ดุจสัตว์อันติดข่ายใคร่จะหลุดไปจากข่าย ญาณที่ ๗ คำนึงด้วยพิจารณาเห็นสังขารเพื่อหาทางเป็นเครื่องพ้นไปเสีย ดุจนางนกที่เรียกว่าสมุทร-สกุณีอันลงเล่นในทะเล ญาณที่ ๘ คำนึงด้วยความวางเฉยเสียในสังขารนั้น ดุจบุรุษผู้วางเฉยในภรรยาอันหย่าขาดกันแน่นอนแล้ว ญาณที่ ๙ เป็นไปในขณะแห่งจิต อันได้ชื่อว่าอนุโลม เกิดขึ้นในลำดับแห่งมโนทวาราวัชชนะอันตัดภวังค์ เกิดขึ้นในขณะที่อริยมรรคจักเกิดต่อ ในที่สุดแห่งสังขารุเบกขาญาณ

เมื่อทราบความเช่นนี้แล้ว จึงบริกรรมว่า "อนิจฺจํ" ๓ ที่ แล้วจึงบริกรรมว่า "ทุกฺขํ" เมื่อได้แล้วจึงบริกรรมว่า "อนตฺตา" ๓ ที่ คือให้บริกรรมดังนี้ไปทั้ง ๑๐ พระองค์นั้นแล

ต่อนี้ไปพึงกำหนดลักษณะภาพเครื่องเปรียบแห่งญาณนั้น ๆ ว่า พระสมฺมสฺสนญาณ เป็นรูปเปรียบคนแก่เฒ่านุ่งผ้าขาวอันสะอาด ฯ พระอุทยพฺยานุปสฺสนาญาณเป็นดังรูปทารกน้อย ฯ พระภงฺคานุปสฺสนาญาณ เป็นดังพระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ฯ พระภยตุปฏฺฐานญาณ เป็นดังแสงสว่างแห่งไฟ ฯ พระอาทีนวานุปสฺสนาญาณเป็นดังขอนดัก (ขอนดอก) หรือไส้ตะเกียงที่ถูกไฟเผาแล้ว ฯ พระนิพฺพิทานุปสฺสนาญาณ เป็นสีขาว ฯ พระมุจฺจิตุกมฺยตาญาณ เป็นสีแดง ฯ พระปฏิสงฺขานุปสฺสนาญาณ เป็นสีเขียว ฯ พระสงฺขารุเปกฺขาญาณเป็นสีเหลือง ฯ พระสจฺจานุโลมิกญาณ เป็นสีขาวบริสุทธิ์ดังพระจันทร์ทรงกลด ฯ เมื่อได้พระธรรมเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นี้แล้ว จึงภาวนาคีบเข้ากันเป็น ๕ คือ ญาณที่ ๑ กับญาณที่ ๒ เป็นองค์ ๑ ฯ ญาณที่ ๓ กับญาณที่ ๔ เป็นองค์ ๑ ฯ ญาณที่ ๕ กับญาณที่ ๖ เป็นองค์ ๑ ฯ ญาณที่ ๗ กับญาณที่ ๘ เป็นองค์ ๑ ฯ ญาณที่ ๙ กับญาณที่ ๑๐ เป็นองค์ ๑ ฯ

ขึ้นโลกุตตรฌาน

พระโยคาวจรเจ้าพึ่งเข้าโลกุตตรฌาน ตั้งต้นแต่ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตฺถฌาน ปญฺจมฌาน ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลมครบทั้ง ๑๐ องค์นั้นเกิดพรรณนาในห้องพระวิปัสสนาญาณเจ้าทั้ง ๑๐ โดยสังเขปเพียงเท่านี้ ฯ

ขึ้นมรรคญาณ ๔

ลำดับนี้ จึงขึ้นมรรค ๔ มีข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ ๒๐ อาราธนาว่าในห้อง โสดาปตฺติมคฺคญาณ สกทาคามิมคฺคญาณ อนาคามิมคฺคญาณ อรหตฺตมคฺคญาณเจ้า จึงบริกรรมว่า "นามรูปํ ทุกฺขํ ขยตฺเถน สุขํ วตฺตนิพฺพานํ นามรูปํ อนตฺตา อสารกตฺเถน สารํ วตฺตนิพฺพานํ" มีลักษณะขาวบริสุทธิ์ทั้ง ๔ พระองค์ แล้วจึงเข้าฌานทั้ง ๕ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลมครบทั้ง ๔ พระองค์นั้นเทอญ ฯ

ขึ้นผลญาณ ๔

ลำดับนี้ จึงขึ้นผลทั้ง ๔ มีธูปเทียนอย่างละ ๒๐ เล่ม ว่าในห้อง โสดาปตฺติผลญาณ สกทาคามิผลญาณ อนาคามิผลญาณ อรหตฺตผลญาณเจ้า บริกรรมว่าตามคาถาที่กล่าวไว้ในมรรคมี "นามรูป" เป็นต้นทั้งหมด แล้วจึงเข้ารัศมีสีเหลืองทั้ง ๔ พระองค์นั้นแล้ว จึงเข้าฌานทั้ง ๕ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ครบทั้ง ๔ พระองค์นั้นเทอญ ฯ

ขึ้นอิทธิ ๖

ลำดับนี้ จึงขึ้น อิทฺธิ ๖ มีเทียน ๑๐ อาราธนาว่าในห้อง อิทฺธิ วิทฺธิ วิตฺติ วิชฺชา ทิพฺพโสต ทิพฺพจกฺขุ บริกรรมไปตามชื่อทั้ง ๖ นั้น อิทฺธิ สีแดง วิทฺธิ สีเหลือง วิตฺติ สีเขียวอ่อน วิชฺชา สีเขียวแก่ ทิพฺพโสต สีเหลือง ทิพฺพจกฺขุ สีขาว เมื่อได้แล้วจึง

เข้าฌานทั้ง ๕ ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ครบทั้ง ๖ พระองค์นั้นแล ฤทธิทั้ง ๖ นี้เป็นผลของโลกิยฌานก็ได้ โลกุตตรฌานก็ได้ ฯ

แบบเทียบฤทธิ์ ๖ ประการที่ใช้ผลได้

อิทฺธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ ทิพฺพโสต หูทิพย์ เจโต-ปริยญาณ รู้จักกำหนดน้ำใจของตนและผู้อื่นได้ ปุพฺเพ-นิวาสานุสฺสติ ระลึกชาติในปางก่อนได้ ทิพฺพจกฺขุ ตาทิพย์ อาสวกฺขยญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้นได้ ฤทธิทั้ง ๖ นี้เป็นผลของโลกุตตรฌานอย่างเดียว ฯ

จบเรื่องวิปัสสนาเพียงเท่านี้

ว่าด้วยเรื่องกสิณ ๑๐ ต่อไป

วิธีทำกสิณ เมื่อจะขึ้น มีข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน อย่างละ ๕๐ เล่ม ถวายพระแก้วเจ้าทั้ง ๕ และอาจารย์สอนพระกัมมัฏฐาน แล้วจึงอาราธนาว่าในห้อง พระอุคฺคหนิมิตต์ อันเกิดในจำพวกกสิณ คือ ปฐวีกสิณํ อาโปกสิณํ เตโชกสิณํ วาโยกสิณํ นีลกสิณํ ปีตกสิณํ โลหิตกสิณํ โอทาตกสิณํ อากาสกสิณํ ต่อนั้นจึงตั้งสติไว้ที่หทัยวัตถุซึ่งเป็นที่อาศัยแห่งจิต เมื่อเห็นปฏิภาคนิมิตต์สีขาวบริสุทธิ์จริง ๆ แล้ว จึงขอเข้า ปฐมฌาน ว่าในห้อง ปฐมฌาน จนถึง ปญฺจมฌาน ทุก ๆ กสิณที่ตนจะพึงเข้าตามอุปนิสัยและความพอใจของตน ฯ

๑. ปฐวีกสิณํ ในเขียว กลางขาว นอกเขียว

๒. อาโปกสิณํ ในขาว กลางเหลือง นอกขาว

๓. เตโชกสิณํ ในแดง กลางเหลือง นอกแดง

๔. วาโยกสิณํ ในเขียว กลางขาว นอกเขียว

๕. นีลกสิณ ในเขียวดังขี้ทอง กลางเหลือง นอกเขียว

๖. โอทาตกสิณ ในขาว กลางเขียวดังใบม่วงอ่อน นอกขาว

๗. อากาสกสิณ ในเขียวดังไข่กา กลางเหลือง นอกเขียว

๘. ปีตสิณ ในเหลือง กลางขาวดังกระจกเงา นอกเหลือง

๙. โลหิตกสิณ ในเขียวดังไข่กา กลางเหลือง นอกเขียว

๑๐. อาโลกกสิณ ในเหลือง กลางดำดังผ้าจีน นอกเหลือง

อธิบายเหล่านี้ว่าด้วยเรื่องอุคคหนิมิตต์

ต่อไปจึงอาราธนา ปฏิภาคนิมิตต์ว่า ในห้องปฏิภาคนิมิตต์ ตั้งต้นแต่ ปฐวีกสิณ จนถึง **อาโลกกสิณ**

แล้ว จึงขอ ปฏิภาคนิมิตต์ อันขาว บริสุทธ์ทั้ง ๑๐ องค์ นั้น อธิบายว่า ผู้เจริญกสิณ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เมื่อได้ **อุคฺคห** และ ปฏิภาค ชำนาญดีแล้ว ให้อธิษฐานให้เป็นสีขาวบริสุทธิ์ทุก ๆ กสิณ เมื่อได้ปฏิภาคนิมิตต์สีขาวบริสุทธิ์ดีแล้ว จึงขอ ปฐมฌาน ในห้อง ปฐมฌาน จนถึง ปญฺจมฌาน ตั้งแต่ ปฐวีกสิณ เป็นต้น จนถึง **อาโลกกสิณ** เป็นที่สุด ๆ ที่กล่าวมานี้นักปราชญ์อย่าพึงเข้าใจว่า ผู้เจริญจะต้องทำให้หมดทั้ง ๑๐ กสิณ หมายความว่า เมื่อชอบกสิณชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว ให้ดำเนินในกสิณนั้น เป็นอุคคหและปฏิภาค แล้วอธิษฐานปฏิภาคให้เป็นสีขาวบริสุทธิ์ เมื่อชำนาญดีแล้วก็ขึ้นฌานทั้ง ๕ ได้ตรงที่เดียว แม้กสิณอื่น ๆ ก็มีอาการเป็นเช่นเดียวกัน พูดสังเขปว่ากสิณทั้ง ๑๐ นี้ เป็นภาคพื้นของฌาน แต่ละอย่าง ๆ

กล่าวในห้องกสิณจบเพียงเท่านี้

ขึ้นอสุภ ๑๐

◎ วิธีขึ้นอสุภกัมมัฏฐานเจ้า มีธูปเทียน ๕๐ เล่ม อาราธนาว่า :— ในห้องพระอุคคหนิมิตต์ คือ อุทฺธุมาตกํ ซากผีอันขึ้นพอง ๑ วินีลกํ คือซากผีมีสีเขียว ๑ วิปุพฺพกํ ซากผีเน่าเป็นหนองไหลออกจากตัว ๑ วิฉิทฺทกํ ซากผีอันขาดเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ออกจากกัน ๑ วิขายิตกํ ซากผีอันมีหมู่แร้งกา หมาบ้าน หมาป่าแย่งชิงกิน ๑ วิขิตฺ-ตกํ ซากผีอันขาดเรี่ยรายออกจากกัน ๑ หตฺถวิขิตฺตกํ คือซากผีอันท่านทิ้งเสียพึงเป็นรอยตีนกา ๑ โลหิตกํ คือซากผีอันมีเลือดไหลออกจากตัว ๑ ปุฬุวกํ คือซากผีอันมีหนอนกิน ๑ อฏฺฐิกํ คือซากผีอันยังแต่กระดูก ๑ รวมเป็นอสุภ ๑๐

เมื่อกำหนดได้แน่นอนแล้ว จึงอาราธนาในห้องอุคฺคหนิมิตต์ และปฏิภาคนิมิตต์ จำเดิมแต่ อุทฺธุ-มาตกํ จนถึง อฏฺฐิกํ แล้วจึงอาราธนาขึ้นฌานทั้ง ๕ มี

ปฐมฌานเป็นต้น จนถึง จตุตฺถฌานอุทฺธุมาตก เป็นที่สุด

กล่าวในห้องพระอสุภกัมมัฏฐานจบเพียงเท่านี้

ขึ้นพระกายคตาสติ

เมื่อจะขึ้น มีวิธีเหมือนกันกับอสุภ แล้วอาราธนาในห้อง อุคคหนิมิตต์ ปฏิภาคนิมิตต์ คือ เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ เจ้า จนถึง มตฺถเก มตฺถลุงฺคํ กาย-คตานุสสติ เจ้า แล้ว จึงเอา ปฏิกูลา ก็ดี ปฏิกูลํ ก็ดี สังกฏเข้าทุก ๆ บทนั้นเทอญ ลำดับอาการ ๓๒ คือ เกสา ผม โลมา ขน นขา เล็บ ทนฺตา ฟัน ตโจ หนัง ปัญจกบทวิโกฏฐาส ฯ มํสํ เนื้อ นหารู เอ็น อฏฺฐิ กระดูก อฏฺฐิมิญฺชํ เยื่อในกระดูก วกฺกํ ไข่หลัง ปญฺจกบทวิโกฏฐาส ฯ หทยํ หัวใจ ยกนํ ตับ กิโลมกํ พังผืด ปิหกํ ม้าม ปปฺผาสํ ปอด ปญฺจกบทวิโกฏฐ-ฐาส ฯ อนฺตํ ไส้ใหญ่ อนฺตคุณํ ไส้น้อย อุทริยํ

อาหารใหม่ กรีสํ อาหารเก่า มตฺถเก มตฺถลุงฺคํ ขมอง หัว ปญฺจกบทวิโกฏฐาส ฯ เพียงเท่านี้เป็นรูปธรรม ๒๐ ปีตฺตํ ดี เสมฺหํ เสลด ปุพฺโพ หนอง โลหิตํ เลือด เสโท เหงื่อ โมโท ไคล ฉกฺกอาโปโกฏฐาส ฯ อสฺสุ น้ำตา วสา น้ำมันเหลว เขโฬ น้ำลาย สิงฺฆานิกา น้ำมูต ลสิกา น้ำเหลือง (ไขข้อ) มุตฺตํ มูตร ฉกฺก-อาโปโกฏฐาส ฯ เป็นนามธรรม ๑๒ เมื่อกำหนดภาวนาได้ชำนาญดีแล้ว จึงอาราธนาขอพระอุคคหปฏิภาค-นิมิตต์ ไปทุกองค์ ทั้ง ๓๒ จึงขึ้นโลกุตตรฌานทั้ง ๔ ต่อไป

จบพระกายคตาสติเพียงเท่านี้

ขึ้นพระอนุสสติธรรมเจ้าทั้ง ๑๐ พระองค์

เมื่อจะขึ้นมีวิธีดังกล่าวมาแล้ว จึงอาราธนาว่าในห้องพระ พุทฺธานุสฺสติ ธมฺมานุสฺสติ สงฺฆานุสฺสติ

สีลานุสฺสติ จาคานุสฺสติ เทวตานุสฺสติ มรณา-
นุสฺสติ กายคตาสติ (เอกธาตุววตฺถานานุสฺสติ)
อานาปานสฺสติ (เอกสญฺญานุสฺสติ) อุปสมานุสฺ-
สติ ฯ พระพุทธานุสฺสติ บริกรรมว่า พุทฺโธ ๓ ที
พระธัมมานุสฺสติ บริกรรมว่า ธมฺโม ๓ ที พระสังฆา-
นุสฺสติ บริกรรมว่า สงฺโฆ ๓ ที สีลานุสฺสติ บริกรรม
ว่า สีลานิ ๓ ที จาคานุสฺสติ บริกรรมว่า มุตฺตจาโค
๓ ที เทวตานุสฺสติ บริกรรมว่า สทฺธา ๓ ที มรณา-
นุสฺสติ บริกรรมว่า มรณํ ๓ ที กายคตาสติ บริกรรม
ว่า เอกธาตุ ๓ ที อานาปานัสสติ บริกรรมว่า เอก-
สญฺญา ๓ ที อุปสมานุสฺสติ บริกรรมว่า นิโรโธ ๓ ที
เมื่อกระทำได้ชำนาญครบทั้ง ๑๐ ดีแล้ว จึงเข้ารัสมีอันมี
สีขาวบริสุทธิ์ ครบทั้ง ๑๐ องค์นั้นแล แล้วขึ้นโลกุตตร-
ฌานทั้ง ๔

จบอนุสสติ ๑๐ เพียงเท่านี้

ขึ้นพรหมวิหาร

เมื่อจะขึ้นมีวิธีเหมือนกล่าวมาแล้ว จึงอาราธนาว่า ในห้องเมตตาพรหมวิหารเจ้า บริกรรมว่า **อหํ สุขิโต โหมิ ๓ ที่ อตฺตสุขี โหมิ ๓ ที่** บริกรรมไปจนได้ อุคคหะและปฏิภาค แล้วจึงเข้าฌานทั้ง ๔ ให้เป็นอนุโลม และปฏิโลม แล้วจึงเข้าสับ (สลับ) เข้าคืบเข้ารวบ เข้าจตุข้างใน บัญจข้างใน สังกฎข้างใน แล้วจึงอาราธนาในภูมิว่า ข้าพเจ้าจักเลียบภูมิในห้องเมตตาพรหมวิหารเจ้า ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม เมื่อได้ภูมิทั้ง ๑๐ บริบูรณ์แล้ว จึงออกทิศทั้ง ๑๐ จึงเข้าสังกฎว่า ข้าพเจ้าจักเข้าสังกฎในห้องปฐมฌาน จนถึงจตุตถฌาน ในห้องเมตตาพรหมวิหารเจ้า ให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ส่วนเทียนสังกฎนั้น ๒๐ เล่ม ปักลูกสังกฎเล่มละ ๕ ลูก แล้วจึงเข้าวัตรว่า ข้าพเจ้าจักขอเข้าวัตรในห้องปฐมฌาน จนถึงจตุตถฌาน เมตตาพรหมวิหารเจ้าในกายแห่งข้าพเจ้าให้เป็นอนุโลมและปฏิโลม ฯ

เมตตา กรุณา มุทิตา ได้ในองค์ฌาน ๔ อุเบกขา ได้ในองค์ฌาน ๕ ฯ

ขึ้นกรุณาพรหมวิหาร

วิธีขึ้น เหมือนวิธีที่กล่าวมาแล้ว จึงอาราธนาว่า ในห้องกรุณาพรหมวิหารเจ้า บริกรรมว่า **อหํ ทุกฺขิโต ปมุญฺจามิ ๓ ที ปมุญฺจามิ ๓ ที** ฯ ขึ้นมุทิตาพรหมวิหารเจ้า อาราธนาในห้องมุทิตาพรหมวิหารเจ้า บริกรรมว่า **อหํ ลทฺธสมฺปตฺติโต มา วิคจฺฉามิ ๓ ที** ฯ ขึ้นอุเบกขาพรหมวิหารเจ้า อาราธนาในห้องอุเบกขาพรหมวิหารเจ้า อาราธนาว่า ในห้องอุเบกขาบริกรรมว่า **อหํ กมฺมสฺสโกมฺหิ ๓ ที กมฺมสฺสโกมฺหิ ๓ ที** ฯ เมื่อชำนาญแล้วให้ขึ้นฌานไปโดยลำดับ อธิบายว่า เมื่อผู้เจริญในพรหมวิหารได้ดีแล้ว ก็ได้ชื่อว่าทำให้เป็นภาคพื้นแห่งฌานทั้งนั้น แต่พึงทราบว่าต้องผ่านอุคคหนิมิตต์และปฏิภาคนิมิตต์มาก่อน ไม่เช่นนั้นเป็นผิดทาง ฯ

จบพรหมวิหารเพียงเท่านี้ ฯ

วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

อนุโมทนาบัตร

บุญนิธิอันใด ติดตามตนไปได้ ปราชญ์ผู้ทำบุญนิธิอันนั้น

[illegible] มีจิตศรัทธาบริจาค
[illegible] บาท [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

วันที่ ... เดือน ... พ.ศ. ๒๕๐.

[illegible]
เจ้าอาวาส

อนุสรณ์น้อมถวาย

แด่

ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณวิสิฎฐ์
(ใจ ยโสธรรัตน์)
วัดบรมนิวาส

ในงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านเจ้าคุณพระเทพญาณวิสิฎฐ์ (ใจ ยโสธรรัตน์) ป.ธ. ๖ วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ตามมติของคณะกรรมการสงฆ์วัดบรมนิวาส ที่ประชุมตกลงกันว่า ให้เตรียมจัดเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระพิธี และคัดเลือกบทความเรื่องสมถกรรมฐานแบบโบราณ ซึ่งท่านเจ้าคุณ ฯ ได้รวบรวมต้นฉบับเดิมเคยพิมพ์แจก เมื่อครั้งยังเป็นพระเปรียญ

เพื่อพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการ แด่ ท่านที่มีอุปการคุณได้ร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศน้อมถวาย เนื่องในการ

พระราชทานเพลิงศพของท่านเจ้าคุณ ฯ ครั้งนี้ นอกจากนั้น ข้าพเจ้าและบุตรธิดา ได้พร้อมใจกันบริจาคจตุปัจจัยเป็นมูลค่าจำนวน ๑๔,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นสี่พันบาทถ้วน) เงินจำนวนนี้ ได้แบ่งถวายไว้เฉพาะวัดบรมนิวาส และวัดศรี-ธรรมาราม เพื่อจะได้ให้ทางวัดนำฝากเป็นต้นทุน "นิธิ" ที่มหามกุฏราชวิทยาลัย นำดอกผลบำรุงพระภิกษุสามเณรที่อาพาธ และซ่อมแซมเสนาสนะตามคำปรารภ และทั้งได้จัดถวายให้เป็นไปตามเจตนาของท่านเจ้าคุณฯ ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ดังนี้ —

(๑) ถวายไว้ ณ วัดบรมนิวาส เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน) เพื่อตั้งเป็นนิธิชื่อ "เทพญาณวิสิฏฐ์" ดอกผลบำรุงพระภิกษุสามเณรวัดบรมนิวาส ที่อาพาธ และแบ่งซ่อมแซม บำรุงกุฏิผ่องดำรงธรรมาชีวะ

(๒) ถวายไว้ ณ วัดศรีธรรมาราม (สร่างโศก) อำเภอยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐

บาท (สี่พันบาทถ้วน) เพื่อตั้งเป็นนิธิชื่อ "นิธิเทพญาณวิสิฏฐ์" "ศาลาประนอ–ชุ่มนฤมิต" ที่คุณนายประนอดุลยนัยบัญชาราษฎร์ และคุณนายชุ่ม ชำนาญยุทธศิลป์ เป็นผู้บริจาคทรัพย์สร้างถวายไว้ ที่วัดศรีธรรมารามนั้น

อนึ่ง เมื่อท่านเจ้าคุณหลวงพี่ มรณภาพจากไป ข้าพเจ้าและน้องตลอดจนหลาน ๆ ถือว่าเป็นการสูญเสียที่พึ่งอันเป็นหลักใจ เปรียบเสมือนร่มโพธิร่มไทรของตระกูล ยโสธรรัตน์ หักโค่นลง นับว่าเป็นการสูญเสียอันยิ่งใหญ่ในชีวิต ด้วยความเศร้าสลดใจ และด้วยความห่วงอาลัย จึงไม่สามารถที่จะบรรยายความรู้สึกนั้น ๆ เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในที่นี้ได้โดยตลอด แต่เมื่อท่านประสงค์สิ่งใด ที่เคยปรารภกับข้าพเจ้าและหลาน ๆ เมื่อก่อนเจ็บป่วย และก่อนวันจะมรณภาพ ข้าพเจ้ายินดีจัดทำถวายในวาระครั้งสุดท้ายนี้ จนสุดกำลังและความสามารถ

ด้วยอำนาจบุญกุศล ที่พวกอุบาสกอุบาสิกา ผู้ที่มีศรัทธาเคารพเลื่อมใส ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลตั้งแต่ต้นเป็นลำดับมา และบุญกุศลใด ๆ ที่ข้าพเจ้าพร้อมทั้งบุตรธิดา ได้บำเพ็ญอุทิศน้อมถวาย แด่ท่านเจ้าคุณหลวงพี่ตั้งแต่ต้นจนอวสาน ถ้าหากจะพึงทราบได้ด้วยวิถีทางใดทางหนึ่งแล้วไซร้ ขอจงอนุโมทนา ให้สำเร็จเป็นปัตตานุโมทนากุศลเพิ่มเติม เสริมบารมีธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเพื่อบรรลุถึงที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ.

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

อรดี ยโสธรรัตน์

เพ็ง ฝ่ายวงศ์จันทร์

๘ มิถุนายน ๒๕๐๖

รายการบำเพ็ญกุศล

อุทิศถวายแด่

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (ใจ โชติปญฺโญ)

วันมรณภาพ

เวลา ๑๒.๑๕ น. วันอังคาร ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ ณ ตึกศัลยกรรมธนรัชต์ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

เวลา ๑๖.๐๐ น. รับศพจากโรงพยาบาล ไปวัดบรมนิวาส

วันสรงน้ำศพ

เวลา ๑๖.๓๐ น.—๑๙.๐๐ น. วันพุธ ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุลปากหีบ ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ กุฎีผ่องดำรง-ธรรมาชีวะ ดังรายการต่อไปนี้ :—

วันพุธ ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณกิมฮวย, คุณรัตนา, คุณกันตนา เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณพัชรา นาวิกผล, คุณสายสนิท ทัศนียกุล เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม และบังสุกุล ๑๐ รูป คุณเหมทอง ยโสธรรัตน์ เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม วันอาทิตย์ที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๖ ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร ๕๐ รูป คุณอรพิน ไชยกาล และคณะอุบล ฯ เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณสุชาติ คุณวาสนา ภู่พานิช เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๔ มีนาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑)

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร ๑๐๐ รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว พระสงฆ์ ๔ รูป สวดคาถาธรรมบรรยาย

เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ ๖๗ รูป มาติกา บังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

คุณอรดี ยโสธรรัตน์ และบุตรหลาน เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม รุ่งเช้าวันที่ ๖ มีค. ๐๖ ถวายข้าวต้มแด่พระสงฆ์ คุณนายเชื้อ, คุณรสสุคนธ์, หม่อมเทียบ เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๖ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเฮียง สุวรรณมาศ และบุตรหลาน เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๗ มีนาคม ๒๕๐๖

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๙ รูป คุณองุ่น ปริปุณณะ และคณะ เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณโพธิ์ คุณพรหมา ทองด้วง เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๘ มีนาคม ๒๕๐๖

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๙ รูป คุณเหมี่ยวลั้ง และ คุณเลี่ยงงอ เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณปรารมภ์ สัมฤทธิเวชศาสตร์ เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม รุ่งเช้าที่ ๑๐ มี.ค. ถวายข้าวต้มแด่พระสงฆ์ คุณอุทัย ลีลานุช เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม และ วันที่ ๑๑ มี.ค. ๐๖ ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ คุณนายประนอ ดุลยนัยบัญชาราษฎร์ และบุตรหลาน เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๒) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณปรารมภ์ สัมฤทธิเวชศาสตร์ เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณดำรง บุนนาค เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณสิรพร สิงหเสนี (หลวงสิริราชไมตรี) เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณชะอวบ เนตรเสนี ณ นคร-ราชสีมา เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะวัดดวงแข เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ร.ท. พิสุทธิ์ ฝ่ายวงศ์จันทร์, วนิดา ยโสธรรัตน์ เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณกมล นุชนาฏนนท์ และคณะญาติ เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๓) เวลา ๑๙.๓๑ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธราม คุณสมพงษ์ คุณทับทิม เสงี่ยมพงศ์ เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเหมี่ยวลั้ง แซ่คู คุณเลี่ยงงอ แซ่โค้ว เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๐๖

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๙ รูป คุณสมทรัพย์ สุขะนินทร์ เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม รุ่งขึ้นที่ ๒๑ มีค. ๐๖ ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๙ รูป คุณเสถียร งามละเมียด, คุณประยงค์ สมปอง เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเลื่อน เรศานนท์ เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม หลวงพิศาลและคณะ (รถไฟ) เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม รุ่งขึ้น ที่ ๒๔ มีนาคม ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๑๕ รูป คุณผดุง จันทรุเบกษา และภรรยาพร้อมด้วยคณะญาติ เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเยื้อน, คุณเดือน, คุณเจริญ, คุณทองหล่อ, คุณบุญส่ง เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๔) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณสุชาติ คุณวาสนา ภู่พานิช เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณน้อยเสริม แสงสุพรรณ (กรมทางหลวงลำปาง) เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณวีรพล ปริปุณณะ (ขอนแก่น) เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณน้อยเสริม แสงสุพรรณ (กรมทางหลวงลำปาง) เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณจินต์, คุณบุญเมือง เสียงประเสริฐ เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณพิมล คุณรุจา บุญอาภา เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณนายตุ่น โกศัลยวิตร เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑ เมษายน ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๕) เวลา ๑๙.๓๐ น พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณแฉล้ม ตันติวัฒน์ คุณทองหยาด อิงคะวานิช เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๒ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม พลเรือตรี ขุนวิสิฐธาราวักษ์ เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๓ เมษายน ๒๕๐๒

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสาม-เณร ๘๐ รูป

เวลา ๑๔.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว พระสงฆ์ ๔ รูป สวดคาถาธรรมบรรยาย

เวลา ๑๕.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔๙ รูป มาติกา บังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม พระราชปัญญากวี, พระครูภัทรคุณาธาร, พระครูพิศาลสีลคุณ และชาวคณะยโสธร เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๔ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณอินตา เทพมณี. ร.อ. ประสิทธิ์ วรสันต์ เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๕ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม พระคำนึง ยโสธรรัตน์ เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๖ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณวารุณี ยโสธรรัตน์ คุณเก็กฮวย แซ่ลิ้ม คุณศรีพวง พรหมโส เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๗ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม นาวาโท ณรัฐ วิโรจน์เพ็ชร ร.น. และภรรยา เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๘ เมษายน ๒๕๐๖ (สัตตมวาร ที่ ๖) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณสุชาติ คุณวาสนา ภู่พานิช เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณบุญมี ลิปิพันธ์ เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณหลวงมนูเทศน์ วิมลภัย และภรรยา เป็นเจ้าภาพ

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเธียรสิน และ คุณวิจิตรา สายเชื้อ เป็นเจ้าภาพ

วันศุกร์ ที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณสง่า มีชัย และนายโอ เป็นเจ้าภาพ

วันเสาร์ ที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๐๖

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๑๐ รูป คุณหญิงผัน วิโรจน์เพ็ชร์ เป็นเจ้าภาพ

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณบุญธรรม เลิศลอย และบุตรธิดา เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณทวี คุณเยาวลักษณ์ ลิ้มวรพันธ์ เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๐๖ (สัตตมวาร ที่ ๗)

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณนายทับทิม เสงี่ยมพงษ์ และคุณประสาร คุณโกสุม เหมะ-ชาติ เป็นเจ้าภาพ

วันอังคาร ที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๐๖ (ปัญญาสมวาร)

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แด่พระภิกษุสามเณร ๑๕๐ รูป

เวลา ๑๒.๓๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว
พระสงฆ์ ๔ รูปสวดคาถาธรรมบรรยาย

เวลา ๑๓.๓๐ น. พระสงฆ์ ๖๗ รูปมาติกา บังสุกุล

เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม พระพรหมมุนี เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ พระธรรมบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดสุปัฏนาราม จังหวัดอุบลราชธานี, และชาวคณะจังหวัดอุบลราชธานี เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณบรรยง สัจจวาณิชย์ และชาวคณะยโสธร เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๘) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณนายมิ่งมาศ และคุณอรพรรณ พนมวัน ณ อยุธยา เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๙) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณกิติภักดิ์ ไชยวัฒน์ และภรรยา เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑๐) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณชัยวัฒน์ สุปภากร เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะพระนักศึกษาประเทศลาว (ธรรมยุต) เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑๑) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม นายเพ็ง ฝ่ายวงศ์จันทร์ และภรรยา เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แด่พระสงฆ์ ๗ รูป นายอำเภอปราโมทย์และคุณนาย เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑๒) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คุณเซ็ง-อรดี ยโสธรรัตน์ เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะศิษย์วัดบรมนิวาส เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑๓) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม พลตรีถนอม คุณหญิงสุดใจ อุปถัมภานนท์ เป็นเจ้าภาพ

วันพุธ ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะชาวตลาดโบ๊เบ๊ เป็นเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ ที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๐๖ เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะวัดพระยายัง เป็นเจ้าภาพ

วันจันทร์ ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๖ (สัตตมวารที่ ๑๔) เวลา ๑๙.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม คณะอุบาสิกา เนกขัมมวภิรมย์ เป็นเจ้าภาพ

กำหนดการพระราชทานเพลิงศพ

พระเทพญาณวิสิฏฐ์ (ใจ โชติปญฺโญ) ป.ธ.๖

วัดบรมนิวาส

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

ณ วัดบรมนิวาส

วันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖

เวลา ๑๙.๐๐ น. สวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร ประมาณ ๑๕๐ รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. เคลื่อนศพสู่เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

เวลา ๑๕.๓๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว พระสงฆ์ ๔ รูปสวดคาถาธรรมบรรยาย

เวลา ๑๖.๓๐ น. พระสงฆ์ ๔๐ รูปบังสุกุล

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิงศพ

วันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖

ณ วัดบรมนิวาส

เวลา ๐๗.๓๐ น. มีพิธีสามหาบ(ที่เมรุวัดเทพศิรินทราวาส)

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร ประมาณ ๕๐ รูป

เวลา ๑๒.๐๐ น. พระสงฆ์ ๒๐ บังสุกุล เป็นเสร็จพิธี

พระธรรมดิลก

เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส

พิมพ์ที่
ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ลมูลจิตต์
สมจิตต์ หล่ำตระกูล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2506
42 ถนนเฟื่องนคร พระนคร
☎ 24567

พิมพ์ที่
ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ลมูลจิตต์
สมจิตต์ หลำตระกูล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2506
42 ถนนเฟื่องนคร พระนคร
☎ 24567